FRANKENBURG

MUNKÁI.

NYOLCZADIK RÉSZ.

ŐSZINTE VALLOMÁSOK.

MÁSODIK KÖTET.

PEST.
KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

MDCCCLXI.

ŐSZINTE VALLOMÁSOK.

IRTA

FRANKENBURG ADOLF.

MÁSODIK KÖTET.

PEST.
KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

MDCCCLXI.

AZ ELSŐ HUSZ EV.

XIX.

Győrött rövid távullétem óta sok megváltozott. Nina férjhez, a szitásleány gazd'aszszonynak s a német szinésztársaság Sopronba ment.

Ez utóbbit Fülöpnek magyar vándorcsapatja váltotta fel. Kedvező sikerrel játszott, s kitünőbb tagjai közé tartozott a fiatal Hivatal Aniko, kiben a nemzeti szinészet utóbb elsőrendü csillagát üdvözlé.

Két egész hétig voltam már Győrött a nélkül, hogy a színházat meglátogattam volna. Szinészekrül, bármilly nemzethez is tartoztak, hallani sem akartam. Meg is állottam, mint említém, két egész hétig, midőn egy este a külvárosbul hazatérve a sétatéren nem tudom miféle rosz lélek megragadja galléromat s behurczol a színházba.

‚Hamlet'-et adták. — Ophéliát látni és szeretni, percznek műve volt. —

Következik most életem legdőrébb szaka, mellyet leginkább röstellek s mindig röstelleni fogok. Sokat adnék, ha azon pár hónapot, mellyrül életirói tisztemhez hiven meg kell emlékeznem, átugorhatnám s vele együtt azon sok bút és szomoruságot, mit szeretett anyámnak, a kellemetlenséget, mit magamnak, s a botrányt, mit másoknak okoztam, végkép elfelejtetni tudnám. Miután azonban ez nem lehetséges, e napok bohóságait azzal akarom némileg kiegyenlíteni, hogy azokat nyiltan s leplezetlenül bocsátom a világ itélete alá.

Igaz, hogy tetteimben azok, kik ezek s nem a szavak után szoktak itélni, sok épületest s követésre méltót nem fognak találni, s meglehet, hogy azon csekély jóvéleményüket is koczkáztatom, mellyet eddig irántam tápláltak: azt azonban mégis méltányolniok kell, hogy gyarlóságaimat őszintén bevallva ostoba tetteimet geniálisoknak keresztelni nem szándékozom. —

Oh igenis, sok dőreséget követtem el, s csak az nyugtat meg engemet, hogy e dőreségek olly tettekké nem fajultak, miket az erkölcsbirák egészen másnak mint dőreségnek bélyegezhetnének. —

Mint mondám: Ophéliát látni és szeretni, percznek műve volt. Ophélia pedig senki más nem volt, mint Aniko kisaszszony.

Előadás után az általam már említett bódéba siettem, hol a társaságnak nagyobb része, mint nyáron a németé, öszszegyülni s egy itcze sör s két pár frankfurti ‚wirstli' mellett a jövő nap programját elkészíteni szokta. Eleinte más asztalnál ültem s csendesen hallgattam vitáikat; később bele elegyedtem a conversatióba s dicsérni s magasztalni kezdtem a ‚művész' urak ‚kitünő' tehetségeit, mi által azon szerencsében részesültem, hogy üres székkel kináltak meg asztaluknál.

A szerencsés véletlen egy hajdani soproni iskolatársam mellé juttatott. Csigónak hítták. Két év óta volt a társaságnál; naiv szerepeket s kedélyes parasztfiúkat játszott, azonfelül jól hegedült, meglehetősen énekelt, ügyes courtina-festő s víg társalgó volt.

Természetes, hogy a viszontlátási öröm lecsillapulta s két adag sódarnak hihetetlen gyorsasággal való bekapása után Csigó barátomat vallatni kezdém. Minden, a mit tudott, az volt, hogy Aniko-Ophélia csak rövid ideig van a társaságnál, igen kedves teremtés, s a mi a fődolog, elég imádója de egyetlen szeretője sincs.

— Majd leszek én! válaszolék szintolly szerényen mint határozottan.

Másnap Csigó bevezetett új ideálomnál. Csakugyan igaza volt a lurkónak: igen kedves és csinos teremtés volt a kis Aniko Alig lehetett még tizenhat éves, s nappal még szebbnek tetszett mint a lámpavilágnál. Csupa kedély és szívesség volt: olly jól

éreztem magamat közelében, hogy akár el se megyek tőle, ha neki nem kellett volna menni — a próbára.

Teljesen kiengesztelődtem ismét az asszonyi nemmel. — A napnak legnagyobb szakát Anikónál töltöttem; betanultam vele szerepeit, a roszszul irottakat kijavítottam vagy újra letisztáztam; ha jelmezét varrta, regényt vagy verseket olvastam föl neki, figyelmeztettem őt a münek szépségeire, a gondolatok meglepő fordulatára, a szellemdús kifejezésekre s elmés ötletekre, s örömmel vettem észre, hogy fogékony lélekkel, élénk képzeleterővel s ritka kedélymélységgel bir. E tekintetben legkisebb kifogásom sem volt, s csak az boszantott, hogy ez idylli élet már két hétig tartott a nélkül hogy Anikónak legparányibb kedvezésében részesültem volna. Illyesmi eddigi szerelmi cursusomnál hallatlan volt. Napokig rimánkodtam egyetlen csókért, egyetlen kézszorításért: hiában. Minél tüzesebb s nyomakodóbb

voltam, annál hidegebb és viszszatartóbb volt ő. Soha enynyi erényt és szerénységet egy — színésznőben! A hires Pamela és Klarissa hozzáképest csak mosóleányok voltak, s ha a régi lovagvilágban élünk, akár tiz lándzsát törtem volna szüzessége dicsőítésére.

A kétely és bizalmatlanság, melly néhány keserü tapasztalás után a hölgyek iránt lelkemet elfogta, mindinkább szünni kezdett s csakhamar meggyőződtem, hogy Anikóban csepp hamisság, legkisebb színlés sincs. Számtalanszor mondá, ha epedve hevertem lábainál, hogy szeret, igen szeret, s hogy épen azért akar szent és tiszta emléket viszszahagyni szívemben, ha — válnunk kell.

Válni! milly nyugodtan mondá ki e rettenetes szót; pedig nekem misem tetszett lehetetlenebbnek mint az elválás.

— És elhagynom kellene téged, szívem örökdrága tárgya? elhagyni most, midőn

a szerencsének bősége áraszt el engemet? declamáltam Shakespearebül; de a declamátió mitsem használt. A társaságot Komáromba hítták tisztválasztásra s két hét mulva útnak is indult.

Elválásunk reggelén kérdeztem Anikót: nem esik-e nehezére engemet elhagyni?

Válasz helyett sűrű könyek ömlöttek szép szemeibül s fejét keblemre hajtá. Ajkaink önkénytelenül találkoztak, s csak ez hibázott még, hogy tökéletesen megőrüljek. —

Aniko távozása után percznyi nyugtom se volt többé, s e nyugtalanságot nem a ki nem elégített vágy, hanem ennél sokkal nemesebb érzés okozta. Úgy hittem legalább akkor s hiszem még most is. Voltak perczek, midőn azt óhajtottam, bár Aniko is megcsalt volna engemet úgy mint a többi, s később meg voltam győződve, hogy ezen esetben tán meghalok búmban. Illy ellentéteket gyakran lehetett nálam találni, s

elég világosan jellemezték fiatal, őrtelen szívem állapotját.

Magános napjaimat a legkülönfélébb tervezgetések közt töltöttem, s végre csakugyan a legbolondabb tervben állapodtam meg s azt pár nap mulva életbe is léptettem. Nem szoktam sokáig halasztani a mit egyszer föltettem magamban, s azért ütött ki aztán minden olly remekül, mit eddig cselekedtem.

Az iskolai évnek úgy szólván még csak elején voltunk. A pénz, mellyet édes anyám, nem bizván desperátus gazdálkodási módomban, egy régi ismerősünknél, az akkori püspöki titkárnál, később győri püspöknél Karner Antal úrnál számomra egész évre előre letett, meglehetős öszvegre rugott, mellynek birtokába kellett jutnom, hogy tervemet tökéletes siker koronázza.

Könynyebben ment mint gondoltam.

Csigó barátom, ki a társaság hátralevő ügyeit rendbe hozandó néhány napra viszsza-

maradt Győrben, anyám nevében ennek derék fiának, t. i. nekem, levelet irt, mellyben tudtomra adatott, miképen a családunk körében történt véletlen változások s egyéb fontos események otthoni jelenlétemet sürgetőleg kivánják s tanulmányaim folytatását, legalább ezen évre, lehetetlenné teszik, stb. — A levelet említett ismerősünknél előmutatván, a jámbor pap annak tartalmának valódisága fölött legkevesbé sem kételkedvén, a nála letett öszveget kezeimbe szolgáltatta s — szerencsés utat kivánt.

Másnap reggel szerencsésen útnak is indultam — Komáromba.

XX.

Erős hózivatar közt — épen Miklós napja volt — érkeztem Komáromba s a dunamelletti egyik kocsmába szállottam. Itt a társaság sugójával találkoztam, ki azonnal elvezetett Anikóhoz. A piaczon lakott, nem meszsze a magtártul, hol a vándor Thália ideiglenes sátorát felütötte.

A viszontlátás örömét hiában próbálnám leirni. Őszinte és határtalan volt az. Aniko még félóra mulva is azt hitte hogy álmodik. Magam is úgy voltam. Pedig tökéletes édes valóság volt, mellynek boldog pillanatait élveztük.

Megérkezésem hire nyilsebesen terjedt el a városban. Alig nyitottam be Anikónál, már az egész szomszédság tudta, hogy utána szöktem Győrbül. Nem is protestáltam, miután ezt akkoriban szörnyü nagy bravournak tartottam.

A társaság coriphaeusai: Fülöp, Nagy, Pozsgai, Gencsi, egyenként tiszteletemre siettek; a barátságos kézszorításoknak, öleléseknek vége hoszsza nem volt. Fülöp sirt, Nagy köpdösött, Pozsgai fütyölt s Gencsi trüszkölt örömében; Fülöpné és Katicza leányaszszony (még akkor a hajadon színésznőket nem hitták kisaszszonyoknak) ki nem fogytak a pajkos czélzások- s hálálkodásokbul; az egészet nagyszerü lakoma fejezte be előadás után, melly, ha jól emlékezem, ‚Béla futása' volt. — Utóbb az illyes lakomákat gyakran ismételtük: mindig találtunk okot örülni, tehát lakomázni is.

A társaság nem tartozott azon bandák közé,mellyeknek tagjai talpalatlan csizmákban s kopott öltöny által mesterségesen eltakart rongyos ingben szoktak e vagy ama kis város utczáin nagykevélyen föl és alá járkálni s azután minden előadásra régi ruhadarabokat s egyéb szükséges tárgyakat kikölcsönözni, hogy legalább emberi formában

léphessenek föl a viszontagságos deszkákon, mellyek a világot jelentik. Fülöpnek személyzetét a jobbak közé lehetett sorozni: a tagok kedvencz szerepeiket meglehetős sikerrel adták s csak a férfiak outriroztak néha kelletén túl s vetették el olly meszszire a sulykot, hogy azon este ritkán birták azt ismét megtalálni. Nem is segítette azt egyik a másiknak keresni, s ha ráakadt, csak a szerencsés véletlen müve volt!

Majdnem valamenynyien rendkivüli esemény által lőnek e pályára kényszerítve. Egyiknek mátkája máshoz ment férjhez; egy másikat mostohaanyja incselkedései űztek el az apai háztul; egy harmadikat barátjának alávalósága ejtett a legsanyarúbb állapotba: egy negyediknek az a szerencsétlensége volt, hogy, alig vették be kispapnak, apját máris egy egészséges unokával lepte meg; s így tovább. A hölgyekrül hallgatok. Maga Aniko sem részesült bátyja házánál Kaposvárott a legjobb bánásmódban, mint azt

sokszor elmondá, s valamint őtet, úgy társnőit is, nem a hajlam, hanem a szükség kényszerítette e tövises pálya választására.

Bizony furcsa fogalmakkal birtak akkor s birnak még most is az emberek a színművészetrül! Nem veszik észre, hogy — midőn az indokok elszámlálása által, melylyek őket e pályára szorították, részvétet és sajnálkozást akarnak ébreszteni — meggyalázzák magát a művészetet, midőn azt utolsó menedéknek tartják. —

Az én embereimnek igen jó kedvük volt, sokkal több jó kedvük, mint tehetségük annak folytonos ébresztésére. Én pedig már akkor szerettem mosolygó arczokat látni magam körül, s a hol csak alkalmam volt mitsem mulasztottam el, hogy magamnak ezen szemgyönyörüséget megszerezzem. Szívem Anikóé, erszényem és garderobe-om az egész compániáé volt. —

Ezalatt bejártuk Érsekújvárt, Nyitrát és Esztergamat. Az utóbbi városba a farsang első hetében érkeztünk. Ideiglenes színházul, ha jól emlékezem, a ‚magyar király'-vendéglő terme szolgált. A társaságnak nagyobb része, köztük Aniko is, ugyanezen vendéglőben lakott; én egy becsületes timármesternél voltam szállásolva, kinek felesége életrevaló víg menyecske volt, keresztül nézte az embert szép fekete szemeivel s kedvemért sok édes falatot rakott az asztalra.

A színészeknek egyébiránt nem rosz dolguk volt Esztergamban; az előadásokat, daczára a farsangi időnek, mindig nagy közönség látogatta, mellynek leginkább Fülöpné éneke s Anikónak játéka tetszett. Természetes, hogy az udvarlók sem hiányoztak; olly szükséges rosz ez, mint nyárban a legyek: minél inkább huzódik tőlük az ember, annál szemtelenebbek lesznek. Azonban ha még olly szerelemféltő lettem volna

is, teszem mint a velenczei szerecsen, s olly szerény mint a tökehal juliusban: az esztergami arszlánoktul legkevesebbet sem kellett tartanom. —

Ugyanezen időben neveztetett ki Rudnay áldornagy bibornokúl s kitünő pompával vonult be a városba. Fogadtatása a helybeli s megyei lakosság részérül nagyszerü volt. Az ünnepély apróbb részleteire már nem emlékezem, csak anynyit tudok, hogy Fülöp fölszólítására egy hatalmas czikornyás ódát csaptam a főpap tiszteletére a társaság nevében, mellyet ugyancsak Fülöp bácsi újdonúj attilámban s Pozsgai barátom sötétkék sárgagombos frakkomban illető helyen átnyújtottak. Utóbb az ódát Döbrentei is elolvasta s — mint mondják — nagyon megdicsérte. Kár, hogy e jeles (!) mű irataim közt eltévedt: evvel is egy kővel többet hordtam volna halhatatlanságom épületéhez!

Mintegy három hétig voltunk már Esztergamban, midőn egy szép reggel azt a

tapasztalást tettem, hogy igen mélyen kell zsebembe nyúlni, a mi csalhatatlan jele volt annak, hogy pénzemnek fogytán vagyok. Ez magában véve elég baj volt, de hozzájárult még az is, hogy bensőmben nem tudom minő titkos hang megszólalt, s eleinte csendes, azután mindig hangosabb szemrehányásokat kezdett életmódom ferdesége miatt tenni. Lelkem háttérébül mindinkább előre nyomultak anyám s nővérem szomorgó alakjai, s voltak perczek, midőn Anikónak legédesebb szavai sem birták eloszlatni növekedő kedvetlenségemet.

A jobb ember ébredni kezdett bennem: igaz hogy dicséretesebb lett volna, ha ez előbb történik; azonban a megtérés sohasem érkezik későn, csak őszinte, töredelmes s elhatározott legyen.

A színészi élet örömeit és szenvedéseit tiszta meztelenségükben látván, megvallom, legkisebb kedvet sem éreztem erszényem

teljes kiapadásaig e vándorcsapatnál maradni, s utóbb tán még azokra szorulni, kik közt eddig maecenási szerepet játszottam.

Hej, be sokat láttam és tapasztaltam, mig köztük voltam, mi — ha ez élethez legkisebb kedvem is lett volna — azt tökéletesen elfojtotta. Megköszöntem az ollyan lételt, mellyen ha nem is feküdt a megvetés átka, de menkő közel járt az oldala mellett. S kinek kellett ezt vétkül tulajdonítani? a közönségnek-e vagy a szinésznek? Tán mind a kettőnek. Méltányosság okáért azonban nem ártott volna, ha szinész uraimék — azokrul szóllok, kiket harmincz év előtt ismertem s némellyikkel közűlök barátságot is kötöttem — erkölcsös viseletük s művészi tökélyre vezető ismeretek megszerzése által a közönséget jobb véleményre térítik magok iránt, s nem csupán annak tetszésével elégednek meg, mellyel játékukat kiséri, hanem becsülésének egyéb jelei után

is kivánkoznak. Elég szomoru, hogy néhány, valóban mívelt s szilárd jellemü férfi — persze hogy számuk igen kicsiny volt — a könyelmü s fölületes míveltségü collegák többségében elveszett. Ismertem egykettőt, a ki elátkozta a perczet, melly azon gondolatot ébreszté benne, hogy színészszé legyen, leginkább azért, mert ezen életmód mellett mintegy számkivetve találta magát a polgári társaság közepette. — —

Mindezeket komolyan megfontolva, egyetlen barátunknak, a somogyvári plebánusnak levelet irtam, mellyben őt hollétemrül s desperátus állapotomrul tudósítván, töredelmes lélekkel fölszólítottam, legyen édes jó anyámnál közbenjáró s eszközölje ki annak bocsánatát számomra, melly nélkül hazatérni nem mertem. —

Aniko elolvasta a levelet; teljesen nyúgodtnak látszott s helyeselte lépésemet: utóbb érzelmeitül elragadtatván, nyakamba borult s hangosan sírni kezdett.

Azt mondá, hogy megszakad szíve.

Magam is illyformát mondtam; s mégis mindketten — életben maradtunk!

Mit nem gondolunk mindent elviselhetlennek a fájdalom első stádiumában, s mint bámul az ember, midőn a szenvedés napjai elmultak, hogy menynyit tudott megbirni!?

A mi előbb lehetetlennek tetszett, t. i. hogy egymástul megváljunk, azt párnapi tusa után szükséges rosznak tekintettük s számot vetvén érzelmeinkkel, nyugodtan vártuk az időt, melly minket — tán örökre — elválaszt. —

Sohasem akartam jobbnak látszani, mint a minő vagyok, s azért őszintén megvallom, hogy az elválás gondolatja már hetek óta nem tetszett olly rémítőnek, mint a minő az együttlétünk első napjaiban volt. —

Aniko mélyen és tisztán szeretett: ő valódi virág volt e posványban, s emléke, bár sok dőre tettel van öszszekapcsolva részemrül, még most is, harmincz és több év mulva, szelid örömmel tölti be szívemet! — —

XXI.

Január vége felé megérkezett a plebánus válasza. Remegő kézzel bontottam föl a levelet. Legkisebb szemrehányást sem tartalmazott, csak anyám búja s aggodalma volt benne élénk színekkel festve. A derék plebánus fiui szívemre számított s nem csalatkozott. Szavai nagyobb hatást eszközöltek, mint a leghoszszabb predikáczió olly dolgok miatt, mellyeket lehetetlen volt többé meg nem történttekké tenni. A levél végén sürgetve kért, hogy iparkodjam minél előbb hazajönni; a többi az ő gondja lesz.

A társaság tagjai nagy sajnálattal hallották, hogy őket elhagyni akarom. Jó és víg czimbora voltam. Fülöp és neje — becsületükre legyen mondva — megdicsérték szándékomat. Úgyis rosz komédiás s üres erszénynyel még roszabb Maecenás lettem volna! — Aniko hallgatott: s csak elválásunk

utolsó előtti napján kért meg könynyezö szemekkel, gondolkozzam otthon valami módrul, melly által e vándorélettül ö is megszabadulhasson. Megigértem neki s azon perczben föl is tettem magamban, hogy igéretemet teljesíteni fogom. Szerencse, hogy erre később sem akarattal sem tehetséggel nem birtam. Aniko mitsem nyert, a hazai müvészet pedig nagy veszteséget szenvedett volna.

Még egy víg vacsorát csaptunk; azután Anikót szobájába kisértém s éjfélig nála maradtam. Midőn végre menni akartam, oda nyújtá kezét; pillantatom megakadt az övén s mintegy leszegezve állottam előtte. Keblemre veté magát s úgy zokogott, hogy minden erőmet öszsze kellett szednem, nehogy föltett szándékomban ingadozó legyek. Végre ajkaink az utolsó hoszszu csókra forrtak öszsze, s én az ajtón inkább kiszöktem mint mentem. Fájdalomtelten borultam ágyamra s a reggel még ébren és könynyezve talált.

Nevessen a kinek tetszik e szerelmem fölött egy — komediásné iránt! — Vannak perczek, hol a természet legszentebb ösztöne tiszteletet követel s a szenvedélyes állati mámor elhallgat. Fájdalom, hogy ezen boldog perczek mind ritkábbak lesznek, miután szokásaink s a finomító cultura a természetet anynyira elferdítik, hogy annak legszebb, legjótékonyabb s legüdvözítőbb érzései veszendőbe mennek! — —

Másnap egy esztergami omnibuszon több hazafi társaságában Budára döczögtem. Kemény téli nap s garderobom jóformán nyárias volt. Becsületesen megosztoztam rajta volt társaimmal, s a mi nekem maradt, tán egy rongygyal sem volt több Biás ruhatáránál. Csakhogy e tisztelt úrnak könynyü volt Göröghon meleg ege alatt nevetni, midőn nekem a rémítő hidegben majdnem lelkem is megfagyott a ponyvasátor alatt.

Késő este érkeztem Budára s az ‚oroszlán'czímü vendégfogadóba szálltam. Zsebemben öt pengő forintnál, s bőrládámban két pár ingnél több nem volt. Minden tekintetben könynyebben éreztem magamat. Nagy szerencse, hogy azon rémítő hózivatar, melly másnap támadt s két egész napig tartott, úton nem ért. Mire vége volt, pénzemnek is vége lett. A közlekedés félbeszakadt s a világ minden kincseért sem lehetett alkalmat kapni Székesfehérvárig, a mi reám nézve kétszeres baj volt. Nyugtalanságomon kivül az a gond is bántott, mitevő legyek pénz nélkül e nagy városban, hol senkit se ismerek, s mibül fogom a vendéglős számadását megfizetni? —

Átladikáztam Pestre, azon reményben, hogy volt iskolatársaim, kik közül a mint tudtam néhányan itt tartózkodnak, ha pénzzel nem is, legalább jó tanácscsal segíteni fognak. Vasárnap volt. Nagynehezen ráakadtam a seminarium templomára, hol a

főiskolai deákság misére öszszegyülni szokott, s egykét pajtással csakugyan találkoztam is; de ezeknek mind financziális állapotjuk, mind tanácsadói tehetségük olly törökül állott, hogy e tekintetben igen kevés kilátásom volt, Budapesttül becsületes módon megválhatni.

Szomorúan indultam viszsza Budára. Csikorgó hideg volt; egypár ‚tüzes menkő'-vel próbáltam magamat melegíteni. Nem használt! — —

Midőn a ladikba léptem, épen előttem ült le a deszkára egy szinte Pécsett velem járt iskolatársam. Heberle-nek hítták. Csendes jó fiu volt; az iskolában tintámbul mártott, tollaimat rontotta, s ha nem tudtam leczkémet, hátulrul besugta. Azonnal megismertük egymást: elmondta, hogy a sebészséget tanulja Pesten s most átmegy Budára nénjéhez, gróf Zichy Lászlónő komornájához.

— Megállj! kiálték s megragadtam a chirurgusnak kabátszárnyát: kinél is komorna a te kedves néned?

— Gróf Zichy Lászlónőnél; válaszolt a kérdezett.

— Kinek férje helytartósági tanácsos, ő maga pedig született Széchenyi comtesse?

— Eltaláltad.

— Hál' Isten; mondék nagy örömmel: vége minden bajnak! — Hogyis nem jutott eszembe, hogy a grófnő Budán lakik? kérdeztem magamat s mire felelni akartam reá, a ladik a budai partnál megállott. A révészek már akkor sem voltak finomabbak mint később, midőn nekem s egyéb collegáimnak főanyagot nyújtottak újdonsági vezérczikkekre, s ez alkalommal gorombaságuk súlyát egypár előttünk kiszálló deákocskával éreztették, kik a krajczárt megfizetni nem tudván, kénytelenek voltak a ráczvárosi Charonok aljas kifakadásait piruló képpel eltűrni. Akkoriban az illyesmi csakugyan

újság volt elöttem. Kivettem az utolsó huszast zsebembül s a legszájasabb kamasznak e szavakkal: ‚für uns Alle!‘ markába nyomtam. Azonnal elhallgatott s a partig süvegelt ki engemet. Látni, hogy a pénz ugyanazon hatással birt akkor is, mint a minővel bir jelenleg s fog birni jövendőben is! —

A várba fölballagva elmondtam Heberle barátomnak, miszerint már ismeretlenül is szeretetreméltó nővérének úrnéját még gyermekkoromtul ismerem. Együtt növekedtünk föl Horpácson: ő a kastélyban, én a majorban. Kitünő szépségü volt s jóságos szívvel birt, mint az egész Széchenyi-család. Egyszer meg is fürödtünk a kerti halastóban. Egy meleg délután t. i. a kastély pitvarában álló gyermekkocsiba befogtunk két szamarat, s a comtesse a kocsiba, Károly öcscse a bakra s én az egyik csacsi hátára ülve benyargaltuk a kertet. Egyszerre megpillantják pseudolovaink a magos

jegenyefák közt kicsillámló tócskát, neki rugaszkodnak s minket minden erőlködésünk daczára egyenesen a közepébe visznek, hol egész kényelemmel leheveredvén a kocsit tartalmastul felfordítják. Szerencse, hogy a tó mély nem volt, s igy az ijedtségen kivül egyéb bajunk nem történt. Persze, hogy apám ez eset után engemet egész nap keresett, de mire megtalált, haragja már lecsillapult s beérte egy gyönge üstökczibálással.

Illy és hasonló gyermekkori eseményeket emlegetve fölértünk a várba a grófnő lakására. Iskolatársam bemutatott nővérének, a ki őszintén megvallván, nekem sokkal jobban tetszett mint fivére. Megkértem, hogy jelentsen be úrnéjánál, s az első szobáig kihallottam, hogy szívesen látott vendég vagyok.

Öt éve hogy nem láttam a grófnőt; még szebb lett azóta, föltéve, hogy ez lehetséges volt. Magas nyulánk termete s

ritkabáju madonnaképe a szemet és érzékeket, nyájas és szende viselete a szíveket hódítá meg. Kérdezett, mi hozott engemet ide illy rosz időben? s én a legártatlanabb képpel azt füllentettem, hogy az academia épülete beszakadt s ennek következtében a deákokat egypár hétre hazaeresztették, mi alatt a sérült épületet ismét kiigazítani fogják.

Minél bolondabbat mond az ember, annál inkább elhiszik neki: ezt valamint akkor, úgy később is tapasztaltam. — A szép grófnő az improvisált mesének hitelt adván, még az nap újdonságul irta meg apjának Bécsbe, hogy a győri academia öszszedült s nagy szerencse, hogy leczkék nem tartatván, senkinek baja nem történt. Később tudtam meg, hogy a bécsi és budapesti salonokban a conversatio néhány napig e költött eseményrül folyt, mellyet némellyek földrengésnek, mások a hiányos építésnek s tudja Isten még minő okoknak tulajdonítottak.

Úgy gondolom, hogy a ‚Theaterzeitung‘ s a ‚Beobachter‘ is közlötték e legújabb hírt, s lehet, hogy a győriek magok is elhitték, ha nyomtatva olvasták! —

A másik kérdést, miért tettem olly nagy kerülőt Somogyvárra Budának? szinte olly ügyesen pariroztam ki mint az elsőt, egy ismeretes győri kereskedőt tolván az előtérbe, kinek házához járatos valék s kinek most, bár esze ágában se volt, ‚sürgős dolgai‘ miatt Pestre kellett rándulni s engemet, természetesen szívességbül, magával vinni.

A jószivü grófnő mindent elhitt, s midőn később panaszkodni kezdtem a rosz idő ellen, melly engemet már háromnapi veszteglésre kényszerít s az illy eventualitásokra el nem készült erszényemet meglehetősen meglapítá, azonnal szobát nyittatott számomra s parancsot adott holmimnak átszállítására a vizivárosi vendéglőbül. — A konyhalovak épen befogva voltak s különös ironiának tetszett, hogy a négy erős pejnek

olly rendeltetés jutott, mellynek egy ‚trager'-nak fél válla is bőven megfelelt volna. Mindazáltal a négy ló, meg a komornyik, a ki csekély költségemet kifizette, személyemnek nem kis respectust szereztek a vendéglőben, s a ‚Hausknecht' szinte nyögött, midőn harminczfontos kofferomat három pinczér kiséretében a felső emeletrül leczipelte. Kicsinybe mult, hogy emelőrudat nem requiráltak a szomszédságban, hogy e rémítő terhet szerencsésen bukszírozhassák a kocsira. — —

Két jó napot töltöttem Budán: ettem, ittam, sétáltam. Harmadnapra a grófnő kocsit fogadtatott Székesfehérvárig, mellyhez atyjának terjedelmes jószága, Sárpentele, csak félórai távulságra fekszik, s honnan, mint tudtam, az ottani gazdatiszt engemet hazáig fog vitetni. — Igaz, hogy nagyon szerettem volna még néhány napig Budán maradni: a pihenés jól esett, s a társaság, mellyet itt találtam, jobban ínyemre volt

mint az, a mellyet Esztergamban hagytam. Azonban máris egy egész hetet elvesztegettem s ha az iskolaépületet, mint mondám, pár hét alatt helyre állítják, otthon néhány napnál alig időzhettem volna többet. Kénytelen valék tehát, hogy gyanút ne gerjeszszek, sietséget affectálni, s szerepemet — nem hiában levén pár hónapig szinészek közt — meglehetősen játszottam.

Kegyes pártfogóném nemcsak jó alkalmatosságrul, hanem úti költségrül is gondoskodott, s így semmi bajom se lett volna, ha lelkemet az iménti zajos élet lefolyta után bizonyos elfogultság meg nem szállja, melly annál inkább növekedett, minél közelebb jött az idő, hol anyám előtt megjelenni s sáfárkodásomrul számolni kellett. — A már Esztergamban fölébredt lelkiismeret, melly távozásra intett, a mivel sem menthető dőreségek zagyva emléke, keserü átallása annak, hogy sok becsületes embernek felőlem táplált jóvéleményét, azonkivül pénzemet,

egészségemet koczkáztattam, legkivált pedig azon gyötrő szemrehányás, hogy anyám határtalan jóságával könyelmüleg viszszaéltem, szüntelen háboríták kedélyemet s azt Fehérvárig folytonos izgatottságban tartották: azonban nem emlékezem, hogy e kedvetlen viszszatekintésnél józanabb életterv, vagy általában csak a fölött is komolyan gondolkoztam volna: mi tevő fogok ezután lenni? —

Áldott gondatlanság, milly sok ránczot simítottál el homlokomon, de milly sokszor boszultad meg magadat érzékenyen rajtam!

XXII.

‚Hideg szél fújt éjszak felül, a lelkem is fázott belül,‘ midőn késő este Fehérvárra értem. A meleg szoba kimondhatlanul jól esett, s különben is másnap s harmadnap s még egynehány napig olly jól éreztem magamat e csinos kis magyar városban, hogy nem is szándékoztam attul olly hamar megválni. Már ha megkezdtem egyszer országot világot próbálni, használni kell az időt a meddig lehet, gondolám magamban. Fehérváron víg és jószívü emberek laktak örültek az életnek, énekeltek és tánczoltak. A hol pedig öröm és vigság üti föl sátorát, ott jó lenni, s azért egy egész hétig maradtam itten, épen addig, míg az egész úti költségnek szerencsésen nyakára hágtam.

A dolognak bibéje egyébiránt az volt, hogy minél inkább közelítettem Somogyvár felé, annál jobban csökkent bátorságom, s

azért nem annyira könyelmüségbül, mint inkább bizonyos kellemetlen érzéstül, mit a jámbor keresztények lelki furdalásnak neveznek, gyötörtetve, mindig továbbra szerettem volna azon perczet nyújtani, hol anyám színe elibe lépni s bocsánatát kikérnem kellett. Hogy e perczre csendes magambaszállás helyett zajos szórakozás közt készültem, azt mindenki természetesnek fogja találni, a ki eddigi vallomásaimbul ingadozó lelki állapotomrul elegendő meggyőződést szerzett.

Sárpentele, mint említém, alig fekszik félmérföldnyi távulságra Fehérvártul. Szép és terjedelmes birtok, csinos úrilakkal, gazdasági épületekkel, templommal s plebániával. A gazdatiszt, apám hajdani iródeákja s azon kevés jó embereink egyike volt, ki annak halála után sem szünt meg családja iránt meleg ragaszkodással viseltetni. Egy szép reggel egészséges gyomorral s üres zsebbel udvarán termettem s őszinte magyar

szívességgel fogadtattam. Az nap ott kellett maradnom s még vagy három napot hozzá adnom. Sütöttek főztek, s hetedhét düllőre szóló lakzit csaptunk. Az ispán lehozatta rozzant gitárját a padlásrul, a hiányzó húrokért egy gyalogbérest rugtattunk Fehérvárra, s volt aztán kínja a szegény hangszernek! Addig téptük a báránybéleket, míg valamenynyi elpattant, magunk pedig a szüntelen dudolástul s kurjongatástul úgy elrekedtünk, hogy ‚jó'szakát' sem tudtunk egymásnak mondani. — Negyed nap a plebánus kocsiján s az ispán lovain Kőröshegyre, szinte gróf Széchenyi Lajos balatonvidéki kies jószágára rándultam, honnan másnap délután dobogó szívvel hajtattam be Somogyvárra.

Úgy végeztem el magamban, hogy nem otthon, hanem a plebánusnál fogok megszállni. Tudtam, hogy édes jó anyám a megtért fiúnak megbocsátani s azt ismét kegyeibe fogja venni, s mégis féltem az

első találkozástul. Lelkiismeretemmel nem voltam egészen tisztában; a sok édesség fanyar utóízet hagyott viszsza szívemben!

Anyám hugommal együtt épen kilépett a plebánus szobájábul a pitvarra, midőn kocsim az udvarra robogott. Leugrottam s a hazamenők felé siettem. A pentelei ispán bundájában s bárányisipkájában idegennek néztek; Luiza volt az első, ki rám ismert s nyakamba szökött. Anyám viszszafordult, bement a szobába s a pamlagra ülvén hangosan sírni kezdett. Nem bujában, hanem örömében sírt, hogy megjöttem.

A plebánus s a káplán közbefogtak s anyámhoz vezettek. — Letérdeltem lábaihoz s szép fehér kezét, mellyel arczát elfödé, onnan szeliden elvonván, arra forró csókokat nyomtam.

— Anyám, kedves jó anyám — rebegék — meg tudsz-e bocsátani?

— Te elvontad szívedet az enyémtül s nem gondoltál vele ha megszakad is fájdalmában; válaszolt ő erősen zokogva.

— Oh ne mondd ezt; kiálték föl s keblére simulván a könynyeket lecsókultam szemeirül. Csak te vagy, kit a világon legjobban szeretek, s örökké szeretni fogok . . . bocsáss meg a megtértnek, ki szívvérével szeretné elfelejtetni a bút, melylyet neked okozott . . .

Es az anyai szív, melly gyermekének szeretetében élt, melly ebben, mint egyetlen drága kincsben, barátot, reményt, vigaszt s fölemelkedést talált, melly a gyermek viszonszeretete nélkül minden, csak a fájdalom iránt nem volt közönbös, — e páratlan édes anyai szív megbocsátott! — A szent aszszony keze az enyémben reszketett s gyöngéd szorítása tudtomra adá, mit ajkai még ki nem mondtak.

Oh, mint érzém e pillanatban, hogy az élet csábjai még nem rontották meg fiatal szivemet!

Anyám megbocsátott, s minden, minden felejtve volt.

Az élet újra fölnyilt előttem tiszta örömeivel; meg voltam győződve, hogy csak tőlem fog függni ezentúl boldoggá lenni. A természet ugyanaz maradt, s szívemnek ismét olly telinek kell lenni, mint akkor volt, midőn a romlatlan ifjuság ártatlan örömeit élvezte. Avagy kevésbbé illatoznak-e a virágok? a csalogány elfelejté-e énekét? a zene megszünt-e varázshatása által az érzékek csudálatos vegyületét felkölteni a kebelben? mind elvesztek-e ezen örömek reám nézve? — —

Oh nem; fiatal, igen fiatal voltam, s ezen korban az ember még nem unta meg az életet, hogy pusztába vonulva tulajdon körmeivel ássa meg sírját. Nem vesztettem anynyit, hogy azt kipótolni ne lehetne!

Igaz, hogy az idő, mellyet könyelmüleg elfecséreltem, s mellyben az élet valódi alapelveit megtanulhattam, elmémet hasznos ismeretekkel meggazdagíthattam s tehetségeimet kiképezhettem volna, többé viszsza nem tér: azonban csak az ember térjen eszére, s minden nyerve van! — —

S azon percztül fogva, midőn anyám karjaibul kibontakoztam, megtért az én eszem is. Sajnáltam az elvesztett időt s ez okbul a jelent nem akartam hasztalanul elmulasztani. Anyám s a plebánus ünnepélyes fogadásomat birták, hogy a régi életnek örökre búcsut fogok mondani. Ereztem, hogy minden jobb lesz, ha szavamat megtartom. —

De megtartottam-e azt?

XXIII.

Csendes jó napokat éltem. A kék ég lehajolt hozzám s felcsókulta gondjaimat. Önkénytelen szünidőmet tanulással, irással s a vidéknek bebarangolásával töltöttem. Győrbe viszszatérni késő volt, s azért a családi tanácsban elhatároztuk, hogy a jövő iskolai évig a keszthelyi Georgicont fogom meglátogatni. Az intézet jó hirben állott, s mindnyáján meg voltunk győződve, hogy egy kis gazdasági cursus nem fog ártalmamra lenni.

A tanévnek másik fele csak husvét után kezdődvén egy egész hónapig maradhattam még otthon. Ez időben kedélyem nagy változáson ment keresztül: lágy és engedékeny szívü lettem embertársaim, de annál szigorúbb magam iránt. Döre tetteimet egyedül magamnak s nem másoknak tulajdonítottam, s helyesnek találtam, hogy

az ember, mielőtt mások fölött eltörné a pálczát, előbb a maga szívébe nyúljon. —

Magam sem tudom, hogy' merült föl illy perczekben a szigetvári Marinak emléke szívemben? Csakugyan őt szerettem-e eddig legjobban, vagy sejtés volt-e, melly őt újra s elevenebben emlékezetembe hozta? Igaz, hogy rútul bánt velem, s könyelmüsége őt szörnyü tévútra vezette, de jobb vagyok-e én és mások nálánál? Angyaloknak s nem embereknek kellett volna születnünk, ha elég állhatatossággal s bölcsességgel birnánk minden veszedelmet kikerülni. Hidegen megfontolva elegendő okot találok hűtlenségét kimenteni. Ha Mari szüleinél maradt volna s nem jön a városba, meg vagyok győződve, hogy megtartja szíve tisztaságát, mellyet gaz csábítók megmérgeztek, s tán most is ugyanazon mértékben birom szeretetét, mint azt ártatlan keble ismeretségünk első napjaiban irántam táplálta. — Nem vagyok-e magam is élő példája annak,

milly könynyen lehet az embert elcsábítani, s mint kényszerítik öt alkalom és körülmények azzá lenni, mivé kedvezőbb csillagzat alatt sohase lett volna!? — —

Nem menekülhettem meg illy és hasonló gondolatoktul s okoskodásoktul, mellyek Mariban öszszepontosultak, az ő emlékébül folytak, s ismét viszszaszálltak hozzá .... Hátha ő is megtért volna s szíve épen olly melegen dobogna értem mint azelőtt? Milly gyönyörüség volna ez reám nézve ... elevenen éreztem, hogy az én szívem se volt soha közönbös iránta, hogy szenvedélyem csak szunynyadozott, s hogy a szerencsés véletlen ismét öszsze fog bennünket hozni. —

Rövid idő mulva tapasztaltam, milly humoristicus szeszélyei vannak a — véletlennek!

Egy délután hoszszabb sétábul viszszatérvén, a falu kocsmája előtt szokatlan számu népséget láttam öszszeseregelve. Hangos nevetést, fülsértő zenét, gyakori

ostorcsattanásokat hallottam. Közelebb érve szemeim egy nagy kamaszra estek, nevetséges öltözetben, két csörgetyüvel fövegén, ki egyik kezében trombitát, a másikban karikást tartván, három négy tarkán öltöztetett kutyát tánczoltatott s rekedt torokkal magasztalta, különös vegyületével a német, magyar és olasz nyelvnek, négylábu müvészeinek páratlan ügyességét.

— Erbei! erbei! szép aszszonyok és signorik! kiáltott a rongyos impressario: per dio, gyönyörüséges spettacolo; is nix solkenes zu sehen auf den weiten Erd. Io sono stato az egész világ, a francz ország, az Amerika, in die Marocco, az Agram és Konstantinopel, una voce in ganze Welt und in Oesterreich. Kapni privilegium de santo padre Romában s a török szultántul . . . uszszá madame Pompadour! — A kutya mind az enyim gyermekek; az ördög visz, der Deufel soll mik ol, ha a legszebb

leány a faluban nagyobb gráczia megtánczolik, mint signorina Pamela . . .

S ezzel ostorával közibe csapott a négylábu művészseregnek s trombitáján olly rémséges nótákat fújt, hogy a szegény állatok e pokolzenére inkább kínjukban mint jó kedvükben tánczoltak. Jaj volt annak, ki táncz közben két első lábára esett, vagy a körbül kilépett.

— Animo dunque, animo! lármázott szüntelen az ebzsarnok, s ezzel mind kutyáit, mind a falu népét biztatta, melly amúgy is majd megbolondult a komédia után s nevetett és újjongott örömében. Ritkán látott illy spectaculumot s szivesen vetette krajczárját a turbánalaku süvegbe, mellyet egy török ruhába bujtatott nőszemély körülhordozott.

A nő felém is közelített, ki a körtül távulabb állottam. Zsebembe nyultam, s a süvegbe pénzt dobván, szemeim a gyűjtőnére

estek. — Mindketten megmerevülve állottunk: a nőszemély — Mari volt!

— Ismer-e ön még engemet? kérdezett néhány percznyi szünet után, melly alatt vérem rendes folyamába viszszatért.

— Oh igen; válaszolék —

— Tán csak nem szégyenli magát ezért?

— S ha úgy volna, mit gondolna ön vele?

— Van-e ideje pár perczre?

— Ha kivánja ön, igen.

— Köszönöm.

S evvel a kutyakomédiáshoz szökött, egypár szót sugott fülébe, azután a kocsmaajtó felé tartván intett, hogy kövessem őtet. Szerencsére, a nép anynyi nézni és bámulni valót talált, hogy sem beszélgetésünket sem távozásunkat észre nem vette. —

A vendéglőnek egyetlen külön szobáját megnyittatván abba Marival beléptem.

— Ne nehezteljen tolakodásomért — kezdé s leült velem a rozzant pamlagra.

Legyen ön meggyőződve, hogy nem fogok tovább alkalmatlankodni, mint az illedelem megengedi. Még mindig érzek bizonyos vonzalmat ön iránt s nem egyszer tettem magamnak érzékeny szemrehányásokat azért, hogy olly méltatlanul bántam önnel.

— Hagyjuk ezt; mondék keserü gúnynyal, s a pamlag másik végére ültem, mert szomszédném ölembe készült dülni.

— Igaza van önnek; felelt ő nemével a megadásnak: minek a régi sebeket fölszaggatni, mikor elég baja van az embernek az újakkal. Hja, beh sok viszontagságon mentem keresztül, mióta egymást nem láttuk. Hadd mondjam el röviden kalandjaimat; érdemes azokat meghallgatni . . . .

E perczben az állatkínzó lépett a szobába, kit Mari mint férjét mutatott be nekem. Tarka zubbonyát levetvén, tisztességes öltözetben jelent meg előttem: türhető míveltséggel birt, s elég tisztán és folyóan beszélt németül.

— Mundus vult decipi! válaszolt nevetve, midőn csudálkozásomat fejeztem ki előbbi és mostani beszédmódja fölött. Ha tisztán beszélnék németül, koránsem volna nekem és négylábu állataimnak anynyi becsülete mint most. Azt mondaná e goromba nép, ha ezt a nyelvet se tudnám, ugatnom kellene kutyáimmal. Az embereknek csak az tetszik, a mirül csak fél tudomásuk s fél fogalmuk van: ha nyelvükön beszélnék velük s kutyáim négy lábon járnának mint a többi becsületes kutyák, a manó sem törődnék velünk!

A ficzkónak igaza lehetett; kifejezésében s viseletében azonban bizonyos nyers ledérséget mutatott, melly viszszataszító volt s engem annál kellemetlenebbül érintett, mert e gonosz szokást kedves életpárjánál is föltaláltam.

Minő különbség volt az előbbi s a mostani Mari közt! Már az első perczek után szükségtelennek tetszett őt szemrehányásokkal

illetni: a mit iránta éreztem, nem volt több puszta kiváncsiságnál, melly utóbb igenis bőven lön kielégítve.

Marinak története szint' olly rövid mint épületes volt. Ha regényt irnék tán el tudnám simítani a dolgot, de igy csak meztelen valóságban, minden költői csicsoma nélkül kell azt előadnom. Tessék e pár lapot elfordítani, kiknek gyönge gyomruk erősebb ételhez nem szokott; csak azt ne kivánják, hogy a mit láttam és hallottam éretlen kimélésbül regényes nimbusba takarjam, s őszinte előadás helyett beteges és érzelgős phrásisokkal spékelt hazugságokat irjak. Úgy adom az életet, a mint azt találtam, s ha annak költőibb oldalát néha jobban kiemelem, nem következik, hogy azt merőben költői oldalárul kell bemutatnom. —

— Nemde, csudálatosan játszik a sors az emberekkel? folytatá férje belépése által félbeszakadt beszédjét Mari, az általam rendelt édes borbul szinig megtöltvén poharát:

szép, igen szép dolog az az erény, különös tisztelettel viseltettem mindig iránta; de mit használ, ha olly rút és utálatos mostoha, s olly kegyetlen, hogy gyermekeinek legnagyobb részét inségben s nyomoruságban hagyja elveszni. Azt mondják, hogy csak próbára teszi őket: köszönöm szépen; igazi boszorkány ő, dévaj szemfényvesztőné, ki az emberrel szüntelen ingerkedik, s ha ez verembe bukik, fitytyet hány s odább oson. Megvallom, nem birok elég lelki erővel, hogy magamat a jövendő élettel vigasztaljam; sem képzeletem sem fogalmam róla, s csak azt gondolom, hogy a komédia után úgy lesz minden, a mint azelőtt volt!

Minden szó tőrszurás gyanánt sérté lelkemet. Lehetetlennek tartottam, hogy három rövid év illy hatalmas változást okozzon; a feslettség illy csekély idő alatt nem tehet a női szívben illy óriási előmenetelt! S mégis úgy volt! Szerettem volna a beszédnek más fordulatot adni, s ez által mind

magamat bizonyos kínos érzéstül, mind a beszéllőnét öngyalázatára váló vallomásoktul megkimélni: úgy látszott azonban, hogy e szerencsétlen aszszony tévedéseit vagy nem elég nagyoknak vagy épen ollyanoknak tartotta, mellyeknek elbeszéllésével bizonyos hírt és dicsőséget vélt magának mások előtt szerezhetni. S azért kalandjait olly fesztelen közönbösséggel mondta el, mintha ezzel a legnagyobb mulatságot szerezte volna nekem.

— Tudom, hogy kiváncsi lesz ön hallani, minő viszonyokon mentem keresztül azon ártatlan idylli élet után, mellyet balga elfogultságunkban olly boldognak találtunk, s mellyet én, tán mindkettőnk javára, olly hirtelen fölbontottam.

Nem válaszoltam. De evvel ő szintolly keveset látszott törődni, mint férje jelenlétével, ki azalatt a felhordott étkeket gourmandi arczkifejezéssel izlelgeté s egy pörkölt szalonnával tüzdelt kappanczombot a

mellette álló somlaival különös kegyében részesitett. —

— Megigértem, hogy rövid akarok lenni — folytatá a könyelmü nő — s azért hallja: P. grófnál, kinek önt és ártatlanságomat föláldoztam, jó dolgom volt. Nagyságos aszszonynak hittak, fényes kocsiban jártam, sok cselédet tartottam. Miután azonban hiú és pazarló voltam, s pseudoférjem sem tudott gazdálkodni, természetes, hogy másfél év alatt husz, harminczezer forintnak nyakára hágtunk, ugyananynyival adósak s így a bankrothoz mindenesetre közelebb voltunk mint a menyországhoz. — Egy szép reggel a gróf szobámba jött, mellém ült a pamlagra, megfogta kezemet s előre bocsátván, hogy erszénye a pompás háztartás költségei miatt tetemesen megapadt, rólam pedig mint szép és fiatal hölgyrül föl nem teheti, hogy e víg és zajos életet olly hamar megunni fogom, nyájas hangon kinyilatkoztatá, hogy elválásunk keserü

szükséggé vált. Meglepetést és szomorusságot színlettem, miután azon perczben, midőn hallottam, hogy a grófnak nincs pénze, az elválás szükségérül senki nálamnál jobban meggyőződve nem volt. Ezentúl csak útjában állottunk volna egymásnak. — Másnap elhagytam pártfogómat. Jó ember volt; de mit használt, ha pénze nem volt? — Bécsbe mentem, hol abbul, mit a hajótörésbül megmentettem, egy ideig jóformán gond nélkül éltem s számos udvarlót gyüjtöttem magam körül. Minél inkább fogyott pénzem, annál komolyabban kezdtem jövendő sorsom fölül gondolkozni. Megfontoltam ugyanis, hogy misem mulik el olly hamar, mint az idő, s hogy az élet tavasza, kivált nálunk szegény hölgyeknél, csak kevés ideig tart. Minden mulandó e világon, de — fájdalom — semminek sincs olly rövid jelene, mint az aszszonyi szépségnek. Ollyan ez, mint a virág, mellyet gyönyörrel szemlél az ember, *beszívja illatját, míg teljes virágzásban*

áll, s elveti ha hervadni kezd. Ott hever a porban, s nincs az arramenők közt senki, a ki megkönyörülne rajta vagy csak észre is venné a szegény elhagyottat. Szinte olly szomoru mint igaz tapasztalás, milly hálátlan teremtések az emberek! — De hogy képekben ne szóljak, csak egy dolog van a világon, minek állandó ingere van s mi a nőt elvesztett fiatalsága s szépsége fölött vigasztalni képes, s ez — a pénz, melly mindent meggyőz, szívet, észt, erényt és becsületet, s azért körülnéztem kissé udvarlóim s imádóim seregében s végre egy vén és gazdag bankárnak adtam az elsőséget.

— Van is mit dicsekedni vele; röhögött a kutyazsarnok s egész szelet sódart tömött szájába. Olly undok volt a hetvenéves bak, hogy az ember már meszszirül szeretett volna szeme közé köpni.

— Azért volt neked aztán olly könynyü reussirozni; felelt e cinicus kifakadásra

Mari s olly gyöngéden lökte oldalba férjét, hogy ez majdnem az asztal alá bukott.

Aztán hozzám fordult s hímpárjára mutatván, félig gúnyosan s félig sohajtozva mondá:

— E gyönyficzkó a vén madárijesztőnek komornyikja volt, s olly vakmerőségre vetemedett, hogy szemeit rám emelte . . .

— A mit biztatásod nélkül bizonyosan abbahagyott volna; replicázott az exkomornyik.

— A többit már mondd el te s ne zabálj olly kegyetlenül; nógatá Mari az ebkirályt, s elrántván előle a tálat ugyanazon étvágygyal, mellyet imént férjénél csudáltam, látott a falatozáshoz.

— Az egész história — folytatá a felszólitott, miután száját megtörülte s egy pohár somogyvári somlyait torkába öntött — anynyibul áll, hogy igen biztosaknak hittük magunkat s naprul napra vigyázatlanabbak lettünk, úgy hogy az öreg egy

nap a legfatálisabb helyzetben lepett meg minket, s mindkettőnknek bélyeges útlevelet adott. A balsors szorosabban köté öszsze szíveinket. Elhagytuk Bécset s szerencsét mentünk próbálni a világba. Útközben öszszeszedtem kutyáimat, s bár sok fáradságba s boszuságba került, míg őket betanítottam, más részrül már sok örömet szereztek, mert noha oktalan állatok, mégis számtalanszor tapasztaltam, hogy sokkal többre lehet velük menni mint az emberekkel. Olly szófogadók s e mellett úgy szeretnek engemet, hogy — ha tulajdon gyermekeim volnának — ezt tőlük bizonyosan nem remélhetném. Azonfelül nincsenek olly számos bűnnek és gonoszságnak alávetve mint az emberek, s úgy hiszem, hogy a mi roszszat cselekesznek, azt tőlünk tanulták. — Szép darab pénzt hajtottak már konyhánkra; e mellett a szükség megtanított minket gazdálkodni s ha fényesen nem is, de jóformán megelégedve élünk. — Most

Pestre készülünk; mondják hogy a művészetet ott nagyon pártolják; lehet, hogy négylábu társaságom kiszorítja a kétlábuakat, a mi egyébiránt nem volna nagy csuda! Megjárja néha egy kis kutyakomédia is! — Onnan aztán Bécsbe megyünk, hol még bárgyúbb és kiváncsibb nép lakik mint másutt, kutyáimmal darab ideig dájcsot és polkát tánczoltatok, azután pensionálom őket, s kényelmes nyugalomban bevárjuk, míg a kaszásnak tetszeni fog, minket e siralom völgyébül elszólítani s testünket a férgeknek eledelül föltálalni. —

Nem szükség mondanom, hogy az, mit egy rövid óra alatt láttam és hallottam, elég volt arra, hogy örökre elfojtsa első szerelmem bájtavasza utáni vágyamat! — Fölkeltem az asztaltul, a vacsorát megfizettem, s a művészpártul rövid búcsut vettem a viszont nem látásig. — Kár, hogy nem emlékezem, minő gondolatok

fordultak meg agyamban hazamenet alatt: anynyi bizonyos, hogy a véletlen találkozásbul sok üdvös tanulságot merítettem. — Fájdalom, hogy azon emberekhez tartozom, kik azt, a mit tanulnak, nem sokára ismét elfelejteni szokják!

XXIV.

A keszthelyi gazdasági intézet, melly alapítója gróf Festetics György után ‚Georgicon'-nak neveztetett, 1829-ben, midőn ott megfordultam, sokat vesztett ugyan régi dicsőségébül, az értelmes gazdák számát azonban néhány egyénnel mégis szaporitotta évenként, s így a reá fordított költségek, ha arányos eredményt nem szültek is, teljesen veszendőbe mégsem mentek.

Volt azon félévben az intézetben tizenhárom úgynevezett külső (extranei) s két belső (intranei) gyakornok. Az elsők, kikhez én is tartoztam, tulajdon erszényükbül költöttek, az utóbbiak az intézetben laktak, az uraságtul évenként kétszáz váltó forintot húztak, s a tanfolyam végeztével, t. i. két év után, a grófi jószágok valamellyikén gazdatiszti alkalmazást nyertek. A fönálló szabályok szerint intézeti tag csak a bölcsészeti

s jogtanulmányok bevégzése után lehetett valaki; azonban kivételek, úgy mint mindenütt itt is voltak, s ennek köszönhettem én is az intézetbe való fölvételemet.

Mindnyáján életrevaló, úgynevezett ‚fesch' fiúk voltunk. A keszthelyi lionságot egyedül mi képviseltük; az aszszonyok és leányok ‚miatyánk'-jában mi voltunk a ‚mindennapi kenyér.' — Fejsütő embert, vagy ollyant, ki orrát magosan hordta, meg nem szenvedtünk köztünk: egyenlő ruhát csináltattunk magunknak, együtt jártunk sétálni, s együtt látogattuk meg a nyilvános mulatóhelyeket. Tanítóink szerfölött engedékenyek voltak: a ki maga jó szántábul nem akart tanulni, itt ugyan nem igen szorították; hihetőleg azért, mert e tekintetben tulajdon belátásunkat praeoccupálni, más részrül pedig a tanulóknak amúgyis mindikább ritkuló számát éretlen szigoruság által nem akarták még inkább csökkenteni. —

Anynyi igaz, hogy fejünket nem igen terheltük meg gazdasági tudományokkal; Gerics és Rojko professor urak leczkéin néha csak az ,intraneus'-ok jelentek meg midőn a többiek, ,extraneus'-i czímüknek megfelelőleg, a mezőkön a szántás vetés tanulása helyett foglyok és nyulak után szaladtak, a füvészi kertben pedig ritka növények helyett élő rózsaszálakkal iparkodtak közelebb ismeretségbe jutni. Nem csuda tehát, hogy voltak köztünk gazdák, kik a tanfolyam végével a legfényesebb bizonyítványokkal ellátva a buzát a rozstul, a repczét a hajdinátul, a görög dinynyét a töktül megkülönböztetni nem tudták. —

Engemet csak az boszantott, hogy társaim közt a legifjabbik levén, legkevesebb tekintélyem, a hölgyeknél pedig legkevesebb szerencsém volt. Nem használt, hogy öt évvel idősebbnek mondtam magamat, borbélyt tartottam, s az aranyér ellen panaszkodtam: mindenütt csak gyer meknek néztek

s ha jutott is néha valami részemre, bizonyosan a legsoványabb falat volt. Szerencse, hogy a korábbi igenis édes falatoktul gyomrom még mindig émelyegvén a böjtölés nem ártott, sőt egészségemre szolgált.

Legkedvesebb helyünk, hová járni szoktunk, Muschler bácsinak a város nyugoti részén fekvő nagyszerü sörháza volt. Jó sere s négy férjhezadó derék leánya volt. Örült az ember szíve ha rájuk nézett. Magam ugyan se bor- se serivó nem voltam, sőt az utóbbi iránt valóságos ellenszenvvel viseltettem: de a pajtásság kedveért csak eljártam én is minden áldott nap oda. Aztán megtörtént néha, hogy a szép Fánnit vagy a szép Vikit egyedül találván az ‚extra'-szobában, ha nem sok audiencziát adtak is, egypár bókocskát mégis applicálhattam. A leányok illyesmiért soha sem szoktak neheztelni, nekem pedig az a hasznom volt, hogy nem estem ki a praxisbul.

Volt a serfőzőnek ezen négy leányon kivül még egy ötödik virága is, mellyet csak azért nem említettem meg, mert nagyon is bimbó volt. Gyönge kora miatt, még csak tizennégy éves volt, nem gerjesztett anynyi figyelmet mint nővérei, ámbár szintolly szépnek igérkezett lenni, mint ezek voltak. — A kis leány — úgy gondolom Rizának hítták — nagyon hajlott hozzám, mert társaim közül én valék egyedül, ki vele foglalkozott. Én is csak szükségbül tettem, hogy szívemnek dolga legyen. — Ártatlansága angyali volt: Weisflogot, van der Weldent s Claurent olvasta, s nagyobb örömet nem szerezhettem neki, mint ha mindennap új könyvvel köszöntöttem be nála. Négy hét alatt egész könyvtáramat kiolvasta, nem maradt egyéb hátra, mint az ‚orbis pictus,‘ meg a ‚keleti virágnyelv.‘ Ez utóbbi úgy tetszett neki, hogy betéve megtanulta. — Ki hitte volna, hogy e fatális virágnyelv utóbb gyöngéd viszonyunkat

fölbontani s engem egész Keszthely előtt csúffá fog tenni?

Előre kell bocsátanom, hogy kosztban egy hektikus agglegénynél voltam, kinek több kiállhatatlan tulajdonához negyvenöt éves hajadon nővére is tartozott, ki a gazdaságot vezette. — Ha rosz kedve volt, bablevesnél s édes salátánál egyebet nem főzött. Csak az által lehetett őt jó kedvben tartani, ha az ember iparkodott minden kivánságát teljesíteni. Szerencsére, kivánságai nem voltak túlzottak, s én egy almás rétes kedveért sokat szoktam megtenni. —

Említettem már, hogy az agg szüzeknél sokkal több szerencsém volt mint a fiataloknál. Tercsi kisaszszony, így hivatta magát már harmincz év óta, nem mutatkozott közönbösnek hódolásaim iránt; ezek azonban inkább az almás rétest, mint őtet illették: mert ámbár olly tüzkőféle ficzkó voltam, kibül a leányok anynyi tüzet csaholtak ki, hogy nem egyszer szalamanderré

szerettem volna változni, Tercsi kisaszszonynál mégis fűtött szobában is fáztam volna. — Isten tudja, mikép jutott azon rögeszméhez, hogy fülig vagyok szerelmes belé s csak merő respectusbul nem merek bátrabban nyilatkozni. Pedig adott ő erre elég alkalmat: maga takaritotta öszsze szobámat, tulajdon szép kezével vetette és bontotta föl ágyamat, s olly édes falatokat sütött, hogy a grófi konyhában sem tudták volna jobban elkészíteni; de e tekintetben olly nehéz fejü voltam, hogy ebbe baltával sem lehetett volna mást, mint csupán csak — respectust beverni! — Ingyen azonban nem akartam illy rendkivüli kedvezésekben részesülni, s az édes falatokat lehetőségig meg akartam szolgálni: különben Tercsi kisaszszony még tönkre sütötte főzte volna magát és urabátyját is!

Nem is maradtam sokáig adósa. Meglátta egyszer irásomat s azon ohajtását nyilatkoztatá, hogy szeretne tőlem valami irott

emléket birni. Szürke szemeibül azt olvastam ki, hogy ezen emlék alatt szerelmes levelet értett.

— Brrr! gondolám magamban, s a szerelmes levél helyett egy egész imádságos könyvet irtam le neki chinai tussal s aranyozott kezdő betükkel. Négy hétig vesződtem vele, azt hivén, hogy ez által adósságomat elegendőképen leróttam; de Tercsi kisaszszony is azon lényekhez tartozott, kik — ha az ember kis ujját mutatja nekik — az egész kezet kivánják. Valami költőibb emlék után vágyott. Elhiszem. Csak tudtam volna, meddig szokott a negyvenötéves szüzeknél a költői vágy terjedni? Neki ültem tehát még egyszer, s leirtam neki a ‚keleti virágnyelv'-et. — —

— Már ennél költőibb valami nincs, mondék, midőn a csinosan bekötött könyvecskét a kilencz lustrumos kisaszszonynak átadtam: a ki e nyelvet érti, annak nem szükség ajkait hoszszu szerelmi vallomásokkal

fárasztani, egypár virágszál elárulja a szívnek minden titkát, viszontszeretetet igér, légyottokat rendez, az apák, anyák s férjek figyelmét kijátsza, szóval a virágnyelvnél fiatal szívekre nézve ártatlanabb, de egyszersmind veszedelmesebb közbenjáró nincsen.

Tercsi kisaszszony a fiatal szívekhez kétség kivül a magáét is számítván hatalmasan elpirult. Arcza e perczben learatott buzaföldhöz hasonlított, mellyre az áldozó nap utolsó sugarait lövelli.

— Angliában és Oroszországban — folytatám mondókámat — hol köztudomás szerint a legmelegebb vérü emberek laknak, de hol kényelembül hol más okbul nem igen szeretnek sokat beszélni, a virágnyelv nagy divatban van. Egyetlen árva bogácsfej néha elég magyarázni valót nyújt az egész világnak.

Beszéltem még sok bolondot, s Tercsi kisaszszony annál szivesebben hallgatta,

minél kevesbbé értette. Ebédkor az asztal szinte meghajlott kedvencz ételeim terhe alatt.

Ugyanaz nap délután együtt sétáltunk, én és a serfőző angyal, a kertnek azon részében, hová a komló szaga s a malátakemencze kipárolgása nem hatott. Eleinte némán mentünk föl és alá a gesztenyefasoron s néztük a madarakat, mint játszottak bujósdit a fáknak sűrü ágaiban. Utóbb annyit beszéltem, hogy a kis leány nem tudta, mire ügyeljen inkább, szép szavaimra-e vagy kékszínü mousselin ruhájára, mellyet a csintalan szellő lábszáramhoz csapdosott? Avval segitett magán, hogy a fasor mellett elvonuló virágágyakhoz futván szép tarka bokrétát szedett öszsze s azt kellemteljes mosolylyal gomblyukamba tűzte. Megcsókultam volna érte, ha meg nem szökik. Pajtásaim irigyelték tőlem a szép bokrétát s pár csipős észrevétellel késérték rendkivüli szerencsémet.

Midön este felé haza jöttem, Tercsi kisaszszony a pitvarban ült. A hazatérő teheneket várta s egyúttal a filemile dalábul is profitirozott.

— Ah, milly szép bokrétája van önnek! szólt a legnyájasabb képpel, mit csak vágni tudott.

Engem pedig nem tudom minő rosz lélek szállt meg, midön azt feleltem, hogy a bokrétát neki szántam.

Olly mohón kapott utánna, hogy majdnem kiszakitotta kabátom elejét, s teheneket filemilét felejtve a szobába futott s az ajtót bezárta. Pedig nem volt mit tartania, hogy utánna rohanok.

Mintegy félóra mulva belépett az ebédlőbe, hol testvérbátyja a pamlagon én a karszékben ülve közönbös dolgokrul beszélgettünk. Lassu kimért léptekkel, mint valami színpadi hősné, közelített bátyja felé s azon perczben ennek lábaihoz borulván, testvéri áldását kérte a kettőnk, t. i. már

mint köztem és Tercsi kisaszszony közt kötött szerelmi frigyre.

Házi gazdám száját, én pedig mind számat mind szememet meresztettem el e menkőütés gyanánt meglepő jelenet fölött, melly legjobb esetben még tréfának sem járta meg. Tercsi térdelve maradt s várta az áldást.

Midőn valahára szóhoz jutottam, a leggyöngédebb módon iparkodtam értésére adni, hogy nagyszerü tévedésnek kell a dologban lenni.

Erre a negyvenöt éves szüz ünnepélyes komolysággal fölemelkedik, s az illatos bokrétát orrom alá lökvén, lankadt, elhaló hangon rebegett:

— Tévedés? lehetetlen! Nem mondja-e ez a liliom: ‚a szerelem lángja ég keblemben;‘ ez a kankalin: ‚szívem örökre a tied;‘ ez a szegfü: ‚lehet-e reménylenem, hogy kivánságom teljesedni fog?‘ s ez a

hársvirág: ‚ha értettél, ne késsél engemet boldoggá tenni!‘ — —

Oda voltam; egyszerre minden világos lőn előttem. A serfőző angyal bokrétája egész szerelmi vallomást foglalt magában s Tercsi kisaszszony értvén a virágnyelvet — hiszen magam tanítottam reá — az illatos virágokba burkolt édes szavakat tökéletesen a maga javára magyarázta.

Képzelhetni, vagyis dehogy képzelhetni, ha nem volt még valakinek érettkoru Normákkal dolga, menynyi másféle édes szavakat kellett elvesztegetnem, míg rögtönzött kedvesemnek a keserü valót tudtára adhattam.

Nyolcz napig nem ettünk egyebet, mint bablevest és főtt salátát. Leginkább mégis az bántott, hogy másnap már az egész városban híre futamodott a tragicomicus eseménynek, s a serfőző angyalt nem

birtam többé megengesztelni a fölött, hogy ajándékát olly könyelmüen elfecséreltem.

Egyébiránt különös megnyugtatásomra szolgált, hogy Tercsi kisaszszony husz évvel a történtek után nem tört szív miatt, hanem öregségbül halt meg.

XXV.

Keszthelynek a gazdasági intézeten, az urasági kastélyon s az angol kerten, meg a híres vásárokon kivül, mellyeken leginkább bálizsok, fazekasok s — koldusok viszik a főszerepet, egyéb nevezetességei nincsenek; de van édes hazánkban párját kereső gyönyörü vidéke. Mintha csak szép leány csókolná föl mindennap álmából, olly víg és derült arczot mutat. S olly víg és derült kedvüek lakosai is. Nem is lehet, hogy szép vidéken zártkedélyü vagy rosz indulatu emberek lakjanak. Az Isten közelébb van, s a hol ennek jelenlétét olly elevenen érezni, ott bűnös szív és sötét elme nem honolhat.

Sehol olly hamar meg nem szoktam, mint e kis magyar városban. A vidék és a körök, mellyekben megfordultam, egyiránt vonzók és kedvesek voltak. A kapornaki,

zalavári s balatonhidvégi napokra még mindig élénken emlékezem s fogok még sokáig emlékezni. Menynyi változatosságot nyújtott minden vigalom, menynyi zavartalan örömet találtam az élvezetben! —

Nem kevesebb érdekkel birtak balatontúli ismeretségeink is. Félnapi távulságra eső helyeken is mindig szivesen látott vendégek voltunk, akár nappal akár éjjel jöttünk. — Egyszer azonban én, meg Rodiczky barátom — a legfeshebb s legpénzesebb fiú volt köztünk — kissé megjártuk éjjeli látogatásunkkal, midőn a sötét folyosón a szobaleány helyett a teins aszszonyt ölelgettük s midőn lármázni kezdett arra kértük, ne visítson olly irgalmatlanul, hogy a ‚vén doromb', t. i. a teins aszszony, föl ne ébredjen. — Mulatságos kis kaland volt, s elbeszéltem azt mintegy kilencz év előtt Nagy Ignácz ‚Hölgyfutár'-jában, természetesen, költőibb formában s hely- és névváltoztatással. Volt mit hallani a szegény szerkesztőnek, hogy illy pajzán-

ságnak helyet ád — hölgyeknek szánt lapjában! Azt irta egy falusi kisaszszony, hogy illy ‚trágárságok'-at pirulás s indignátio nélkül nem lehet elolvasni; pedig fogadni mernék, hogy ő nagysága — kár hogy azóta tiz évvel idősebb lett — Paul de Kock, Balzac és Crébillon regényeit mind végig olvasta a nélkül, hogy egyszer is elpirult, vagy a könyvet máshová dobta volna, mint az ágyvánkos alá, ha a mama vagy a szolgabiró úrfi hirtelen a szobába lépett. Persze, hogy a franczia irónál, azért mert franczia, a legvastagabb kétértelmüségeket is szeretetreméltóknak találjuk, midőn a magyarnak, hogy ennél is több okunk legyen őt szurdékba vetni, a legkisebb pajzánkodást is halálos vétkül rójjuk fel, mellyet a gonosz ember az erkölcsiség s jóizlés rovására elkövetett. Szép dolog az a czinczefinczeség, csak olly rémítő unalmas ne volna s ne vénülnének meg mellette a különben legszeretetreméltóbb kisaszszonykák.

Egyébiránt a leczke olly kurucz embernek, mint én voltam s a minő másodszori házasságom s éveim daczára még most is vagyok, nem ártott. Csak olly hoszszu ne lett volna, hogy az ember míg a végére ért az elejét már elfelejtette, s aztán csak azt tudtam volna, szép és fiatal volt-e az ismeretlen hölgyecske, ki engemet olly kiméletlenül megleczkézett? Ha igen, a mirül nem akarok kételkedni, úgy a kedves teremtés bizonyosan csak tréfált s ingerkedése által azt akarta eszközölni, hogy társnői pajkos beszélykémet még egyszer elolvassák! —

Szépen volnánk, ha illy megrovásokat komolyan vennénk, s vétkeink miatt Rómába mennénk búcsura! — Tán ott se találnók a pápát?!

Apriltül septemberig perczig se untam magamat a víg czimborák s szépséges hölgyek közt. Kinek ne fájt volna szíve, ha arra gondolt, hogy e gyöngyéletnek nem

sokára vége szakad s azt hoszszu ideig tartó iskolaporos napok fogják fölváltani?

Megirták t. i. hazulrul, hogy Szombathelyre visznek phisicusnak. A tiz pengő forintnak, mi a levélbe volt takarva, jobban megörültem mint e hírnek. De mit volt tenni? Gazdának nem születtem, naplopónak pedig nem volt elég pénzem. Engednem kellett!

Még csak egy pár hétig tartott a világ. Többször tapasztaltam, hogy a sors, vagy nem tudom micsoda? csak akkor mutatkozik kedvezőbbnek irántam, ha az örömet, mellyet sokáig igért s végre megadott, csak rövid ideig élvezhetem. Hasonlított e tekintetben némelly házi gazdához, ki akkor szokott legnyájasabb képet vágni, ha vendégének kocsirúdja ismét kifelé áll. Minél inkább közelített az eltávozás ideje, annál nagyobb keletem, úgy szólván annál kapósabb voltam, kivált a vidéken. Hazudnék, ha azt állítanám, hogy ezért azokra, kik

engem kézrül kézre adtak, nehezteltem volna. Oh nem! Egész életemben mindig azon elvbül indultam ki, hogy az örömnek minden perczét használni, a szomoru órákat pedig elfütyölni vagy elalunni kell! Soha se utasítottam el magamtul egyetlen víg perczet se, föltéve, hogy az mások szomoruságába nem került, s azért türtem aztán a bús napokat is könynyebb lélekkel, mint mások! —

A vidéken legszebb aszszony a —i főerdésznő volt. Kapornakon láttam először a vendégszerető tisztartó házában s úgy oda voltam, mint közönségesen minden szép aszszonynál lenni szoktam. E hibám most is meg van, s tán még akkor is meg lesz, ha a vén kocsishoz fogok hasonlítani, ki, bár nem kocsizhat többé, mégis szeret az ostorral cserdíteni. —

A szép Ágnes, így hítták közönségesen az erdészangyalt, s e nevezetet minden tekintetben megérdemlette, még nagyon fiatal

volt: a bimbóhártya még csak gyanittatá a leendő rózsát, mellynek ápolója a nagyhasu s kurtalábu főerdész Márton úr volt.

Márton úr tökéletes ellentéte volt kedves feleségének. Éj és nap, szegfű és csalán, viola- és kordovánillat nem különböznek jobban egymástul, mint a szép Ágnes Márton úrtul különbözött. S ezt nem csak én, hanem Márton úrnak valamenynyi vendége s házibarátja is találta, kik házassága óta rajként lepték el szerény hajlékát s kényszerítették őt egész nap vadászni, hogy éhes vendégeit nyúlpecsenyével győzze. Illyenkor aztán, ha kilépett az udvaron, a kapu fölötti szarvastülök szinte leereszkedni látszott Márton úr széles homlokára, s ő maga hindupagódhoz hasonlított, mellynek hoszszu füleinél az újhold kettős szarvai emelkednek.

— — A félévi cursusnak már régen vége volt s én még mindig Keszthelyen időztem. Nehezen tudtam a szép vidéktül

s még nehezebben a szép Ágnestül megválni. Bár legkisebb kedvezésében sem részesültem s a bájos menyecske engemet is csak olly szívesen fogadott, mint a többieket, mégis jól esett, ha közelében lehettem. — A mi egyébiránt e közelséget illeti, az jóformán távolságnak is beillett volna. Ágnes lakhelye harmadfél órára esett Keszthelytül; de mi volt nekem oda és viszsza öt órát gyalogolni olly gyönyörü napokon, mint akkor voltak, s olly isteni vidéken, minő Keszthelytül —ig a Balaton szélén elhuzódik? — Anynyi bizonyos, hogy a commotio nem ártott, és soha olly egészséges nem voltam, mint akkor. —

Vasárnapokon egy kis játékra szoktunk öszszeülni. Márton gazda szenvedélyes darokkista volt, s vendégei nagyobb örömet nem szerezhettek neki, mint ha egypár délutáni órát e nemes időtöltésre szántak. Megtettem neki e kedvet, mert a szép Ágnes többnyire mellettem ült s alkalmam

volt ruhaszegélyével érintkezésbe jönni, melly alatt parányi lábacskája rejtve volt. —

Egyébiránt furcsa ember volt Márton gazda. Az egész környék ismerte őt jóságárul s bőkezüségérül s mégis magán kivül volt mindig, ha a darokban egypár garast vesztett. Illyenkor egész testével dolgozott, az izzadság mogyoró nagyságu cseppekben ömlött le homlokárul, a pipa kialudt, s a mit angyali felesége beszélt, mindent ostobaságnak mondott. De e rosz szeszélye azonnal elmult, mihelyest a játéknak vége volt. Azt mondják, hogy a játéknál az embernek haszonleső vagy önzéstelen gondolkozásmódját leginkább meglehet ismerni; én ezen állitást hamisnak találom. Márton gazdánál a veszteség miatti fölindulás nem volt egyéb mint boszuság látni, hogy várakozásában csalatkozott s erejét hasztalanul pazarolta. A játék a lehetőségek folytonos számítása: az ember örül, ha helyesen

számított, s boszusága többnyire onnan ered, hogy tévedett! —

— — Végre megjött, ‚a minek jönni kellett.‘ — Sürü csoportokban gyűltek öszsze a fecskék, melegebb honba költözendők; a tölgy- és fenyőfák sudarait csipős szél ringatá esthajnalkor, s a sugárkirály ritkábban mutatta magát a patak kristálmedrében: prózai nyelven szólva, october felé járt az idő, midőn a somogyvári kasznárnak kocsija megállott a ház előtt, ő maga pedig bekiáltott az ajtón:

— Készüljön, amice, haza megyünk.

Könynyü volt kasznár uramnak beszélni. Neki Keszthely anynyi volt mint egy üres granárium! midőn én azt naprul napra érdekesebbnek találtam. Csak igaz az, hogy az ember csak akkor érzi valaminek becsét, ha annak birása veszélyeztetve van, vagy ha attul megválnia kell.

Nehéz volt rávenni a kasznár urat, hogy az nap Keszthelyen maradjon. Szerencsére

a Georgiconban egy új találmányu vetögépet próbáltak, mit a kasznárnak, mint practicus gazdának, természetesen látni kellett. — Ő oda, én meg azalatt —re siettem.

Az utolsó délután volt, mellyet Ágnesnél töltöttem. Úgy látszott, mint ha a kedves aszszony elfogultabb lett volna mint máskor. Elváláskor kezét nyujtá s még most sem tudnám megmondani, az én kezem volt-e vagy az övé, melly a másikában reszketett?

Márton úr kikésért engemet a házkapun, hasához szorított s pofáján hatalmas könynyet zuzott szét makklevél színü kabátja szárnyával. Nagyon szeretett: nem tudom miért? anynyi bizonyos, hogy ezt nejérül inkább szerettem volna elmondhatni

Márton úr jobbra az erdő felé, én balra a Balaton mellett elvonuló gyalogútra tértem. A kanyarulatnál még egyszer viszszatekintettem. Ágnes az ablaknál állott s utánam lobogtatá fehér kendőjét. Nem tudom,

mi tartóztatott fel, hogy viszsza nem mentem s a szép hölgytül még egyszer el nem búcszutam? Voltak oliy buta perczek életemben, hol szerencsémet lábbal tapodtam.

Késő este érkezvén haza, holmimat rendbe szedtem, azután gitárommal búcsut ártam minden ismerősöm ablakánál. A mulatság majdnem reggelig tartott, mert igen sok helyrül kellett elbúcsuznom. —

Tán lesznek még Keszthelyen, kik emlékezni fognak a bolond fiúra, ki akkor szokott az utczákon csavarogni, mikor más okos emberek aludtak, s kit azok közül, kiket álmukbul fölriasztott, legalább fele a pokol fenekére szeretett volna küldeni.

De azért e csinos városka, jószivü lakosai s gyönyörü vidéke mindenkor legkedvesebb emlékeim közé fog tartozni. —

Egy év mulva ismét megfordultam e vidéken. Sokat láttam és tapasztaltam e rövidnek tetsző, reám nézve azonban fontos és érdekes eseményekben gazdag időszak

alatt. A levelek ismét sárgulni kezdtek, a hideg éjszaki szél lelombozta az ágakat; de szívemben meleg, virág- és illatdúzs tavasz volt, melly fölött reményem tündérege mosolygott: a mi közönséges nyelven anynyit tesz, hogy fülig szerelmes voltam. Van-e még valaki, a ki ezt csudának tartja olly embernél, mint a millyennek engem ismerni szerencséje van?

Ágnes a ház előtti hársfa alatt ült, piros arczu, alig féléves csecsemőt ringatván ölében. Elkiáltotta magát örömében, s ha gyermekétül meg férjétül teheti, bizonyosan ölelésemre sietett volna. A bimbó pompásan kinyilt, az anya méltó volt Raphael ecsetjére!

Márton gazda mosolygó önelégültséggel mutatta be koronaörökösét, s — ne vegye rosz néven a szép hölgy, ha még él — e pillanatban úgy tetszett, mintha csillogó agátszemeiben egy szőkefürtü szerelemistenke merülne fel s fejecskéjét megrázván, a pókhasu gazda kérkedéseit kikaczagta volna!

XXVI.

Mint már említém, a családi tanácsban elhatározták, hogy physicusnak kell mennem Szombathelyre.

Es úgy történt!

Magyarország egyik legnépesebb megyéjének székhelye koránsem gyanítá, milly szerencse érte, midőn falai közt megszállottam: ollyan közönbös arczot vágott, mintha a hires emberek tuczatkint fordulnának meg mindennap útczáiban s e szerint a halhatatlanság már teljesen biztosítva volna részére. Sajnáltam tudatlanságát s föltevém magamban, hogy érdemlett megtorlásul incognitómat szorosan megtartani, viszszavonultan élni s az iskolán kivül más helyekre járni nem fogok.

E szándékomat még inkább előmozdította, hogy alig voltam pár hétig Szombathelyen, midön veszedelmes betegségbe estem,

melly majdnem két hónapig tartott s természetemet csudálatos módon megváltoztatta.

Testi fájdalmaim megszüntével bizonyos lelki crisis állott be, melly bennem az emberek és társas körök iránt undort okozván, minden embert csalárdnak, tetteit önzés- és haszonleséstül sugaltaknak mutatta, a természet legnemesebb ajándokát, az észt és szívet kárhoztatta, mert belátni engedik, hogy hiúság és képzelődés minden, mi bennünket környez, s magasztalta az együgyüséget, mellynek létele ollyan mint az álom, s melly a világot szinte olly tudatlanul hagyja el ismét, mint abba belépett. —

Előttem fekszik egy halom levél, melylyet azon időben a somogyvári plebánusnak irtam, s örököseitül ismét viszszakaptam. Leginkább bizonyítják akkori lelki állapotomat s az abbul kifejlő beteg nézeteket a világrul s az emberekrül. —

Szabadjon egypár töredéket közleni: tessék átlapozni, kinek unalmasnak tetszik; nem sokat veszt vele.

*

Az egész világ azt tartja, hogy a gazdagságot s születési előnyöket, általában mindazon javakat, mellyek megszerzéséhez mi nem járultunk, nem kell olly nagyra becsülnünk, mint az észt és az erényt. Ugyan miért? Tán azért, mert az öröklött vagyon szintúgy mint az öröklött nemesség csupán csak a szerencsétül függ s nem tulajdon érdemeinktül? Én meg azt tartom, hogy csak ollyan véletlenség az, ha az ember jó agyvelővel vagy ostobának születik, mint a másik, s hogy igen sok függ valami tudósnál attul, minő időben élt s minő tanitói voltak? A szerencse vagy a sors, már a minek az ember nevezi, mindenütt uralkodik, s javait az alvóknak osztogatja. Szerencse nélkül az ember se bölcs

se erényes nem lehet, s többnyire a véletlentül függ, ha jók vagy roszszak vagyunk. — De azt mondják, hogy a gazdagság sok veszedelemnek van kitéve, tolvajoktul s hajótöréstül kell félnie: midőn az észt, a tudományt s az erényt tőlünk el nem rabolhatják! — Kedves barátom, ha a testnek rosz nedvei agyvelőd gyöngéd rostocskáit megrontják s az őrültség áll be: nem hajótörés-e ez?

*

Azt is elöitéletnek tartom, ha az ember azt tartja, hogy nincs jelesebb valami az észnél. Megengedem, hogy az ész legszebb s legdicsőbb ékességünk s hogy az ember ennél istenibb valamit nem képzelhet. De ha legfőbb kincse is ez az embernek: azért nem a legfőbb kincs ez — általában. A dolgok véghetetlenségében s más világokban aligha nem lesznek

magosabb lények, mellyek az é s z t igenis csekély előnynek tekintik!

*

A minap házi aszszonyom szobámba lépett s nagy fölindulással beszélt szomszédnéja, egy eleven tüzes menyecskének ledér viseletérül. Egyre másra sopánkodott: ‚oh Istenem, hogy élhetnék illy botrányosan?!‘ Azt gondoltam magamban, ha neked is olly húsod, olly véred, s épen az az alkalmad volna mint szomszédnénak, te is ollyan volnál. — ‚Nézd, mondja egy másik, milly szüzen él Péter s hogy dicséri meg ezért mindenki őtet!‘ Nevetnem kell: hogy' élhetne ő másképp, mikor egyenlő sorsa van Abälardéval? Kedves fiú, te most kárhoztatod a fösvénységet, valjon fogod-e ezt akkor is tenni, ha fejedet ezüst hó födi? A mit ma e r é n y n e k nevezünk, az gyakran nem egyéb mint a vérnek és nedveknek szerencsés mérséklése!

*

Bizonyos német doctor azt irta, hogy a természetes hittan merő anthropopathiábul áll. Megengedem. Az ember anynyira telve van önszeretettel, hogy néha az Istennél is nagyobbnak képzeli magát. Nem csuda. Minden állatfaj magát legszebbnek tartja. A süldisznók öszszetartanak s a bankák igen tetszenek egymásnak. De én máskint gondolkozom. Az isteni lénynek az alkotott dolgok természetével semmi köze. Valamint a tuskó nem látja a napnak sugarát, szintolly kevéssé birja az ember felfogni: ki és micsoda az Isten? Az irás maga megvallja, hogy magosan s elrejtve van. Imádásra méltó homály környezi őtet, mert olly világosságban lakik, mellyet szemünk meg nem birhat. Milly vakmerőség tehát a nyomorult halandóktul, hogy az örökkévalóságot felfogni, a véghetetlent egy araszszal megmérni akarják. Az Isten megfoghatatlan,

s ha az nem volna, megszünnék Isten lenni! — (Emlékezem, hogy a plebánus e nyilatkozatért egyik levelében nagyon megdicsért engemet s egyideig azon gondolatot táplálta, hogy — kispap akarok lenni. Nem hiszem azonban, hogy daczára minden jámbor gondolatimnak csinos nővére Juliska mellé káplánnak fogadott volna.)

*

Igaz, hogy a dicsvágy sok megfoghatatlant rejt magában. Ha valaki a pusztában laknék, távul minden emberi társaságtul, s azt hallaná, hogy vannak emberek, kik örömmel élnek megvetve, hogy haláluk után dicsőitessenek, s hogy mások életüket munka által megrövidítik, ezen csudabogarakat aligha őrülteknek nem tartaná. Hogy azonban a gőgösök ezen ostoba szenvedélyüket arany palásttal takarhassák el, azt állítják, miképen az sok jeles tettnek rugója.

De elfelejtik megemlíteni, hogy czeket is többnyire a szerencsétlenség szülte. Hányszor szegik meg miattuk a lelkiismeret legszentebb törvényeit? Menynyivel szerencsésebb volna ezek nélkül az ember!? Az égnek madarai sokkal vidámabbak, mert nem bizzák el magokat. Nem irigylik a másét, s csak élelmükrül gondoskodnak, mellyet a kegyes természet bőven elhintett számukra. A dicsvágy tehát egyedül az emberi gyarlóságok közé tartozik, mellyet elfojtani majdnem lehetetlen. Cicero azt mondja, hogy azok, kik a hírnek megvetésérül irtak, még ezen könyvek elé is nevüket bigyesztették. Sok ember a hírnevességet kigúnyolja, de csak azért, mert nem bir arra vergődni: valamint vannak olly világbölcsek, kik a pénzt és vagyont nagyfennen megvetik, t. i. azt, mellynek birtokában nincsenek. Tessék elhinni, hogy minden ember gőgös, még azok is, kik a város csatornáit kitisztítják! —

S így tovább! Elég volt a jóbul s — az ívek szaporítására!

Mire ét- és életvágyam megjött, addig a télnek zajosabb szaka, a farsang, a bemutatások s ismerkedések ideje elmult; s ha a társaskököket előbb különczködésbül kerültem, most kénytelenségbül kellett visszahuzódnom, miután a szombathelyi deákélet, egyáltalában az egész nyilvános élet, koránsem birt anynyi kellemekkel mint a győri, s husz helyen is kopoghattál, míg valahol szívesen fogadtak. Egyébiránt a körülmények és viszonyok határoznak mindenütt s tesznek kedvessé s kellemetlenné valamit: s így könynyen meglehet, hogy beteg testtel s deáki szempontbul fogván fel a szombathelyi életet, igazságtalanul támadtam meg az ottani köröket, miért, ha úgy volna, még utólagosan is bocsánatot kérek. —

Anynyi bizonyos, hogy e vádat házi gazdámra nem alkalmazhatám. Olly jól éreztem magamat nála s övéi közt, mintha otthon volnék; anynyi jósággal és barátsággal viseltettek irántam.

A család feje ifjabb éveiben szemorvos s jelenleg agglegény volt. Két nötestvére fölváltva osztozott meg a háztartás apró gondjaiban, s ő evvel úgy meg volt elégedve, hogy legkisebb kedvet sem érzett magában ezen életmódot ollyannal fölcserélni, melly az ő véleménye szerint folytonos bajjal és kellemetlenséggel van öszszekötve.

— Sohase házasodjék meg ön, mondta sokszor, ha esténkint egy csésze kávénál, akkoriban theát még csak a betegek ittak, kedélyes hangulatban együtt ültünk. — Furcsa tanács, mikor az embernek még két fiatal s meglehetős csinos nővére van. Ki tudja, így beszélt volna-e, ha phisicus, t. i. olly ficzkó nem vagyok, kinek

még távulrul sem juthat eszébe, hogy megházasodjék.

Nem tudom, ki sugta meg, hogy az orvos mintegy tiz év előtt egészen máskép gondolkozott a házasság szentségérül; s azért egy alkalommal fölszólítottam őt, mondaná meg, miért viseltetik olly ellenszenvvel iránta, a mi annál feltünőbb, mert kedvező életviszonyai elegendő biztosítékot nyujtanak neki a házias örömek háborítatlan élvezetére?

Erre azután az orvos a következő épületes történetet beszélte el, melly — a mint magát kifejezé — furkós bottal verte ki fejébül a házassági gondolatokat s őt örökös agglegénységre birta.

Halljuk őt magát beszélni!

— — Szerettem és viszont szerettettem. Szerelmem tárgya olly szép volt, mint Ámor, de olly vak is volt mint Ámor, szóval merővak volt! Pedig, a ki fiatal volt vagy még most is az, tudni fogja,

milly szükséges a szem a szerelemnél. A szemben tükrözi magát a lélek, a szem képes mindent kifejezni, mit az ember érez. A hatalom, mit a kék vagy barna szem gyakorol, ha a határozatlanság s a szemérem nemes és gyöngéd érzése tükrözi magát benne, leirhatatlan. S ha e szem a tiéddel találkozik s néma ékesszóllással hirdeti a szerető szív dobogását, ki fog e nevezhetlen varázsnak ellenállani, ha csigavér nem foly ereiben, vagy Kiszlár agának nem szegődött Törökországba? Igenis, barátom, a szem leghathatósabban mozdítja elő a szerelmet, mert kárpótlást nyújt sokért, mirül az ajkaknak szólni nem szabad.

Ugyanazon időben volt egy jó barátom is. Bélának hitták. Fiatal, csinos és elmés fiú volt, kitül gyakran tanácsot kértem, ha azt nem birtam magamnak adni, vagy ha tulajdon véleményemre az övének bélyegét akartam nyomni.

— Béla — mondék egyszer — szeretnék megházasodni; mit gondolsz, okosan cselekszem-e?

— Miért nem; válaszolt Béla. De kérdezd meg inkább Pál apostolt, ki az illyes dolgokban régi practicus volt, s legjobban megmondhatja mitevő légy?

— De szerelmem tárgya vak!

— Nos, mit árt ez? Azt olvastam egyszer egy vastag könyvben, hogy nem rosz, ha az embernek vak felesége van, s ha az ember néha maga is az.

— Nem, nem, barátom, ez nem megy. A szem igen szükséges a nőnél, kivált a háztartásnál. Azt szokták mondani: szemes gazdaszszonynak tyúkja nagyobbat tojik mint a vaknak lúdja; s hogy a mit a szem nem lát, a szív hamar elfelejti. Hál' Isten, hogy művészetem képessé tesz engemet kedvesemnek szeme világát viszszaadni. Igenis; akarom, hogy nőm mindent lásson, engemet is: hogy jobb kedvvel ölelhessen

át, mert a kit valaki szeret, arra sok szemet vet . . .

— A mi engemet illet — monda Béla — nekem mindegy, akár nappal akár éjjel ölel át kedvesem, csak tegye meg, s pedig minél többször. Árgusnak száz szeme volt, s még sem látta, a mit leginkább látnia kellett volna. — Egyébiránt tégy a mit akarsz.

Barátom igen jó tanácsot adott; azonban sokszor megtörténik, hogy a rosz tanácsot követjük, mellyet mi önmagunknak szoktunk adni. —

Fejem rózsaszínü reményekkel, szívem szerelmes vágyakkal telve, kedvesemhez siettem.

— Mathild, lelkem; kiálték hévvel: az ég még akkor is kedvezett neked, midőn megtagadá töled a napnak világosságát s becsuká szemedet, mert a szerelem azt ismét fel fogja nyitni. Te látni fogsz s én második teremtöd akarok lenni.

Mathild keblemre hajtá gyönyörü fejét. Mindig szép volt ő, de az ismeretlen boldogság előérzete még szebbé tette bájos arczát. Erősen reszketett karjaim közt.

— Milly isteni élv — mondék elragadtatva — ha szemed az enyimmel találkozik s te ebben ezer csók közt szívemnek beszédjét fogod olvasni; ha te csak engemet fogsz látni, rám ismerni azon számos személyek közt, kik téged környezni fognak . . . .

Mathild szorosabban simult hozzám, s kért hogy ne késsem ez ismeretlen boldogságot véle megismertetni.

Másnap dobogó szívvel kezdtem a műtéthez. Úgy volt, mintha Ámor láthatatlanul vezetné kezemet. Béla is jelen volt; meghittam, hogy tanuja legyen a nagy változásnak, azon örömteli érzésnek, mellyet Mathildban a vakság utáni világosság költeni fog . . .

S eljött a percz, mellyben Mathild szemeire a ragyogó égnek első világa esett. Nem tudta, hová szökjék a reá özönlő érzelmek árja elől? egészen új világban találta magát.

Viszszahuzódtunk s feszülten vártuk a részegítő benyomás további eredményét.

E pillanatban Mathild hirtelen megfordul . . . Béla felé szalad . . . s ennek karjaiba dül.

— Tévedsz, kedvesem; mondék kissé meghökkenve: én vagyok az, ki szemedet fölnyitotta. —

— Megengedem, válaszolt Mathild, s ezért igen nagy köszönettel is tartozom önnek; de szívembe olly vonások voltak vésve, mellyeknek kifejezését csak e szeretetreméltó férfinak arczában találom.

— De szerelmes szavaid, esküd —

— A vaknak nem lehet rosz néven venni, ha fölcseréli a tárgyakat; én csak annak hiszek, a mit szememmel látok, s

azért meg fog ön bocsátani, ha ezentúl is azt fogom szeretni, a kit eddig — önben szerettem.

Mit volt tenni? engednem kellett, nehogy nevetségessé tegyem magamat. Összszeszedtem műszereimet s megesküdtem, hogy senkinek se fogom többé — szemeit fölnyitni. — —

Az orvos elhallgatott. Nővérei mosolyogva tekintettek egymásra; aligha eszükben nem forgott, hogy az illy hirtelen változások szeretetreméltó nemüknél ép szemek mellett is be szoktak állani. —

Szeretném tudni, megházasodott-e később az orvos? — Nem hiszem; mert becsületes német ember volt s már elérte azon válságos kort, mellyben a sógornak közönségesen meg szokott jönni — az esze.

XXVII.

A tavasz, melly minden teremtménybe új életet önt, s a szívet és lelket fölvidítja, nekem bút és szomoruságot hozott. Szeretett nővérem Luiza — meghalt! Huszonnégy rövid óra véget vetett virágzó életének. Ismét elpattant egy lánczszem azon gyűrübül, melly szorosabban kötött engem az élethez. Anyám fájdalma leirhatatlan volt. Alig két éve, hogy hőn szeretett férjét elvesztette, s most kedves leánya követte őtet a sírba. Ő magános napjainak hű társnéját, én a legjobb nővért s a leghűbb barátnét sirattam. Mi pótolhatta volna ki nekünk e kettős veszteséget a világon? A kik Luizát ismerték, fájdalmasan vették, hogy az Isten olly hamar szólította őt ismét viszsza a menyországba. —

Tudom, hogy lesznek, kik azt, a mit most közleni fogok, hihetetlennek tartandják

s engem rémlátónak fognak gúnyolni, meg nem engedvén, hogy az érzelem és a sejtés néha biztosabban itél mint az ész, melly csak avval elégszik meg, a mit lát és hall. Pedig nemcsak az létezik, mit szemmel láthatunk s kezünkkel érinthetünk: vannak a természetben olly titkok is, mellyeket azért, mert azokat felfogni nem tudjuk, nem lehet a csalképek s lehetetlenségek közé sorozni.

A mi engemet illet, e különös esemény új tanuságát adta többször említett sejtőtehetségemnek.

1830-dik évi marczius 24-dikén, este kilencz és tiz óra közt, házi gazdámmal s nővéreivel az ebédlőben ültem s különféle közönbös dolgokrul csevegtünk. Később a fiatalabbik kisaszszony a zongorához ült s játszani kezdett. Toni kisaszszony sok érzést és ügyességet fejtett ki e nehéz s akkoriban még nem olly közönséges hangszer kezelésénél. Szép nem volt, de ha a zongoránál

ült, arczát a lelkesedés glóriafénye ömleszté körül, s e perczben igen érdekesnek tetszett. — Átellenben a pamlagtul, mellyen a másik kisaszszonynyal ültem, volt az ajtó, melly szobámba nyilt. — Az ajtó nyitva, a szoba sötét volt. — Toni kisaszszony épen kedvencz darabomat játszotta, Moscheles ‚írhoni emlék'-ét, s én fejemet kezemre hajtván némi felindulással, mellynek okát nem tudtam adni, figyelmeztem a lágy és busongó hangokra. A darab végével föltekintettem s pillantatom a sötét szobára esett. — E perczben — még most is lehetetlennek állítom, hogy a puszta képzeleterő illy elevenen tudjon működni — a szoba mélyébül hosszu fehér ruhába öltözött nőalak lebegett lassu léptekkel felém, s minél közelebb jött, annál kisebb s átlátszóbb lett, mígnem az ajtóküszöbnél ködfátyolkép gyanánt szétolvadt. Ezt rövid sikoltó hang követte a mellékszobában. Mindnyáján egyszerre ugrottunk fel ülésünkrül.

— Ki van a szobában? kiálték hangosan s az égő gyertyával befutottam. Minden a maga helyén volt, élő lénynek nyoma se látszott. Minden zugot kikutattam, de semmi föltünőt nem találtam. Midőn azonban iróasztalomhoz közelíték, megütődve láttam, hogy az üvegpohár, mellyet nővéremtül elválásunkkor emlékül kaptam, s melly annak arczképe mellett állott az iróasztalon, szétpattant, s két egyenlő részre válván üvegkarjaival az arczképet mintegy átölelé. Ez okozta azon éles, átható hangot, mellyet mindnyáján tisztán hallottunk. — Harmadnapra érkezett meg azon szomoru hír, hogy Luiza ugyanazon nap este kilencz és tiz óra közt meghalt! — —

A szorgosan megőrzött pohárdarabokon kivül élő tanukat állíthatok annak bebizonyítására: hogy a szellemvilág nyilatkozásai nem a képzelődés szüleményei, s néha a legokosabb ember értelmén is túlterjednek! —

De térjünk az élőkhöz!

Bár tanulmányaimat nem nagy tüzzel és szorgalommal, mégis több kedvvel folytattam, mint az előzményeket tekintve tőlem várni lehetett. Ennek okát azon szerencsés előadási modornak köszönhetni, melly által tanítóink a legszárazabb tudományokat is meg tudták velünk kedveltetni s irántuk részvétet ébreszteni. — Legkedvesebb tanítóink Laky Károly s Bitnicz Lajos urak voltak. Az első a természet- és gazdasági tannak professora volt: friss és egészséges húmorral fűszerezett előadásai sok élvezetet nyújtottak, midőn más részrül igazi magyar jószívüsége s nyájas bánásmódja bizonyos patriarchális viszonyt fűzött közte s tanítványai közt, melly annál szorosabb volt, minél őszintébb tiszteleten s hajlandóságon alapult. — A komolyabb Bitnicz, bár nem tudta velem a mathesis abstract tudományát megkedveltetni, annál jobban sikerült ez neki classicus felolvasásai által a magyar nyelv és irodalom történetébül, mellyet a

többi tanintézetben, hol eddig megfordultam, csak mint rendkivüli studiumot s azt is elég hanyagul tárgyaltak. Minden leczke valódi ünnep volt reám nézve, inkább mindenrül lemondtam volna mint egy órát is elmulasztani; de nem is volt az egész hazában a magyar literaturának avatottabb papja, melegebb barátja s buzgóbb előmozdítója, mint Bitnitz. — Áldja meg ötet a magyarok Istene azon sok tiszta, nemes élvezetért, mellyet előadásai nekem nyújtottak, s legyen meggyőződve, hogy azon lángoló magyar érzést, mellyet keblemben táplálok, s mellyet nagy részben neki köszönök, holtig meg fogom tartani. —

A magyar nyelvtársaság Szombathelyen (nem tudom, fön áll-e még?) is Bitnicz műve volt. Tagjai a bölcsészeti tanulmányok első és másodévi hallgatói voltak. Elnököt, jegyzőt és gazdát a magok keblébül választottak. A jegyzői hivatalt a második félévben én viseltem. Minden héten

kétszer, néha többször is öszszegyültünk a liceum termében, s ez alkalommal saját müveinket vagy másokéit felolvasván, azokrul irott vagy szóbeli véleményünket, az utóbbit azonnal, az elsőt, ha a munkák birálatra kiadattak, a következő ülésben terjesztettük elő. Bitnicz úr többnyire jelen volt tanácskozásainkon, s utmutatása s buzditásai által még inkább növelte azon kedvező sikert, melly atyai és baráti pártfogása mellett szerény működésünket érte. — A minden tanév végével megjelent ‚évkönyv,‘ mellybe a szótöbbséggel legjobbaknak talált müvek szerzőik által beirattak, jóforma vastagságra terjedt, s nem egy munkát foglalt magában, melly, ha nyilvánosságra nem jutott is, bátran megmérközhetett sok olly elmeszüleménynyel, mellyet sokszor csak a nyeglegesség vagy könyvárusi könyelmüség szokott a ponyvairodalom piaczára hozni. —

Távul legyen azonban tőlem, hogy ezen kiválóbb müvek közé az enyémeket is

soroljam. Átláttam már akkor is, úgy mint most, mit érnek humoristicus rögtönzéseim, mellyeket jó kedvvel ugyan, de kevés ízléssel a papírra vetek s később mint az apa elfajult fiát, megtagadni szeretnék? Bele irtam néhányat az ‚évkönyv'-be: úgy jöttek oda, mint Pilátus a ‚credó'-ba, s olly diszére váltak annak, mint nem mondom meg kinek halotti prédikációi bizonyos nagyobb társaság évkönyveinek. — Bitnicz úr, nem tudom szerfölötti engedékenységbül-e vagy buzdítási czélbul? tehetségemet igenis túlbecsülte. Fölszólítására humoristicus elmefuttatást irtam egy hamvazó szerdára viszszamaradt árva fánknak viszontagságairul, s az akkoriban (1830-ban) nagy kedveltségnek örvendett ‚Kisfaludy-Aurorá'-ba küldtem, természetesen Bitnicz úrnak, mint Kisfaludy Károly jó barátjának ajánló levele mellett. Maig is várom a ‚remek' műnek kijöttét. Társaim sokat nevettek rajta, midőn azt az egyik ülésben

fölolvastam; de nagy közönség előtt ritkán járja meg, a mit kis körökben a barátság vagy pajtásság elfogadhatónak talál. — Lehet, hogy Toldy úr e hyperclassicus terméket elhúnyt barátja papirosai közt meg fogja találni: ha szépen megkér, nem bánom, kiadhatja azt ‚magyar crestomathiá'-jában. —

A társaság jobb és kitünőbb tagjai közé tartozott Ney Ferencz barátom is, sőt mindnyájunknál kiválóbb helyet foglalt el. Művei legsikerültebbek voltak, kritikáin már akkoriban meglátszott azon tiszta felfogás s higgadt itélőtehetség, mellyel később olly szép hírnevet szerzett magának a magyar irodalomban. Utánnam járt egy iskolával, a mi egyébiránt nem akadályozá, hogy jeles tehetségeit elismerve, figyelmeztetéseit szívesen ne fogadtam volna.

Szép talentom volt Tolnay Károly barátom is, kit elnökünknek választottunk. Hatalmas beszédeket tudott rögtönözni, s

úgy hallom, hogy szülőföldjén, Zalában, e szerencsés természeti adománynak annak idejében, mintegy tizenöt évvel deákság a után, szép hasznát is vette. Egy ízben ezen ékesszóllása által elnökségét is megmentette, midőn társaságunkban öszszeesküvés történt ellene, mellyet csupán szép szavainak sikerült lecsillapítani. Azóta bizonyos tekintélyt szerzett magának köztünk, melly őtet, a tekintélyek akkori aranykorában, minden további megtámadások ellen biztosította.

Beh jó magyar élet is volt akkor Szombathelyen: megmondja-e valaki, nem mérgezte-e meg ezt is a — cultura?

XXVIII.

Egész életemben az a sorsom volt, hogy ha én nem kerestem a kalandot, a kaland keresett föl engemet.

Említettem már, hogy az első időben, mellyet Szombathelyen töltöttem, keblembe valami Meinauféle embergyülölet fészkelte magát, melly leginkább a hölgyek ellen volt irányozva, ezen szeretetreméltó lények ellen, kiket anynyira kedveltem s mindenkor kitüntetni szoktam. — Később ugyan szelidebb érzelmek váltották fel e szokatlan hangulatot, szívem tágulni, lelkem fogékonyabb kezdett ismét lenni: az előbbi keserüségbül azonban egypár csep mégis viszszamaradt, melly az élvezet hevét kissé mérsékelte. Remeteféle életemmel fölhagyva társalgásomat csupán férfiak, illetőleg iskolatársaim körére szorítottam, mellynek egyformaságát, bár az előbbi zajos élet s

koromat túlhaladó tapasztalások által elkényeztetve valék, kevesebb mértékben éreztem, semhogy azt elviselni nem birtam volna.

Rajtam tehát nem mult, hogy minél kevesebb kalandban részesüljek. Annál pikántabbak voltak azután, mellyek véletlenül utamba akadtak. Néhányra még mindig szívesen emlékezem. —

Nem tudom, él-e még egyike meghittebb barátimnak, B—a Pali, s ha igen, emlékezik-e reám, hű társára az éjjeli zenéknél? Már ezeknél classicusabb zenét sem Szombathelyen sem széles Magyarországban hallani nem lehetett. Ollyas valami volt ez, mellyet hiában próbálnék leirni annak, ki azt nem hallotta, s melly arra nézve, ki fültanuja volt, felejthetetlen marad.

Én gitároztam, Pali flótázott, a mi már magában is elég szép volt, de menynyivel szebb volt, midőn Pali barátom nem

birván a furulyának magosabb hangjaival megbirkózni, ezeket szájával pótolta, világosabban mondva, énekelte ki. A hatás szintolly meglepő mint nagyszerü volt; kellemre s eredetiségre nézve pedig nem volt zene, ideértve még a ‚jövő zenéjé'-t is, melly a miénkkel, ha a szomszéd háztetők kandurjainak tuttiját kiveszszük, méltán versenyezhetett volna. Mondhatni, hogy Pali és én históriai nevet szereztünk magunknak ezen zenék által Szombathelyen, s ha nem ritkán kellemetlen öszszeütközéseknek is voltunk miattuk kitéve, azzal vigasztaltuk magunkat, hogy minden újnak és rendkivülinek szintanynyi bámulói mint irigyei szoktak lenni.

Történt, hogy egy meleg juniusi éjjel a postaútcza egyik emeletes háza előtt találtuk magunkat. Az emeletben két kisaszszony lakott édes mamájával: mind a három netto százötven éves volt.

— Csapjunk nekik egy halotti marsot! dévajkodék Pali barátom, s én, mint illik, secundáltam neki.

Alig kezdtem azonban gitáromat hangolni, midőn a háznak ajtaja megnyílik s a sötétbül gyöngéd női hangot hallottam susogni:

— Te vagy, Istók?

Szeretném azt a fiatal embert ismerni, ki illyenkor még arrul gondolkozik, mitevő legyen? — Nem is haboztam egy perczig sem, hanem éltem a kedvező alkalommal s becsúsztam az ajtón. — Két gömbölyü kar csimpaszkodott nyakamba, s meleg, dagadó ajkak égtek az enyémeken.

— À la bonheur! gondoltam magamban: már az illyen félreértést el lehet türni. — Mindig jobban esik, mihez az ember véletlenül jut. Békével hagytam magamat végig csókulni és czirógatni.

Pali barátom azalatt hatalmasan unta magát kivül, s eleinte lassan, azután erősebben

kopogtatott az ajtón. De nem nyittatik meg mindig azoknak, a kik kopogtatnak; mit Pali barátomnak is tapasztalni kellett. Végre ‚solo‘ kezdett furulyázni s olly keservesen fújta, hogy a legéhesebb kopó sem tudott volna szívrehatóbban vonítani.

Alig fújta azonban három perczig, midőn fölülrül megnyílik az ablak s rekedt női hang kiált le:

— Majd haza lódulsz, kujtorgó!

De Palit ez nem genirozta. Még keservesebb nótát fújt s fújta volna világos reggelig, ha úgy nem jár egyszerre, mint a hazatérő Socrates, midőn kedves feleségét első álmábul felköltötte. Ijedten ugrott félre; e perczben megragadja őt egy erős férfikar, s hatalmas mélyhang azt kérdi tőle:

— Mit keres itt az úr?

Alig hallotta a kapun belül Stranierám e hangot, midőn elsikoltja magát:

— Ez Istók szava!

Azután kibontakozik karjaimbul s rám kiált:

— Az Istenért, kicsoda ön?

— A legszerencsésebb halandó! mondék tüzes pathoszszal.

— Ezért agyonüt ő mindkettőnket!

— Elvihetné a manó!

— Fusson föl hamar a lépcsőn, s maradjon ott csendesen; különben vége mindennek! rebegett a nőalak, megfogta kezemet, a lépcsőhöz vezetett s úgy nógatott hátba, hogy majdnem orra buktam.

Úgy cselekedtem, mint mondta; mert mi tagadás benne? nagyon szerettem élni: ez az Istók pedig még olly bolond Istók lehetett volna, hogy agyonüt szerelemféltésbül.

Alig voltam bátorságban, midőn az ajtó újra nyikorgott s azon az igazi amoroso-t hallottam besurranni. Nagyon fölindulva lehetett: úgy szuszogott, hogy fölhallatszott az első emeletig. Utóbb lecsillapult,

s kezdődött a szerelmes conversatio, mellynél senki se játszik unalmasabb szerepet, mint egy harmadik személy.

Egy egész óráig enyelegtek már, s úgy látszott, hogy kakasszóig be se végzik, a mi rájok nézve igen mulatságos lehetett, de engemet már menkő módon kezdett boszantani. Azonban mit volt tennem, ha Istók markába nem akartam kerülni?

Vártam még egy órát. Istóknak még esze ágában se volt a távozás, engem pedig a türetlenség hidege kezdett már lelni. Helyzetem nemcsak unalmas, hanem szerfölött kényelmetlen is volt. Próbálja meg valaki, két egész óráig egy helyen állani, a nélkül hogy szabadabb lélekzetet venni, vagy csak orrát is megvakarni merje: nem is említve azon különféle kisértéseket, melylyeknek két szerelmes szomszédságában egy megugrasztott harmadik szerelmesnek lelki és testi érzékei kitéve vannak. Állapotom tökéletesen egy éhes emberéhez hasonlított,

kit egy dúsan megrakott asztalhoz ültetnek, s bekötik száját!

— Kínlódjék, a kinek tetszik; gondoltam magamban, s a fal mellett halkan tovább tapogatóztam. Nem sokára nyitott ajtóra, s ezen belépve rövid kutatás után még egészen meleg ágyra találtam. Üres volt, s kétség kivül Istók kedvesének ágya.

— Bele fekszel! tevém fel magamban; s csakugyan belevetettem magamat csizmástul sarkantyústul. Öt percz mulva szerencsésen elaludtam, s olly szépeket álmodtam, minőket egészséges fiúnak illy helyzetben álmodni lehetett. Ah, milly ritkán sejti az ember, hogy mire virad!?

Legédesebb álmaimbul éles sikoltás riasztott fel. Fölnyitottam szemeimet, de csak hamar behúnytam ismét azokat. Rémítő volt, a mit láttam. Újra fölpillanték s még rémítőbbnek tetszett, a mit láttam!

Előttem állott mély pongyolában egy hoszszu, száraz, legalább is hatvanéves vén

aszszony, felbontott hajjal, égő gyertyával kezében, redődús arczán az iszony és meglepés kifejezése. Szemeim önkénytelenül rajta ragadtak, s borzalomtul telve még keresztet is elfelejtettem magamra hányni.

— Hogy jött az úr hálószobámba? kérdezett az endori boszorkányok rokona rikácsoló hangon, mellyben azonnal Pali barátom Xantippejére ismertem.

— Épen úgy mint sok ember ahhoz, a mit nem keresett; felelék mély sohajjal. — Hátam borsózni kezdett, midőn arra gondoltam, hogy e megszökött mumiának ágyában feküdtem.

— Még figurázik is, pedig engem a guta kerülget mérgemben.

— Tessék czukros vizet inni; mondék színlett nyugalommal, pedig magam is megittam volna egy itczét ijedtemben.

— Hiában csűri csavarja ön a dolgot; csak vallja meg, hogy leányaimat akarta elcsábítani! fartatott a vén szatyor s még

olly könyörületes se volt, hogy pongyolájján valamit igazitott volna.

— Én senkit se csábítottam el, hanem engem csábítottak el; nyögtem a kínpadon.

— Mit? az én leányaim csábítók? hápogott az eleven kóró; az én kedves, ártatlan gyermekeim, kik azt sem tudják, mellyik fán teremnek a szeretők, s minden férfit bajuszos leánynak tartanak. — —

— Már tisztelet becsület, aszszonyom, az ön kedves gyermekeinek — replicáztam egész illendőséggel — de ha az a kisaszszony, a ki tán még most is odalent enyeleg a pitvarban, a teins aszszony leánymagzatainak egyike, akkor csak anynyit mondhatok, hogy a férfiak ismeretében szépséges előmenetelt tett . . .

— Még rágalmakra is vetemedik a gonosz lélek! vágott szavamba a megsértett anya. Tini, Fini; Fini, Tini! kiáltott tele torokkal.

S megnyilt egyszerre két szobaajtó. Az egyiknek küszöbén Fini, a másikon Tini lépett ki, hasonlóképen égő gyertyával kezükben s olly deshabilles-ben, mellyet Éva anyánk bátran használhatott volna figefalevélnek. — Hoszszuságra s szárazságra nézve mind a kettő tökéletesen hasonlított mamájához. Többször kellett behunyni szemeimet, míg ez új látványhoz szoktam.

— Nem — mondék a legmélyebb meggyőződés hangján — ezek közül egyik se volt a pitvarban. Viszszahuzom szavamat s ünnepélyesen bocsánatot kérek.

Az egy híján három gráczia mamájával körülfogott engemet; arczukrul az évek számán kivül bámulatot és csudálkozást lehetett leolvasni azon szokatlan tünemény fölött, hogy szűzies hajlékukba éjszakának idején férfi személy tévedett. — Az examinálás újra kezdődött. Mindent, még azt

is, hogy apámat anyámat megöltem, megvallottam volna, csakhogy tőlök mielőbb szabadulhassak.

— Tehát ön azon szerencsétlen flótásnak pajtása, ki még mindig az ablak alatt ácsorog s engem irgalmatlan tutolásával már háromszor kikergetett az ágybul? Szólt az öreg, s száját füle tövéig húzta: az egész ‚route'-on egyetlen fogat se láttam.

— Igen is én vagyok azon szerencsétlen flótásnak szerencsétlen pajtása; válaszolék töredelmes hangon, elkerítvén gondolatimban Palkó mindenét, hogy illy istentelen situatióba hozott halotti marsos ötletével. Azon tragicus momentumra pedig, melly lelkemet egyenesen a poklokra szállította volna, ha az ágyat üresnek nem találom, még csak gondolni sem mertem.

— Nagy kedvellője lehet a rózsavíznek — folytatta a vén satrafa, Palkót értve

— hogy három flaconnal be nem éri. S hatalmasan elnevette magát. Az Isten tudja, mi volt rémítőbb: nevetése-e vagy haragja? A kisaszszonyok is nevettek, magam is nevettem, mindnyáján nevettünk. Szép mulatság volt — csak vége lett volna.

Előidézték Zsuzsi szobaleányt is, a ki tulajdonképen az olly szépen kezdett, de olly csúfosan végzett kalandnak főoka volt. Vallomásaimat szórul szóra megerősítte. Derék, szépbőrü leány volt: kissé elpirult, midön gyertyavilágnál látott. Úgy tetszett, mintha azon gondolkodnék: jókor jött-e Istók, vagy még késhetett volna a kedves?

Valahára kiszabadultam a boszorkánycongressusbul az útczára, hol Pali barátom irigylendő phlegmával föl és alá sétálván, a postaútczának valamenynyi kutyáit folytonos éberségben tartotta. Megragadtam gallérját s olly sebesen vágtattam el

vele, mintha halálos ellenség ülne hátunkon. —

El is felejtettem, hogy Zsuzsi, midőn az ajtón kieresztett, azt sugta hamarjában fülembe, hogy Istók korántsem olly gyilkos ember, minőnek őt Zsuzsi első ijedtében mondta.

XXIX.

Voltak az előbbinél sokkal érdekesebb s költőibb kalandjaim is. — Egyre még mindig örömest emlékezem: most is álomnak tetszik; de igen édes álomnak, minő hajnal előtt a pirosvérü fiatalságot néha meglátogatni szokja. —

B—a Palin kivül, kivel csillagos s holdfényes éjjeleken ablakozni jártam, volt még egy igen jó barátom, M—y Kálmán anyaföldem Sopron megyébül. Közel laktunk egymáshoz s a napnak legnagyobb részét egymás társaságában töltöttük; együtt mentünk sétálni, együtt olvastunk és tanultunk. Utóbb elválaszthatlan barátok lettünk: a városban Orestes és Pyladesnek híttak bennünket. Mindketten egyenlő különczök, s türhető képü legények voltunk, ugyanazon erényekkel és hibákkal birtunk, csakhogy az elsők Kálmán barátomnál, ezek meg

nálam találtattak fel nagyobb mértékben. Nem is volt tulajdonképen egyéb hibája Kálmánnak, mint bizonyos komolyság, melly fiatal éveivel ellentétben állott s gyakran még olly ártatlan dévajságok iránt is szigorunak mutatta őtet, mellyek különben az élet rózsaszakában erényül tekintetnek. Ez által némi tekintélyt szerzett ugyan magának társai közt, de meghittebb barátot nem talált köztük, ollyant pedig épen nem mint engemet, ki morális túlnyomóságát szívesen elismervén igen jól érzém magamat társaságában. Egymás közti barátságunknak minden esetre nemesebb s ennélfogva tartósabb alapja is volt, mint a millyenre azt fiatal emberek közt néhány ledérül töltött órák élvezete építeni szokta. —

Kálmán a város egyik gazdagabb s előkelőbb kereskedőjénél lakott. A kereskedőnek szeretetreméltó neje s ennek még szeretetreméltóbb mostoha leánya volt. Még csak hírükbül ismertem őket s a gonosz

nyelvek máris azt akarták tudni, hogy a köztem és Kálmán közti barátságos viszonynak egyik s tán legfőbb oka a fönérintett szeretetreméltóságban rejlik. Pedig e tekintetben olly ártatlan voltam, mint a ma született gyermek, s az maradtam később is, midőn Kálmán a hölgyeknek bemutatott s alkalmam volt tapasztalni, hogy Fama asszonyság mitsem nagyított, midőn őket szintolly szépeknek mint szeretetreméltóknak mondta. — A mama alig volt három négy évvel idősebb leányánál, s ennélfogva ugyanazon igényeket formálta s hasonló figyelmet követelt, mint az utóbbi, a mi azoknak, kik ezen érdekes hölgyek körében mozogtak, legkisebb áldozatba sem került, miután a teljesebb szépségnek szintolly szívesen hódul az ember, mint a fejlődőnek.

A mi engemet illet, szívnyugalmamat e két hölgynek társaságában szerencsésen megtartottam. Hiu dolognak látszott az udvarlók seregét megszaporítani s legokosabbnak

találtam a körön kivül maradni s csupáncsak a figyelmező szerepét játszani, a mi az embert, azonkivül hogy őt a helyzet urává teszi, még különféle kellemetlenségektül s — főfájásoktul is megóvja. —

E minden esetre bölcs szándékomat még inkább elősegítette azon körülmény, hogy a hölgyek közül egyik sem méltatott engem nagyobb figyelemre, mint a menynyit az illendőség társas körökben a vendégek iránt kiszabni szokott. Hogy azonban illy feltünő két szépség, minő a kalmárnő s mostoha leánya volt, udvarlók nélkül legyen, azt szintolly természetelleninek, mint lehetetlennek tartottam; s hogy a kiválasztottakat nevüknél nem szóllíthattam, annak oka az volt, hogy én épen olly keveset vesződtem a hölgyek szívügyeikkel, mint ők az enyémekkel.

Ugyanazért egyszerü tisztelgésen kivül egyéb haszontalan lepkeségekkel nem alkalmatlankodtam nekik. Sokkal míveltebbeknek

tartottam őket, semhogy ezen csillámló semmiségektül, mellyeket a férfiak hódításaiknál több kevesebb sikerrel fölhasználni szoktak, a legkisebb eredményt is várhattam volna. — Tudom, hogy a nyájas olvasók közül sokan a rókára fognak gondolni, melly mint a mese tartja, azért mondta savanyunak a szőlőt, mert el nem érte. Én erre csak azt válaszolom, hogy soha se mondtam magamat jobbnak, mint a minő vagyok, s azért biztosan állíthatom, hogy a hölgypárnak közönbössége hiuságomat sem meg nem sértette, sem azt merészebb lépésekre nem buzdította. —

Kálmánnal soha sem beszéltünk a hölgyekrül. Barátom sokkal komolyabb volt, hogysem illyesmirül beszédet kezdett volna, magam pedig ezt túlgyöngédségbül nem tettem, nehogy Kálmán azt gyanítsa, mintha az ő személyén kivül engemet még egyéb érdekek is kötnének társaságához. Azon furcsa helyzetben valék tehát, hogy majdnem

mindennap mulattam, játszottam és kávéztam Szombathely legszebb hölgyeivel, s mégis négy hónap mulva egy sereg irígy arszlánon kivül egyéb eredményt nem birtam előmutatni. — Magam sem ismertem magamat. — —

Az iskolaév vége felé a szép mostohát, Vilma kisaszszonyt, mélábbnak s szórakozottabbnak találtam mint azelőtt; s ha magát észrevétlenül hitte lenni, könyek is csillámlottak szép szemeiben, mellyeket nem sikerült mindig olly hirtelen elnyomni, hogy azokat gyönge harmatcseppek gyanánt ne láttam volna arczának rózsáin fényleni. —

Mi bánthatta őt? milly titkos bú lepte meg szivét, melly eddig csak örömet és gyönyörüséget érzett? — Pillantataink gyakran találkoztak: az enyémek őszinte részvéttel nyugvának a szenvedő hölgyön, midőn az övéi azon aggodalmat fejezék ki, hogy baját eltalálni fogom. —

Elutazásom reggelén búcsuzni voltam Kálmánnál, s hoszszu ölelgetések után elszakadván valahára baráti keblérül benyitottam udvariságbul az épület másik szárnyában lakó hölgyek szobáiba is. Már előtte való napon bejelentettem nekik ez utolsó látogatásomat.

Vilma kisaszszony a pamlagon ült, szép fejét búsan kezébe mélyesztve. Föltekintett, midőn beléptem. Arcza föltünőleg halvány, szemei nedvesek voltak.

— Búcsuzni jöttem, kisaszszony! mondék szokottnál komolyabb hangon s közelebb lépvén finom aristocraticus kezét ajkimhoz vittem.

Vilma szótlanul dült viszsza a pamlag vánkosára. — Néhány perczig merevenen tekintett reám . . . azután felszökött, nyakamba borult s erős zokogás közt mondta:

— Oh nem, nem; lehetetlen, hogy elváljunk . . . szívemnek meg kell szakadni bújában, ha ez megtörténik . . .

Hiában kisérteném meg az érzelem-árt leirni, melly e perczben szívemet elömleszté. Mintha égbül hullott volna, olly meglepőleg hatott reám e jelenet! Négy hó után, melly alatt Vilmának egy pillantata, egy nyájas szava sem gyaníttatá, hogy irántam csak a legkisebb hajlandóságot is érzi, illyesmit legmerészebb képzeletem sem birt volna álmodni.

A szép leány félig eszméletlenül feküdt karjaimban; keble erősen hullámzott, szemei csukvák, ajkai remegtek . . . tessék Platónak lenni, a ki akar!

— Vilma! mondék örömtül elfojtott hangon: lehetséges-e? ön szeret . . . .

— Oh igen, én szeretek, kimondhatatlanul szeretek; vágott szavamba a kedves hölgy. Ah, mennyit szenvedtem s szenvedek most is e szerelem miatt . . . mint küzdtem ellene . . . mint akartam azt szivembül kitépni, látván hogy viszonozatlan fog maradni . . .

— Vilma, szabad-e annak, a ki szeret, igazságtalannak lenni az iránt, a kit szerelmével boldogít?

— Ő nem érzi magát boldognak; kigúnyolja, megveti a szegény leányt, s hónapok mulva még csak nevére sem emlékezik többé . . .

— Oh ne kinozza ön magát és — engemet! mondék túláradó hévvel, s a gyönyörü teremtést keblemhez szorítván, a szemeibül kiözönlő könyeket egyenként csókultam le arczárul.

A hölgy márványszobor gyanánt tűrte édelgéseimet; néhány perczig — milly isteni perczek voltak! egyikünk sem bírt magával és cselekedeteivel. —

Egyszerre neszt hallunk a szomszéd szobában. Vilma hirtelen kibontakozik karjaimbul s az ajtóhoz szökik.

— Isten velünk! rebegett alig hallhatóan s a másik szobába távozott.

— Nem úgy, nem úgy; kiálték indulatosan: én itt maradok, közeledben akarok lenni, imádott leány! Csak most kezdek élni; most, midőn tudom, hogy engemet szeretsz...

Utána akartam rohanni... az ajtón a mostoha anya lépett ki.

— Ön búcsuzni jött! szóllított meg engem azon hideg, közönbös hangon, melly ismeretségünk óta egyetlen fokkal sem lett nyájasabb és melegebb.

— Még nem, aszszonyom; még sokáig igen sokáig nem! mondék örömsugárzó arczczal. Az embernek akaratját néha egyetlen percz megváltoztatja, s a jövőben annak, a mit fogadott, épen ellenkezőjét cselekszi.

— Igen szép öntül... Vilma e barátságért nagy köszönettel fog önnek tartozni.

— Neki szentelem ezután életemet, mindenemet...

— Illy nagy áldozatot nem fog ő követelni... bár nem kis türelemre s kitartásra

lesz önnek szüksége, hogy sikerüljön őt Kálmán vesztesége fölött megnyugtatni.

— Ká—áá—lmán?! kérdék szörnyen meglepetve.

— Igenis, önnek barátja Kálmán, kinek érzéketlensége anynyi bajt okozott. Hiszen Vilma úgyis elmondott önnek mindent: magam tanácsoltam neki, hogy önhöz forduljon s szóllítsa fel önt közbenjáróul közte s e ‚modern' don Caesar között, ki donna Diannát teljesen meghódította. —

Füleim olly formán zugtak, mint azé, ki a vízbe akar fúlni. Szörnyü megerőltetésembe került, míg öszszeszedtem magamat.

Tehát nem én, hanem Kálmán volt az a szerencsés halandó, ki Vilma szerelmét birta?! S minő szerelem volt ez! Más ember képes lett volna az egész világgal szembe szállani, hogy e kincset magáévá tegye, s Kálmán hidegen fordult el tőle! Szegény leány; milly fokra kellett szerelmének érni, hogy elfelejteté vele a legtágabb

illedelmet, s illy feltünő módon készteté őt nyilatkozni.

Oh, igenis, vannak illy rajongó perczek a hölgyek szerelem-életében, hol tekintet nélkül tárják ki szívük legmélyebb titkát, s nem ritkán a legelső idegent, kit útjokban találnak, örömük és szomoruságuk tanujává teszik.

Lehet, hogy Vilma engemet, mint Kálmán barátját, nem tartott olly idegennek, mint a többit, s örömest elhiszem — mit szerénységem különös jeléül kérek tekinteni — hogy szokatlan elragadtatását később megbánta s az egész jelenetet meg nem történtté szerette volna tenni!

A mi engemet illetett, igen vigyázva kellett szerepemet cserélni, nehogy a hölgyek előtt nevetséges legyek, s elég philosophiával birni, azon pillanatnyi ugyan, de isteni élvezettel, mit a szeszélyes véletlen nyújtott, megelégedvén, ildomosan viszsza-

vonulni, s a szerelem küzdhelyét szerencsésebb bajtársaknak átengedni. — —

S mert e pillanat menyországát zavartalanul akartam emlékemben megtartani, föltettem magamban, hogy Vilmát nem fogom többé látni. — Kálmánnal levélben tudattam szerencséjét. — Nem tudom, fölolvadt-e szívének jéghártyája? — Csak annyit hallottam, hogy Kálmán tiz év előtt még nőtlen volt, s Vilma tizenöt év óta — sírban nyugszik.

XXX.

Könynyebb szívvel váltam meg Szombathelytül, mint gondoltam. Az utóbbi kaland mozgásba hozta ugyan kissé szívemet, pár nap mulva azonban minden felejtve volt s az előbbi nyugalom ismét viszszatért. Szivem szerelemszünetet tartott.

Anyám sokkal jobban volt megelégedve velem, mint másfél év előtt, midőn beteg szívvel s beteg lélekkel jöttem haza, egy rakás ifjuságí bohóságokkal terhelten, miknek következményeit olly sokáig nem tudtam kiheverni. Ő maga jött érttem. Néhány nappal elmenetele előtt meghítta őt B. grófnő, házunk régi jóakarónéja, Szombathelyhez közel eső kies jószágára, s anyám magával vitt engemet, hogy a grófnőnek bemutasson. Tiz éve volt, hogy ez utóbbit nem láttam. Gyermekéveimbül emlékeztem egy sylphtermetü, magas szépségü delnőre,

kinek bársony újjai gyakran játszottak hajfürtjeimmel, s kinek ezüstcsengésü hangja enyhítő balzsam gyanánt tapadt füleimhez. Örültem, hogy őt ismét látni fogom. Nem gyanítottam, menynyi bút és örömet fogok P—őn találni, s minő befolyást fog egypárhónapi ottlétem egész jövőmre gyakorolni. Sejtőtehetségem engem tökéletesen cserben hagyott, s szívemnek egyetlen moczczanása sem jelenté, milly változáson fog az rövid idő mulva átmenni? —

Este felé volt, midőn P—re érkeztünk s a városkának egyetlen vendéglőjében megszállottunk. A grófnénál csak másnap akartunk tisztelkedni. Anyám nem igen jól érezvén magát korán lefeküdt, s én a várost s közeleső vidékét futottam be. Viszszaérkezvén az úgynevezett étterembe, melly alig volt nagyobb egy közönséges szobánál, mentem vacsorálni. A város tisztesbjei hoszszu asztalnál ültek, s kiváncsian néztek reám, midőn beléptem. Külön asztalnál

foglaltam helyet, nem bírván legtöbb embernek azon nem tudom jó vagy rosz tulajdonával, hogy mindenkivel azonnal megismerkedik s kész legelső szomszédjával az asztalnál holtig tartó barátságot kötni.

A szoba egyik szögletében, közel a honorátiorok asztalához, állott egy öreg ember, azon az útczai koldusoknál valamivel jobb fajtájuak osztályábul, kik a kávéházakat, kocsmákat s egyéb nyilvános helyeket meglátogatni, s a vendégeket különféle szemfényvesztő bohóságok vagy zeneelőadások által mulattatni vagy untatni szokják. Rongyolt öltözete s fakó arczszíne inséges állapotra mutatott. Nyakán bizonytalan színü zsinegen rozzant gitár csüngött, mellyhez néhány operaáriát dúdolt rekedt torokkal, majd ismét, változás okáért, öszszehajtott kártyalapon fagot-versenyt rögtönzött. Arcza igen ismerősnek tetszett, csakhogy nem emlékeztem hamarjában, hol láttam őtet? A virtuóz is így járhatott az én phisiognomiámmal,

mert előadás közben szüntelen reám meresztette szemeit, s midőn játékát elvégezte, asztalomhoz lépett, a gitárt hátára lökte, a fagotot zsebébe dugta, kezeivel a levegőt szelte, s fogatlan száját egyik füle végétül a másikig rántotta.

— Jól látnak-e szemeim? kiáltott olly hangosan, hogy a jelenvolt vendégek újra rám tekintettek. Oh igenis, ön az, a mi győri maecenásunk! folytatta tovább s olly tragicus hévvel szorított magához, hogy majdnem megfojtott.

— Ah, mint örülök, hogy önt ismét láthatom!

Új ölelés, új fojtogatás!

Őszintén megvallva, én e találkozás fölött nemcsak nem örültem, hanem azt módnélkül resteltem is. A vendégek szemei mind rajtam akadtak, s arczukbul kivehettem, miszerint nem sokat tartanak felőlem, kinek olly ismerősei vannak, mint a vén fagotista volt. A vén fagotista pedig nem

volt senki más, mint a győri német színésztársaság egykori igazgatója, kinek leányának logicus koromban udvaroltam, melly udvarlásommal, mint a kegyes olvasó emlékezni fog, utóbb olly csúfosan fölsültem. —

— Oh, milly gyakran gondoltam önre s ohajtottam irántam mutatott szívességét némileg viszonozni. De a mint látom, ön nem fog reám szorulni, mit csak azért sajnálok, mert ez esetben alkalmam lett volna önnek barátságomat tettleg is bebizonyítani. Mindig különös előszeretettel viseltettem ön iránt, s leányomat nem egyszer leczkéztem meg irgalmatlanul, hogy istentelen viselete által e gyöngéd viszonyunkat olly hamar felbontotta.

Nem tudtam, nevessek-e vagy boszankodjam az exdirectornak e mindenek hallatára adott biztosításai fölött? Anynyi bizonyos, hogy jelenléte rendkivüli nagy gyönyörüségemre nem szolgált, legkivált, mert az alig mult évek bohóságaira emlékeztetett,

mellyeket, bár reám nézve tanulságosak voltak, életem lapjárul örökre letörülni szeretnék. Látván azonban, hogy régi ‚barátom'-at nem olly könynyen rázhatom le nyakamrul, megadtam magamat, s heroicus megtagadással mellém ültetvén a németet, az ő és övéinek sorsa fölött kérdezősködtem.

— Ah, boldog Isten, milly nyomorult teremtések vagyunk mi emberek! kezdé siralmas hangon mondókáját. Ma fény és pompa környez bennünket, holnap porban uszó földi férgek vagyunk. Ki gondolta volna, hogy nekem, ki anynyiszor voltam életemben császár és király, parancsokat adtam s kegyelmet osztottam, kinek tulajdon testőrjei, udvaronczai, aranypaszomántos lajhárjai, pompás — persze csak vászonra festett palotái voltak, illy nyomorult módon kelljen valaha kenyeremet keresni? A sors kegyetlenebbül bánt velem, mint Lear királylyal: őt csak leányai árulták el, midőn

engemet feleségem és leányom hagyott el egyszerre.

Szemeit törülte, engedelmet kért és — kiitta boromat.

— Most, midőn mindennek vége, szabadon lehet nyilatkoznom. Oh be szerencsés volt ön, hogy leányom hálójából idején megmenekült. Ő és Wagner kisaszszony nem egy becsületes embert tettek már tönkre, s dobtak el azután, ha tökéletesen kizsebelték, mint egy háromszor kimosott keztyüt. Ön is úgy járt volna, uram, minden szeretetreméltósága mellett, ön is azon, nem tudom hányadik férfinak sorsát osztotta volna, kit ez istentelen teremtések utolsó fillérig kizsákmányoltak s azután az ajtón kaczagva kicomplimentiroztak. — Oh, miért nem vontam én is korábban viszsza magamat? most nem kellene illy nyomorultan tengődnöm, s azt remélhetném legalább, hogy nem fogok eleven testtel a férgek martaléka lenni.

A beszélőnek könyei sűrün hullottak egy kacsaczombra, mellyet művészileg bonczolgatott szét tányérján, s azután mély sohajok közt szájába dugott.

— Alig hagytuk el Győr városát — folytatta panaszos előadását — midőn dolgaink mindig roszabbul mentek; társaságom eloszlott, s engem igazi komediás módra a faképnél hagyott. A nyomoruság mindig nagyobb lett. Ehhez járult még azon szomoru körülmény, hogy a bú és gond ágyba döntött s veszedelmes betegségbe estem, mellynek következtében egyik szememre megvakultam. Azonban csak most jön a java. Hallja ön az iszonyu történetet, mellynek ‚legkisebb szava önnek lelkét szétzúzni, fiatal vérét megfagyasztani, mindkét szemét, mint a csillagokat, körébül kiforgatni, göndör fürtjeit szétválasztani, s minden hajszálát, mint a felbőszült borznak tüskéit, fölmereszteni fogja. Jól figyeljen arra, a mi következni fog!‘

S Shakespeare ‚Hamlet'-jébül a rémnek e szavait nagy pathoszszal elrecitálván, s a husátul megfosztott kacsaczombot magosan ég felé tartván, illykép folytatá beszédjét:

— Egy szép reggel fölébredek, s körültekintvén azt találom, hogy a szoba egészen üres, s olly szépen van kitakarítva, mintha abban soha a legkisebb bútor se lett volna. Fütyöltem, kiáltottam, káromkodtam; senki sem jött! Feleségm és leányom örökre eltüntek — még a lepedőt is kihúzták beteg testem alul. A puszta szalmán egy darab papiros hevert, mellyre feleségem kezétül a következő irtózatos szavak voltak irva:

‚Szeretett Tódorkám!

Te most épen anynyit érsz, mint egy vén fiakker-ló, mellyet mire sem lehet többé e világon használni. Máris vak vagy, nem sokára sánta és süket is fogsz lenni. Szóval, minden tekintetben nyomorult ficzkó vagy. Nem kivánhatod tőlünk, hogy tovább

is nálad maradjunk s veled együtt meggebedjünk. S azért elhatároztuk szerencsénket tovább keresni, miben te csak akadályul szolgálnál. Legokosabb volna reád nézve, ha felrugnál, mire, a mint látszik, úgyis legszebb kilátásod van. Ha azonban olly szerencsétlen volnál s betegségedbül felüdülnél, azt tanácslom, gondoskodjál arrul, hogy még idején bejuthass valami kórházba; vagy ha eszed van, végy valahol egy kötelet s akaszd fel magadat. — Egyébiránt légy meggyőződve, hogy — bár távul tőled — mégsem szűnök meg örökké maradni hűséges hitestársad Adél.'

— Ezen sorok olly dühössé tettek engemet, hogy fejemet a falon akartam szétzúzni, csupáncsak az örök kárhozattuli félelem tartott viszsza. Később magamhoz tértem, nyúgodtabban kezdtem a sorsrul s az aszszonyokrul gondolkodni, s nem sokára egészséges lettem. ‚A nyomorultnak néha egyetlen és utolsó vigasza sem marad meg:

a halál!' — Anynyi bizonyos, hogy a legszegényebb ficzkó voltam a hold alatt, s darab ideig szökevény módra barangoltam be a világot, nem találtam helyet, hová vén fejemet lehajthattam volna. — Majd azt hittem, hogy a tetük fognak fölemészteni, majd ismét azt reménylettem, hogy hideg vagy éhség miatt fogok meghalni: de sem ez sem amaz nem történt; még tovább kellett tűrnöm és szenvednem.

— Szomoru vándorlásom alatt megismerkedtem egy emberrel, kinek egész vagyona ezen gitárbul állott. Egyesültünk; ő gitározott, én énekeltem, s így naponkint pár fillért kerestünk, mibül úgy a hogy eléltünk. Végre jó barátom meghalt, s mivel más örököse nem volt, nekem hagyta egész vagyonát, melly ezen gitárbul, egy fél ingbül, a parókábul, mellyet ön fejemen lát, egy makrapipábul, egy ujj nélküli tarkaszinü köntösbül, s egypár meglehetősen jó állapotban volt bőrnadrágbul állott. —

Nehezen esett vesztesége, s irigyeltem tőle azt a szerencsét, hogy a halál több szivességgel viseltetett iránta, mint én irántam. Jó, becsületes pajtás volt; nem fogom őt soha elfelejteni. Az Isten éltesse őt a túl világon is!

Az elbeszélőnek szemében ismét köny csillámlott, egy hajtásra kiitta már a negyedik pohár somlyait, s rövid szünet után folytatá:

— Mult hónapban vándorcsillagom Bécsbe vitt, hol egy nap délután feleségemet az útczaseprő rabok közt pillantottam meg. Nem hittem szemeimnek vagy inkább szememnek, pedig csakugyan ő volt, s olly rémítő rosz színben volt, hogy megesett rajta szívem. Mindent elfelejtettem, nyakába borultam s olly hangosan sírtam és bőgtem, hogy az emberek őrültnek tartottak. Engedje ön a büntetés okát elhallgatnom, magam sem tudakozódtam bővebben utánna. Utóbb meglátogattam nőmet a

börtönben, mindent megbocsátottam neki, megosztottam vele csekély keresetemet, s nem ritkán történt, hogy ugyanazon útczában, mellyben ő sepert, én az egyik háznak udvarában énekeltem. Hiában, csupa ellentétekbül áll a világ! — Leányom, mint feleségemtül hallottam, a kórházban halt meg; nem sokára azután kedves Adélemet is forró láz ragadta ki karjaimbul — — s csak engem, egyedül engem hagyott hátra a halál, mibül azt következtetem, hogy tán nagy szerencse fog még engemet érni. Mindig sejtek illyesmit. Már az is nagy szerencse, hogy illy véletlenül találkoztunk, s az ég megengedte, hogy panaszaimat önnek részvevő keblébe önthessem.

S ezzel ismét nyakamba akart borulni, mit avval pariroztam ki, hogy az asztaltul fölkelvén, az eléhivott pinczérrel számoltam. Emberem helyesen gyanítván, hogy a ‚traktá'-nak vége, hasonlóan fölkelt s e szavakkal:

— Tehát minden el van veszve reám nézve, s nő, gyermek és barát nélkül magánosan mint a rühes ebnek kell barangolnom e világon! — érzékeny búcsut vett tőlem s a másik asztalhoz tántorgott előadásait folytatni.

Megvallom, hogy találkozásunkat nem igen kedvező ‚omen'-nek vettem; régi bohóságaim jutottak eszembe, s midőn az exigazgató sorsán megkönyörültem, tulajdon multam fölött boszszankodnom kellett!

Az első éjet álmatlanul töltöttem P—őn.

Másnap reggel B. grófnőhöz mentünk.

S most engedjék meg a nyájas olvasók, hogy azon időszakot, mellyet P—őn töltöttem, s mellyben sok boldog de sok szomoru órát is élveztem, az örömnek perczeit utóbb napokig tartó gonddal és keserüséggel váltottam be, csak gyönge contourokban

rajzolhassam. Sokféle tekintetek kényszerítenek arra, hogy így cselekedjem. — Lehet, hogy el fog jönni az idő, midőn nyiltabban szólhatok, jelenleg azonban ezt legnagyobb indiscretio nélkül nem tehetem. — Nem tanácsos mindig az elmult időt felkölteni, s magát az emlékezet élveitül anynyira elragadtatni hagyni, hogy azon idő fölött, mellybe magunkat viszszaálmodjuk, a jelent s ennek követeléseit elfelejtsük!! —

XXXI.

Szíveskedjék a kegyes olvasó engemet most olly térre követni, mellyen eddig még nem mozogtam. — A levegő tömjén- és patschouli-illattal van fűszerezve, s a cselekvő személyek előkelőbbek, simábbak, s — veszedelmesebbek kezdenek lenni. —

P—ő édes hazánknak nyugoti szélén fekszik. Vidéke igen regényes. A stiriai s ausztriai hegyek nyájasan köszöntenek be az útczákba s tetejükrül a csorda kolompolása közt vigan harsog le a havasi kürt. Az ószerü grófi kastélyon s terjedelmes kerten kivül egyéb nevezetességei nincsenek.

A határ végén egy kocsma állott, az épület maga Magyarországban, udvara Stiriában s kertje Ausztriában volt. Nem egyszer történt, hogy — ha a három ország népe borozás közt az udvaron vagy a kertben

öszszeveszett — a magyar beszaladt a kocsmába s onnan fölemelt ököllel kiáltott ki a többire:

— Kimmt's eina nach Ungern, wann's a Kurásch habt's! — s a jámbor sógorokra e varázsszó ‚Magyarország' olly csudálatos hatással birt, hogy a kihivót nem merték e térre követni. Persze, hogy azóta sok megváltozott, s lehet, hogy a dicső multtal e geographiai nevezetességü kocsma is eltünt! —

A mezővárosnak lakosai egyébiránt csak ollyan tősgyökeres németek voltak, mint stiriai s ausztriai szomszédjaik, mivel azonban Magyarországhoz tartoztak, t. i. az 1830-dik évi boldog Magyarországhoz, büszkébben hordták fejüket, s az utóbbiak fölött bizonyos elsőséget követeltek, mellyet azon nevezhetlen, titkos befolyásnál fogva, mit a szabad ember a — másikra gyakorol, a vizözön előtti időben fön is tartottak. —

A népségnek fele katolikusokbul, a másik fél protestansokbul állott. Békével s jó egyetértésben éltek, s csak a protestans lelkésznek gyűlt meg néha baja földesuraságával, ha ez vallásos túlbuzgalmában koronkint egypár (véleménye szerint) eltévedt juhocskát az ,egyedül üdvözítő' akolba iparkodott viszszaterelni. A botrány, mellyet ezen eljárás a másik táborban okozott, egyenlő lépést tartott a félreértéssel s hálátlansággal, mit a térítőnek azok részérül, kiknek lelki üdvérül gondoskodott, gyakran tapasztalnia kellett. —

Béke azon emberekkel, kik azt hiszik, hogy ovakodva kell mások jámborságárul itélni, s hogy azon orrok, mellyek mindenütt képmutatást szimatolnak, önnyavalyájuk miatt rosz szaglással birnak. Hiszen én is azt mondom mindig, hadd énekelje mindenki a maga zsoltárait a hogy' akarja, s ne keressünk mindjárt farkast a — báránybőr alatt: de ha a világosság a távolban

nem egyéb mint egy rothadt fa, csak nem mondhatom azt pecsenyetűznek, s ha a szél vagy a véletlen az oroszlánbőrt fölemeli, csak nem hunyhatom be két egészséges szememet, mert egy — szamarat látok?! — Régi igazság: ‚il de faux devots ainsique de faux braves!‘ — —

Szerettem én azt a friss, egészséges levegőt P—őn, csak — mint fölebb említém — anynyi tömjénszag ne vegyült volna közé. Persze, hogy az egyik a testet üdítette fel, a másik meg a lelket táplálta, olly világi fiúnak pedig, mint én voltam, egy kis menynyei táplálék épen nem ártott. — Az ájtatos szellem, melly azon időben P—őn és környékén uralkodott, az akkori divathoz tartozott. A divat olly korlátlan s hatalmas uraságot gyakorol az emberek cselekedeteire, hogy még az ájtatosságot is parancsa alá hóditja, s a mi egy időben jámbornak és ájtatosnak mutatkozik, az más időben ismét megszünt azzá lenni. —

Midőn P—őn voltam, az ájtatos könynyek hullatása s a jámbor nyögések és sohajok épen napi renden voltak. Az egyházban olly sürüen hullottak a könycseppek, mintha ,agió'-t fizettek volna értük, s a ki a predikácziót száraz szemmel birta végig hallgatni, az jámbor érzületével bankrótot vallott. Azt mondták róla, hogy hajthatlan, kemény és makacs szíve van. Az aszszonyok, mint mindenütt a divatvilágban, itt is kitettek a férfiakon könyzápor tekintetében, s ezen ájtatos ,időtöltések'-nél a főszerepet vitték. Szinte viszhangzott a templom zokogásaiktul, midőn a férfiak, tekintélyük föntartása végett, elegendőnek vélték, ha ,incognito' sírtak, s csak néha törülték ki szemeiket. — Olly általános volt e divat, hogy csak igen lassan engedett helyet más szokásnak, s nem kétlem, hogy lesznek még emberek P—őn, kik e könynyező epochára emlékezni fognak, habár szintolly kevéssé kivánják

azt viszsza, mint az olaszok a — restauratiót!

Mód nélkül nevelték ezen ájtatos hangulatot az ottani katolikus plebánus szívszaggató predikácziói, mellyek néha olly eleven színekkel festették a pokolbeli kínokat, hogy az öszszegyült hívek szinte sülni és főzni érezték magokat az örökös tűznél, s ha a helynek szentsége nem tiltja, bizonyosan hangos jajgatásra fakadnak. Drasticus kifejezéseit, mellyeket illy alkalommal használni szokott, szintolly drasticus mozdulatokkal kisérte. Egy ízben, midőn az emberi gyarlóságrul s a testnek a bűn és gonosz tettek iránti hajlamárul predikált, hirtelen fölkiáltott:

— Igenis, ti átalkodott, gonosz csontok, kikért az Isten fia hiában ontotta ki drágalátos vérét, egy darab hus, alig hoszszabb mint a kis ujjam, okozott eddig minden roszszat a világon. Akarjátok-e e parányi darabot látni? Hogyis ne? mikor

anynyira torkosok vagytok, hogy az ördög asztalához is hozzá ülnétek, ha kövér falathoz juthattok; — még egyszer kérdem, akarjátok-e ez átkozott húsdarabot látni? No — s evvel lehajolt a szószékbül s hosszura kiöltötte nyelvét — itt van ni!

Különben igen derék, jószívü pap volt a plebánus, vigasz és segedelem nélkül soha sem bocsájtott el senkit, a ki hozzá fordult, azonfelül vig és szellemdús társalgó, s nagy és kis körökben mindig szívesen látott vendég volt. — Gyakran történt, hogy jószivüségével gonoszul viszszaéltek, de ezért csak addig boszszankodott, míg alkalmul használta predikáczióiban az emberi hálátlanságrul emlékezni, azon túl ő maga nevetett a többé kevesbbé sikerült czinkosságokon, miket rovására elkövettek, s nem egyszer tette gúny tárgyává tulajdon hiszékenységét, mellynek áldozatul esett. —

Egy nap két fiatal ember köszöntött be nála. — A plebánus épen vasárnapi

predikácziójján dolgozott, melly az eretnekekrül, kik közé zsidót, törököt és lutheránust különbség nélkül számított, s ezek örök kárhozatárul szóllott, s lelki állapotját szokottnál jobban felhangolta.

— Mi testvérek vagyunk — kezdé az egyik — s igen gazdag és elökelő szüléktül származunk Berlinben, kik minket igen szerettek s nevelésünkre sokat költöttek. Legkisebb kilátásunk a királyi tanácsosság, s a veressas rendjele volt. De mit használ minden tekintély és gazdagság, ha a lélek kárt szenved mellette? Az ég megkönyörült rajtunk, s mintegy félév elött egy fiatal igen tudós katolikus pappal hagyott bennünket megismerkedni, kihez anynyira vonzódtunk, hogy nem lehettünk többé társasága nélkül. Különféle dolgokrul beszéltünk, csak a vallásrul nem; végre mi voltunk az elsők, kik megkezdtük, inkább hogy elmésségünket fitogtassuk, mint egyéb czélbul. De valamint az Isten csudálatosan

tud mindent elintézni, úgy e ledérségünk is alkalmul szolgált arra, hogy apostola által szemeinket fölnyissa. Beszélgetéseink mindig komolyabbak lettek, a jámbor férfi legnagyobb szerénységgel czáfolta meg álokoskodásainkat, s olly világosan mutatta meg, miképen a katholikus vallás az egyedül üdvözítő, hogy borzadva láttuk, miszerint az út, mellyen eddig haladtunk, egyenesen az örök kárhozatra vezet.

A plebánus tetszős mosolylyal legelteté szemeit a fiatal embereken, kiknek jámbor arczkifejezésük tökéletes öszhangban állott az előadottakkal. Üléssel kinálta meg őket, mit ezek mély hajlongások közt elfogadtak.

Azután a másik vette fel a beszéd fonalát.

— Mi tehát — úgy mond — hogy röviden fejezzük ki magunkat, megtértünk, s fölvétettünk a valódi anyaszentegyház keblébe, mellynek látható feje a római pápa. De vallásunkat csak titokban gyakorolhattuk,

mert féltünk szüléink haragjától. Utóbb ezek mégis megtudták titkunkat, a legkeményebben bántak velünk, s avval fenyegettek, hogy örökre megtagadnak bennünket, ha eszelőségünkkel — így nevezték ők vallásos buzgalmunkat — tüstint föl nem hagyunk. Mi bizonyosan szót fogadtunk volna, ha az igének malasztja már nem működött volna bennünk! Föltettük tehát magunkban, hogy az evangyeliomi halászok példájára mindent elhagyandunk, s életünket tisztán annak szolgálatának fogjuk szentelni, a ki által üdv jött a világra, kinek országa nem e földtül való, s kinek nagyobb öröme van egy megtért bárány, mint kilenczvenkilencz igaz lélek fölött! — Öszszeszedtük tehát holminkat, s az Isten gondviselésére biztuk magunkat, ki a meztelen hollókat is eteti fészkükben s minden teremtményrül atyailag gondoskodik. Szerencsésen eljutottunk Bécsbe, s itt néhány napig tartózkodván Gráczba készültünk, hová tisztelendő bará-

tunktul ajánlólevelekkel voltunk ellátva. A mult éjszaka azonban az aspangi kocsmában mindentül megfosztattunk, az istentelen tolvajok mitsem hagytak meg, mint a mi rajtunk van; az úton kénytelenek voltunk koldulni, hogy idáig juthassunk, vigaszt és segítséget keresni azon jámbor férfiunál, kinek nevét hálásan említi s áldja az egész környék.

A jószívü plebánus annyira megszánta a vándor fiúkat, hogy majdnem sírni kezdett. Türelemre inté s avval biztatta őket, legyenek meggyőződve, hogy az ég, melly a gondot örök üdvösségükért magára vállalta, arrul is fog gondoskodni, hogy a földön is jó dolguk legyen. Csak arra kérte őket, hogy állandók legyenek a hitben s soha se tántorogjanak el azon ösvénytül, mellyre őket az Istennek örök és megfoghatatlan irgalma vezette.

Két három napig magánál tartotta, s azután áldással s költséggel ellátva útnak eresztette őket.

Rövid idő mulva távozásuk után a plebánus azt a kellemetlen felfödözést tette, hogy nemcsak zsebórája, hanem egyéb drágaságai is hibáznak. Becsületes lelke nem gyanítá mindjárt a tolvajokat, mígnem ezek másnap elég szemtelenek voltak irásban tudtára adni, hogy azok, kik olly ‚bátrak valának' őt néhány ‚szükségtelen' holmitul megszabadítani, tulajdon vendégei voltak. —

Ime, bizonysága annak, milly könynyen lehet az embert saját előitéleteivel behálózni, s jószívüségét kiaknázni, mihelyest szóval s mozdulattal tudtára adjuk: ‚a te véleményeden vagyok!' — Azért az álarcz, melly alatt a régi ember lappang, mégis megtartja becsét. S sokszor nem is a pénzvágy az, melly az álarczot felölti; valamenynyi szenvedély elbirja ezen köpenyt, s a kinek épen szüksége van reá, az magára veszi, s azt rövid vagy hoszszu ideig használja. A gazdag zsugori nem vihetné olly ügyesen a szegény ember szerepét, ha

egyszersmind a jámborét is nem játszaná; a ki attul fél, hogy tudatlansága miatt kigúnyoltatik, az szenteskedés által iparkodik azt enyhíteni, s azt állítja, hogy kötelessége s lelkiismerete ellen cselekszik, ki mást tesz mint imádkozni s predikálni. — Az irigység és féltékenység, köztudomás szerint, a legszigorubb szenteket teremti mindkét nembeliek közt, s a ki ellenségének szemét kivájni, őt kenyerétül megfosztani, s jó hírnevét aláásni akarja, ezt legsikeresebben ‚Isten nevében' cselekszi. Láttam olly szemtelen gúnyolókat, kik titkos életelveknél fogva kénytelenek voltak az egyik vagy másik jámbor gondolatot jelszavukul használni. Egy vén kéjencz, ki a bűnre még most is olly kész mint előbb volt, azzal menti magát: ‚ha Isten akarja, a puskatok is elsül;' s egy másik, ki egyébként az eget is szeretné mindenétül megfosztani, ifjuságí bűneinek emlékénél, vagy fiatal, egészséges neje vágyainál, elég szemtelen

állítani, hogy ‚a gyermekek csupán az égnek adománya.‘ — Valóban, a minő vakmerőség attul, kit utálunk, valamit kölcsönözni, szintolly ostobaság azt hinni, hogy mások, kik piszkosságunkat ismerik, a kölcsön vett vasárnapi öltönyt tulajdonunknak tartják! — —

A bécsi congressus idejében és utánna sok nevezetes egyéniség fordult meg P—őn. A grófnő nővére, a szép és szellemdús Zichy Sófia grófnő, Auersperg és Fuchs grófnőkkel a fővárosi beauté azon trifoliumát képezte, mellynek társaságában az orosz czár olly kedvesen mulatott s arrul még későbbi években is olly lelkesülten nyilatkozott. — Mintegy tiz év előtt néhány hónapig itt mulatott a hires költő, Werner Frigyes Zachariás is, a ‚templáriusok‘ s egyéb ismeretes színművek szerzője. Ugyanazon szobában lakott, melly a grófnő szívességébül számomra rendeltetett. — Különczségeirül számos adoma keringett;

lehet, hogy egypár a tisztelt olvasót is érdekelni fogja. Magátul a grófnőtül hallottam azokat, s igy hitelességükrül jót állhatok, különben is nem emlékezem, hogy azok a nevezett költő valamellyik életirásában előfordulnának.

Werner lutheránus szülőktül származott s ifjuságában nem nagy vallásosságot mutatott, különösen pedig a szerzeteseket és jezsuitákat gyülölte. Háromszor megházasodott s ugyananynyiszor vált el feleségétül; végre Stollberg barátjával azon czélbul, hogy a katholikus vallás szertartásait egy közösen kiadandó munkában nevetségessé tegye, Romába ment, szerinte a vakhit és babona székhelyére. Itt azonban — mint a grófnő állítá — a helynek szentsége s a cultus nagyszerüsége olly mély benyomást tett reá, hogy azonnal a római katholikus hitre tért, s több ideig Romában mulatott. Később pappá lett, s Bécsben olly rendkivüli tetszéssel prédikált, hogy az ottani

közönség csak úgy tódult a templomba, mint most a Carlszínházba, ha Nestroytul új bohózatot adnak. P—őn is néhány hónapot töltött, s szónoklatai, mint képzelhető, igen háladatos hallgatóságot találtak. A p—öi plebánus egyik legszerencsésebb utánzója volt. —

Ugyanitt végezte be utolsó munkáját: ‚Die Mutter der Makkabäer;‘ s meghalt Bécsben 1823-ban.

Ez utolsó költeményén többnyire éjszaka dolgozott, s még most is mutatják az iróasztal zöld posztóján a tintafoltokat, mellyek azon időnek hagyományai. Történt egyszer, hogy inasa, ki urát mindennap reggel öt órakor felkölteni tartozott, e tájban a szobába lépett, s a költőt teljesen felöltözve s irásban elmerülve az asztalnál találta. Kérdésére, mikor fog a főtisztelendő úr ma misézni? Werner nagy szemeket meresztett a kérdezőre, s boszusan rá förmedt:

— Bohó te, mikor szoktam én es misézni?

Ugy bele mélyedt az irásba, hogy észre sem vette az ablaktáblák nyiladékain behajnalló reggelt. —

Az a különös szokása is volt, hogy mindennap egy egy kedvencz szenvedélyétül tartóztatta meg magát, s e végre azt, a mit leginkább tenni szeretett, külön papirdarabokra irta, s ezeket öszszegyöngölgetvén egy ócska kalapba dobta, mellybül minden reggel, mielőtt misézni ment, egyet kihuzott, s ennek elkövetésétül azután napkelettül napnyugotig szigorúan őrizkedett. Egyszer azt húzta ki, hogy ne tobákoljon, a mit szenvedélyesen kedvelt. Este felé a grófnővel kikocsikázott; az egész úton szórakozott volt, szokása ellen keveset beszélt, ülésérül minduntalan fölkelt, s a hegyek felé fordult, mellyek ormainál a nap épen végképen eltünt. A grófnő kérdezte, mi baja?

— Csak azt tudnám, monda mély sohajjal, valjon leáldozott-e már tökéletesen a nap?

— Minden bizonynyal; válaszolt nevetve a grófnő.

— Ki tudja — replicázott az asceticus pap — nem tévedt-e el még egyik vagy másik sugara a hegyek közt?

— Legyen nyúgodt, főtisztelendő úr — biztatta őt a grófnő — már teljes alkonyat van.

— Meg mer a grófnő erre esküdni?

— Ha akarja, igen!

— No, Isten nevében, méltóságod felelősségére! s ezzel kirántja kámzsájából szelenczéjét, s a benne levő burnótot olly mohón tömte mind a két orrlyukába, hogy néhány percz mulva az egész ‚pixis'-t kiürítette. A grófnő még más nap is tüszkölt azon pár szemtül, mellyet a szellő e tobákolás alkalmával arczába fújt.

Valjon nem hasonlít-e ezen tett azon bizonyos iszákos emberéhez, ki erősen föltette magában, hogy többé inni nem fog, s midőn egyszer csakugyan elment a kocsma mellett, a nélkül hogy abba betért volna, e megtartóztatásért önmagát egy meszszelykével megjutalmazni akarván viszszafordult, s — holtig lerészegedett. — —

A szomszéd földesuraság fiainak volt egy bécsi nevelőjük — az akkori magyar uraságok már azt is nagy concessiónak tartották, ha fiaik mellé franczia abbé-k helyett német tanítókat fogadtak — kinek tanítási modorával Werner egyáltalában nem tudott megbarátkozni. Volt mindig kínja a gumpendorfi patriotának, ha növendékeivel vasárnaponkint misére jött, s ezekkel együtt a kanonok úrtul vizsgálatra fogatott.

— Azt állítja ön — mondá egyszer Werner illy alkalommal — hogy a gyermekeket játszva kell a tudományokra oktatni? Igaza lehet, kedves barátom; csakhogy úgy kell

játszani, hogy e mellett tulajdon eszünk megmaradjon. De ha azt mondja ön nekem, hogy tanítványainak Urunk megtestesülését, azalatt míg friss tobákot tölt ön pixisébe, akarja megmagyarázni; hogy annak csudatevő erejérül egy papiros sárkány csirizelése mellett, s jövendöléseirül lapdázás közt lehet legjobban értekezni: akkor nem tudom, önnek vagy tanítványainak együgyüségét sajnáljam-e inkább? vagy ha ön a fiatal báróknak tollfaragás közt azt igyekszik megmutatni, hogy a vallás és erény minden kötelessége ez egyetlen szóban ‚gavallér' van concentrálva, szeretném tudni, ki fog tiz év mulva, ön-e vagy a világ, azok kevélységével megelégedve lenni!? —

A d—i főbiróval, ki gyakran megfordult P—őn, igen szeretett kötekedni. Egyszer az úriszék alkalmával asztal fölött az igazság-szolgáltatásrul levén szó, a főbiró melegen védelmezte a törvényszék részrehajlatlanságát.

— Megengedem — mondá nevetve Werner — hogy Justitia kisaszszony szüz volt, de ez már régen lehetett: nunc enim vix cogito virginem esse, quae toties corrumpatur. —

Az urodalmi ügyvédet, ki ügyes jurista, de az egyességre soha birható nem volt, ,unvergleichlicher Advocat'-nak nevezte. — Montesquieu könyvét ,a törvények szellemérül és életérül' ezüst héjban levő arany vadalmának mondta; sok elmésséget, kevés igazságot talált benne, s bizonyságul használta, hogy a francziák csak — regényirásra alkalmasok (?) —

Egy uracs, tudván hogy a költő keveset ért görögül, megkérte őt, hogy ,album'-ába egy görög jelmondatot irjon, s Werner e szavakat irta bele: ,*το κακατον ȣκ εςι λικτον.*'

Igen sok adomát tudnék még e nevezetes emberrül fölhozni, mellyel ha olvasóimnak nem is, de biographusainak bizonyosan nagy szolgálatot tennék; ideje

azonban, hogy magamrul is szóljak: miután elvégre az én és nem mások biographiáját irom, mellyet, ha nem is tartom azt én és olvasóim csak távulrul is olly érdekesnek, mint a többi nevezetes és nevezetlen egyének életirásait, valahára mégis bevégeznem kell! —

Hogy' fogok a különféle akadályokon áttörni a nélkül, hogy fejemet meg ne üssem? még magam sem tudom! —

XXXII.

Jobb és szelidebb egyéniséget P—ő földesuránál, gróf B—y Miklósnál nem ismertem. Igazi gyermekszívvel birt, s kedélye olly egyszerü és ártatlan volt mint a fiatal nap. Boldog gondtalanságban töltötte napjait, lehetetlen kivánságokat nem táplált, s meg volt elégedve, ha nyájas és vidám képeket látott maga körül. Neje iránt imádásig határos tisztelettel viseltetett; de nem is volt, kit a természet olly pazarul ékített volna föl minden testi és lelki előnyökkel, mint a grófnőt, halhatatlan Széchenyi Istvánunk nővérét, az aszszonyi erény és szeretetreméltóság mintáját. A ki öt látta, azt csudálatra ragadta, a ki közelében lehetett, annak örökre felejthetetlen maradt.

Anyámra a grófnő szíves fogadása igen jótékonyan hatott, s azon pár nap alatt, mellyet P—őn töltött, szívének búját enyhülni

érzé. A grófnő nemcsak szép szavakkal vigasztalta őtet, mint azt mély fájdalmaknál az emberektül megszoktuk, hanem valódi keresztényi szeretettel iparkodott gondjainak felét magára vállalni, midőn kinyilatkoztatá, hogy keresztanyai kötelességéhez híven jövendőmet biztositani, s, úgysem levén az égtül gyermekekkel megáldva, anyámnak helyét pótolni akarja.

Úgy meg voltunk én és anyám győződve, hogy a grófnő e nagylelkü igéretét minden következményében teljesiteni fogja, mint a napnak világosságárul, melly e perczben a szobába beömlött, hol a grófnő előtt térdeltem s a szép aszszony selyemlágy kezeit fejemre tette; s midőn anyám reszkető karjaibul kibontakoztam, nem sejtém, hogy pár rövid év mulva árvábban s elhagyatottabban, mint azelőtt voltam, fogok azokba viszszatérni. — A nagylelkü grófnőt sok apró lélek környezé, s ezek ármányának áldozatul estem.

Ez alkalommal egy mese jut eszembe, mellyet valahol olvastam.

Bizonyos palotában egy parasztfiút inasnak fogadtak. Ez nem győzte eléggé csudálni a különféle nagy kutyákat, mellyek a házban körülfutkostak, s vigyázott, hogy egyiknek vagy másiknak közelébe ne jusson.

Egyszer a nagyságos aszszony ölebecskéjének, melly észrevétlenül akadt lábai közé, farkára lépett. Ez a szegény fiúnak nemcsak lábát harapta meg, hanem olly lármát is ütött, hogy a háznak valamenynyi kutyája az inasnak esett, ki a mérges páráktul alig tudott megmenekülni.

— Várj te kis dög! kiáltott az inas, midőn társai a kutyákat szétverték: azonnal a sintérhez viszlek, hogy ne marhass többé!

— Lassan, lassan; mond a belépő komornyik: szerencsétlen vagy, ha a nagyságos aszszony meghallja szavaidat. Látni, hogy falurul jöszsz; különben tudnod kellene: hogy minden nagy háznál a kis bestiák

a legkedvesebbek s a — legveszedelmesebbek. — —

Kegyes pártfogónőm szabad tetszésemre hagyá életpályám választását, s én tanulmányaim folytatására határoztam magamat. Nem mondhatnám, hogy ezt tanulási buzgóságbul tettem: valódi oka, igazán megvallva, a jogászélet kellemetességében rejlett, mellyet eleven színekkel festettem ki magamnak; még nagyobb élvezetet pedig azon időtül vártam, midőn Pozsonyba vagy Pestre ‚jurátus'-nak menni, s ottan a tulajdonképeni gyöngyéletet nagyjában folytatni fogom.

A grófnő helyeslé szándékomat s még azon nap Adácsra iratott hevesmegyei jószágai tisztartójának, hogy Egerben, melly Adácshoz mintegy négy órai távulságra fekszik, számomra lakást fogadjon, october vége felé pedig engemet P—őrül oda juristának vigyen.

Még két egész hónap volt előttem, mellyet az örömnek és mulatságnak akartam

szentelni. Igaz, hogy ezeknél szebb hónapjaim soha többé nem voltak, de nem is látta azoknak még senki nagyobb baját, mint én!

Az ájtatos szellem, mellyrül emlékeztem, nem szolgált akadályul, hogy a világi mulatságokrul megfelejtkezzünk. Gondoskodott ezekrül bőven a grófnő eleven és leleményes esze, s környezetében mindig kész részvevőkre talált. Mit is csináltak volna falusi magányukban a magos urasági — unalombul? Illyenkor aztán sokkal jobb, ha mulatságot keresnek, mint ha ollyasmiben törik fejüket, a mi sem nekik, sem felebarátjaiknak mulatságot nem szerez. Ki hinné, hogy ez általános derült hangulatnál még az ájtatosságban is mulatságot leltünk? Pedig úgy volt! Menynyi picant perczeket nyújtott az udvari kápolnában hetenként kétszer vagy háromszor tartatni szokott vecsernye, mellyen a kastélynak egész személyzete részt vett — a

férfiak a hölgyek s a hölgyek a férfiak kedveért? A félsötétség, melly a csupán négy viaszkgyertyátul világított kápolnában uralkodott, hatalmasan előmozdította a jámbor elmélkedéseket, s nem emlékezem, hogy valaha buzgóbban imádkoztam volna, mint midőn a szép P. Krisztina mellett térdeltem, s együtt olvasván vele a litániát imakönyvébül, fejemet gyönyörü mellére hajtám, s a ,könyörögj érettünk!' helyett azt susogtam hófehér kezére: ,könyörülj rajtam!' — A grófnő nem egyszer dicsért meg buzgóságomért, melly, mint mondá, a fiatal embereknél olly ritka szokott lenni, s kevésbe mult, hogy a plebánus a bennem lakó ájtatos szellemet magasztalólag nem hirdeti a szószékrül, ha ezen ovátio ellen ismert szerénységemnél fogva nem tiltakoztam volna. — —

Azon hóban voltunk, hol a vadászat is nagy gyönyörüséget okoz azoknak, kik e nemes időtöltésben kedvüket lelik, s a

nyulak és rókák kiirtásához nálamnál jobban értenek. A mi engemet illet, nincs az a zsidó, ki azt merné állítani, hogy valaha olly nyulnak bőrét árulta volna, mellyet én lőttem, s nincs az a gourmand, ki avval dicsekedhetnék, hogy egy általam elejtett szalonkának izéjét megette volna. De azért csak elballagtam én is néha néha vadászmester urral az erdőbe s ha Nimródnak kevés becsületet is szereztem, annál nagyobb szerencsém volt egy más ‚pagony'-ban, hol hasonlóképen özikék és galambok tartózkodnak, de azok fajtájábul, mellyek emberi hangon szóllalnak meg, ha közelükbe jutunk, s többnyire minket lőnek meg, s nem mi őket!! —

P—őtül mintegy két gyalogórányi távulságra a regényes Stiriában mérsékelt magosságu dombon egy szép kastély fekszik, körülvéve nagyszerü ‚park'-tul, mellyet egy jókora széles patak kétfelé választ. E kies birtok akkoriban gróf X—nek tulajdona

volt, ki kertjét egészen angol szabásuvá alkotta, miután az angol természetet sokkal szebbnek tartá mint a németet, s külföldi csepőtéket s bokrokat hozatott, hogy megvizsgálja, valjon ezek vagy a belföldiek szíjják-e ki jobban a földet?

Egy paraszt, ki utamba jött, megmutatta a bemenetet a kertbe, gúnyosan jegyezvén meg, menynyi gabonát, szénát és sarjút teremhetne e nagy térség, mellyet a kert elfoglal, s hány szegény ember élhetne el abbul, a mi most csak egyetlen családnak haszontalan időtöltésül szolgál!

Igaza van bizonyos uraknak — gondolám magamban — midőn azt állítják, hogy az alsóbb néprétegeket, a menynyire lehet, az ostobaság és tudatlanság járma alatt kell tartani, ha nem akarjuk, hogy a határvonalt átugorják. Ötven év előtt a paraszt még halálos véteknek tartotta volna földesuraságának tetteit csak gondolatban is megbirálni, s most ezt minden habozás

és félelem nélkül teszi. Ki tagadja, hogy a fölvilágosodás bizonyos forrongást szült, melly elébb utóbb szétveti az edényt, ha ennek föntartásárul idején nem gondoskodunk?!

Ezen politicai elmélkedések közt, melylyekhez magam sem tudom hogy' jutottam, kivált az akkori időben, mikor a gondolatszabadság még nem kapott olly lendületet, melly a kéjuraságot állapodásra kényszerítette volna, s a nagyúri fény még teljes dicsőségében virágzott, a fehér murvával behintett úton egy sürü bokroktul környezett jókora nagy gyephelyre értem, mellyen három fiatal pórleány hangos lárma és nevetés közt hajszolta egymást. Kissé furcsának tetszett, hogy a pórleányoknak hétköznap egyéb dolguk nincsen mint a réten ugrándozni és tánczolni, de mi közöm volt hozzá? Anynyi bizonyos, gondoltam magamban, hogy ha a gróf úr a parasztleányoknak megengedi munka helyett a réten

tánczolni, alattvalóinak nem igen lesz oka szigorusága ellen panaszkodni.

Jelenlétem nem zavarta meg a leányok mulatságát, sőt még pajkosabbá tette őket. Mosolyogva, mire ők hangos hahotával feleltek, haladtam el mellettük, s a sürü csalit, melly engemet körülfogott, csakhamar elrejté őket szemeim előtt. —

Egypár lépés után, mellyet a lombos úton tettem, igen kellemetesen voltam meglepetve. Magos kősziklán állottam, alattam csudaszép völgy terült el, a természet minden bájával bőven ellátva, s szemközt tőlem még magosabb bérczrül nagy robajjal zuhant alá egy tajtékzó víztömeg, melly kigyózva sietett át a völgyön, s majd a bokrok közt veszett el, majd ismét zajosan tört elő s szökött át a kisebb szikladarabokon.

Leültem egy kőpadra, s a gyönyörü vidék nézésébe elmerülve kiszakasztottam tárczámbul egy darab papirost s a vidék lerajzolásához fogtam. — Claude Lorrain

bizonyosan öszszecsapta volna kezeit kontárkodásom fölött; de mikor nekem is meg volt az a különös passióm mint sok más, különben igen derék embernek, hogy épen abban képzelik magokat mestereknek, mihez legkisebb tehetségük sincs.

— Excellent! superbe! hallék egyszerre kiáltani hátam mögött. Megdöbbenve fordultam viszsza s — a három pórleány állott előttem s szemem közé nevetett. Alig volt idöm rájok tekinteni s azon futó észrevételt tenni, hogy közönséges parasztleányokhoz képest igenis finom és nemes vonásaik vannak, midőn az egyik a papírdarabot kezembül kirántá, azután társnőivel öszszeölelkezvén ezekkel együtt a hegyen lefutott, s nem sokára eltünt szemeim előtt. —

Kiváncsiságbul s tán még más valamibül utánnuk indultam, meggyőződve levén, hogy e különös teremtések épen olly kevessé parasztleányok, mint én egy parasztfiu — Reitenaubul. —

Alig haladtam pár lépést, midőn egy aranypaszomántos inas jött előmbe s urának, gróf X. ő méltóságának nevében meghitt a kastélyba.

A felszólitásnak természetesen engedtem, s a kastély urában egy szerfölött nyájas, csakhogy kissé feszes tartásu, még java korában levő férfiut találtam. Megmondtam, ki és mi vagyok? s méltó csudálkozásomra a ‚candidatus iuris' a grófnak részérül csak olly szíves fogadtatásban részesült, mint ha a legelőkelőbb ‚telivérü' gavallér lettem volna. — Valódi felvilágosodásbul vagy különczködésbül bánt-e velem igy? még akkor nem tudtam. Csak utóbb vettem észre, hogy ebben a különcznek nagyobb része volt, mint a felvilágosodott nagyúrnak! —

Gróf X. a maga nemében csakugyan különcz volt. Azon régi, tisztességes fajához tartozott az aristocratiának, melly fiatal korában az udvarnál forogván, annak

szokásait s — ‚erkölcseit‘ anynyira magáévá teszi, hogy azokat házi körébe is átviszi s néha egész életében nem tud azoktul megválni. A rend és illem második természetévé vált, s a napnak minden órája az udvari élet mintájára volt felosztva. A reggelihez, ebédhez, sétáláshoz s estelihez mindig külön öltözködött, ámbár családján kivül senkit sem látott és senkivel sem beszélt. Ez által, úgy tartá, gyakorlatban marad s képes lesz akármikor ismét udvari szolgálatot vállalni. —

Nem birt ugyan olly roppant jószágokkal, mint hatalmas szomszédjai az Eszterházy és Batthyány grófok, de jövedeleme elegendő volt arra, hogy ezeket utánozhassa a nélkül hogy magát nevetségessé tegye. Szenvedélyes zenekedvelő levén, de a tulajdon hangászkar sok költségbe s tekintve a müvész urak szeszélyeit sok boszuságba is kerülvén, minden gazdatisztjének bizonyos hangszert kellett játszania, s ezen a hetenként kétszer háromszor

tartatni szokott hangversenyekben közremüködni. Természetes, hogy e ,kamarai zene nem mérközhetett meg a nagy Fridrikével, kinek kedvencz hangszerét, a flótát, a gróf úr is, mint később tapasztaltam, meglehetősen játszotta; de az utánzás mint utánzás minden méltányos követelésnek megfelelt, s minden esetre figyelmet érdemelt.

Az nap, midőn a grófhoz jöttem, épen hangverseny volt, mellyre a házi úr által hivatalos lettem. De előbb családjának akart engemet bemutatni, s átment velem a kastély másik szárnyába, hol a grófkisaszszonyok laktak. A grófnő már tiz év előtt halt meg. — Nem kis zavarodásba jöttem, midőn a grófnőknél beléptem. Minél jobban tekintettem rájuk, annál nagyobb hasonlatosságot találtam köztük s a három pórleány közt, kikkel rövid idő előtt a réten s a sziklás úton öszszetalálkoztam. Képzelhetni, mint vágytam bővebb felvilágositást

nyerni; de az udvarias fesz anynyira ellenkezett az előbbi nyers vadsággal, hogy nem mertem az amúgyis erőltetett társalgást e térre vezetni.

Nem sokára azután a hangverseny kezdődött. A grófnak emberei igen jól játszottak, de a legnagyobb élvezetet a legidősbik comtesse, Stella kisaszszony nyujtá, ki a zongorához ülve néhány művészileg előadott darabok után Salieri ‚Armidá'-jábul a ‚tremo bell' idol mio'-t olly ellentállhatatlan kellemmel s gyönyörü hanggal énekelte, hogy szerettem volna lábaihoz borulni, s az utána következő kettősnek utolsó szakával: ‚preziosé il tempo é breve' meghallgatásért esdekelni. Stella néhányszor rám tekintett s szemeimben olvasni látszott a benyomást, mit szívemre tett. —

— Encora, encora! kiáltott a gróf, s megeskődt rá, hogy Stella még soha sem énekelt olly szépen, mint ma. Ő méltósága, úgy látszott, a művészetet az érzelemmel

cserélte fel, s kérdés, valjon Stella comtesse e csere által nyert-e vagy vesztett? —

Még az ozsonnához is marasztaltak. Itt ismét a legnagyobb feszesség uralkodott. Egy sereg inas forgott az asztal körül, s úgy vettem észre, hogy mindegyiknek ki van szabva a maga teendője, egyik se végezte el a másiknak dolgait, s mindegyik kimért lépésekkel s szörnyü fontos képpel teljesítette csekély foglalatosságát. Nem szükség mondanom, hogy e feszességet igen terhesnek találtam, s hogy azt még kiállhatatlanabbnak nem tartottam, annak oka csak Stella pillantatiban rejlett, mellyek képzelőtehetségemet mód nélkül felhangolták. Csak azon talányt is megfejteni tudtam volna, honnan származik a grófnő föltünő hasonlatossága azon pórleánynyal, ki a rajzot kezembül kirántotta s avval elfutott? Lehet, hogy szemeim opticai csalódásban szenvedtek; a megfejtés csak négy szem

közt történhetett volna, de ezt reményleni több mint vakmerőség lett volna!

Midőn valahára elbucsúztam, mit elég nehéz szívvel tettem, Stella szemeiben olylyasmit vettem észre, melly miatt föltettem magamban, hogy a grófnak felszólítását látogatásom mielőbbi ismétlésére pontosan követni fogom.

Stella! mit tagadjam, milly benyomást tett e nem anynyira tündöklő, mint kellemes szépségü úrhölgy szívemre? — Már megint? hallom a kegyes olvasónőt mondani. Mit tehetek róla, hogy szemem, mint az opticai tükör, minden szépséget átvisz szívembe; hogy a kegyes anyatermészet hőbb érzéssel ajándékozott meg, s erősebb rugékonyságot kölcsönzött idegeimnek, mint a minővel a többi közönséges emberek birnak. A mindennapi ember szivének csak egy bejárása van, melly közönségesen szorosabb őrizet alatt van s közelíthetetlenebb szokott lenni; midőn az én szivemnek legalább is

egypár tuczat bejárása volt, mellyen a különféle benyomások úgy özönlöttek be, mint a víz a szitán! Hiszen vannak szívek, melylyek egy egész világot szeretnének átölelni. Es ez, csupán ez az a magos foka a civilisatiónak, mellyet az emberiség elérni törekszik, s mellyet a rágalom, az egészséges ész daczára, a gyöngeség bizonyságának s az emberi természet romlottságának szeretne kikiáltani!! —

Becsületemre mondom, hogy vitézül küzdöttem ez új szenvedély ellen, s komolyan föltettem magamban, hogy Stellát nem fogom másnak tekinteni, mint — grófnőnek!

XXXIII.

Beh könynyü volna embernek lenni s a legszigorúbb erkölcsbiró követeléseinek megfelelni, ha csupáncsak eszünktül s nem szenvedélyeinktül, a viszonyoktul és körülményektül függnénk. Hány jó szándéknak csiráját fújta már el a szenvedélyek siroccoja, s hányat buktatottt és sodort el a körülmények árja!

Ennek igazságát nem sokára rajtam is tapasztaltam.

Egy szép délután ismét át gyalogoltam R—ra. A grófot nem találván otthon, viszszajöveteléig a kertbe mentem s egy mohlepte padra ülvén, édes merengéseknek adtam át magamat. Midőn később fölpillantottam, egy csinos pórleány állott előttem: Stella volt!

Hirtelen felszöktem ülésemrül s szemeimet dörgültem, mintha az egészet álomnak tartanám.

Stella nevetett.

— Hadd álmodjam! mondék ittas érzelemmel, s becsuktam szemeimet.

— Ha képzeletereje szebb csalképeket nem tud teremteni, nem tudom, annak szegénységét vagy önnek megelégedését csudáljam-e inkább? monda ironiai mosolylyal a comtesse.

— S csakugyan ön volna . . . Stella grófnő?

— Igenis én, a ki olly vakmerő volt önt szép álmaiban háborgatni s a prózai valóra ébreszteni.

— De ezen ruha, ezen öltözet . . .

— Melly olly ellentétben áll a grófnővel, mint a nap az éjjel, a kerti virág az imolával, akarja ön mondani, nemde? Szeszélye atyámnak, ki majdnem kolostori fogságban tart bennünket.

— Szabad-e e talány megfejtését kérnem?

— Miért nem? Atyám, mint önnek is tapasztalni szerencséje volt, az illem embere; valahányszor mi ennek szabályai ellen vétünk, e ruhába bújtat bennünket, annak jeléül, hogy illetlen viseletünk által méltatlanokká tettük magunkat úri társaságában megjelenni. E büntetés igen sokszor talál bennünket, mert véralkatunk erőszakot nem tür, meleg vérünk levegő és szabadság után vágyakozik s fogékony szívünk az emberek társaságát keresi. A természet e nyomás alatt időtöltés után sovárog, s ki fogja nekünk rosz néven venni, ha készakarva sértjük meg az illem szabályait, midőn ez által alkalmat nyerünk az Isten szabad ege alatt a testnek mozgást, s a léleknek szórakozást szerezni?

— S csakugyan jól érzik-e magokat a comtessek ez öltözetben?

— Bizonyosan; különben nem fogadnók azt jutalom gyanánt, mit atyánk büntetésnek tart.

— Vallja meg a grófnő, nincs-e ezen megadásban nagy része azon öntudatnak is, hogy a pórruha a nemes alakot még jobban kitünteti?

— Ugyan kinek kedveért lennénk e magányban hiúk?

— Mondja inkább, van-e halandó, ki e figyelmet megérdemli s annak boldogságát elbirni tudná?

— Nem szeretném önt próbára tenni!

— Isteni teremtés! kiálték fel kitörő hévvel; a grófnő szigoru tekintete azonban csakhamar eszemre térített, s fojtott hangon sohajték: bocsánat, comtesse!

— Lássa ön — mondá kegyes mosolylyal Stella — milly jó, hogy csak a pórleány hallotta, mire a — grófnő nem felelhetne!

S ezzel eltünt az árnyas fák alatt, s nekem sem erőm sem bátorságom nem volt őt követni.

Vérem nyughatatlanul keringett ereimben, s lelki állapotom nem engedé, hogy az nap' még tisztelkedjem a grófnál. — Kedvezőbb alkalomra vártam, midőn ezt elfogulatlanabb lélekkel tehetem, s egyszersmind azon tért, mellyet Stella szivében heveskedésem által elvesztettem, ismét viszszafoglalhatom. Mert koránsem kerülte el figyelmemet, milly terhére esett a kedves teremtésnek ez unalmas fesz, mint sohajtozott ő ennek nyomása alatt, s minő hajlandó volt, ez igát levetni, mihelyest arra alkalom nyílik. —

Boldog csillagzatom sietteté ez alkalmat. Hiában; kinek a szerencse kedvezni akar, annak csak az útczára kell kiállani, száját feltátni s bizvást várni, míg a sült galamb bele repül. A ki a körülmények kedvező öszszetalálkozását maga emberségébül

akarja előidézni, az türjön békével s vigasztalja magát azzal, hogy ő nem az első, kit a sors teherhordó szamárnak kijelelt, s hogy ő e teherhordás daczára is az egésznek szükséges részét képezi. —

Nem hinné az ember, hogy a legjobb dolog mellett is elunhatja magát. Illy helyzetben többször voltam P—őn. Kegyes pártfogóném elég foglalatosságot mutatott, de alig kezdtem meg az egyiket vagy a másikat, midőn azt ismét félben hagytam. — Kimentem a tisztartóval a mezőre, s ez alkalommal a Georgiconban szerzett gazdasági ismereteimet fitogtatván, olly ferdén válaszoltam az öreg úr kérdéseire, hogy ez nem egyszer hangos nevetésre fakadt s megvallá, miképen rég' nem szerzett neki valami nagyobb mulatságot, mint az én társaságom; s midőn egyszer a grófnő terjedelmes kertjét akarta szabályozni, s hallván, hogy rajzolni tudok, engemet felszólitott, készítenék e czélra egy úgynevezett helyzettervet, a

helységbül azonnal egy tuczat gyereket csődítettem öszsze, mindegyiknek egy nagy veres zászlót nyomtam markába, magam pedig ónnal, vonaszszal, czirkalommal, s rajztáblával fölfegyverkezve a kertet hosszában és széltében kezdtem kimérni, s nyolcznapi keserves munka s kilenczvenhat elvesztegetett gyalognapszám után olly remek művet hoztam létre, mellyet még most is tértani curiosum gyanánt őriznek az urasági levéltárban. — Milly megnyugtató volt reám nézve azon öntudat, hogy a mit eddig az iskolákban tanultam, annak a gyakorlati életben olly nagy hasznát vettem!

Egyszer az ebéd fölött szó volt egypár színi előadás rendezésérül, s a grófnő kérdezett, értek-e valamit a színjátszáshoz? Mosolyogva intézte hozzám kérdését, mibül azonnal gyanítám, hogy aligha nem hallott valamit azon kalandokrul, mellyeknek két év előtt hőse voltam, s mellyek által magamnak anynyi dicsőséget szereztem.

Igenlőleg feleltem, s még az nap el lőn határozva a falusi mulatságokat egypár színi előadással megszaporítani, tulajdonképen a lassankint beharapózó unalmat ‚elkomédiázni.‘ — Az előadandó darabok iránt hamar tisztában voltunk, s a személyzetre nézve sem szenvedtünk hiányban. A két grófnőnek, kik magok is szereplendők voltak, kivánsága parancsnak tekintetett, s annak, a tiszteletes úr két leányán kivül, kiket sehogy sem lehetett játszásra birni, mindenki hódolni sietett.

A játszó személyzethez, az uraságokat kivéve, tartoztak:

a hölgyek közül: az ispánné asszony, egy még fiatal menyecske, ki ezelőtt társalkodónő volt egy bécsi nagy háznál s finom neveléssel birt; a grófnő komornája, egy harminczéves hajadon, ki ha beszélt, száját csak félig nyitotta ki mindig, hogy fogtöredékei ne látszassanak, mellyek gubacslébe mártott csontpeczkekhez hasonlitottak; a

harminczadosnő, ki már férjhezmenetele előtt szinésznő akart lenni; a vadászmesternő, ki valaha choristáné volt a bécsújhelyi színháznál s még most is énekelt ha beszélt; s az orvosnő, kit, bár a tizedik lustrumot egy fél lustrum előtt már túlhaladta, csak igen nehezen lehetett rávenni, hogy a tisztességes matronák szerepét játsza; —

a férfiak közül: magam személyén kivül, ki mód nélkül biztam szinészi ügyességembe s attul legalább is olly elismerést vártam, mint rajzolási tehetségemtül, a számtartó, ki három szót nem birt akadozás nélkül kimondani, s azért az ‚Evakathel und Schnudi' czímü classicus darabban a ‚Schlukerl' szerepét olly felségesen játszotta, mintha az ismeretlen halhatatlan szerző azt csupán az ő számára irta volna; az iródeák, ki tanuló korában Kőszegen több mükedvellői előadásban részt vett s a néma szerepeket con amore játszotta; a

harminczadi ellenőr, ki egy kanál levesért, kivált ha még vagy hat tál járult hozzá, mindenre késznek nyilatkozott; a szomszédfalubeli notárius, ki olly remekül tudott ‚jodlérozni', hogy az ember szinte a csorda között hitte magát lenni; s végre a directorúrfiak nevelője, ki azelőtt titkár volt Bécsben egy diplomatánál, s ennélfogva jól értett a — komédiázáshoz.

Első előadásul Schall Károlynak ‚Trau, schau, wem?' czímü vígjátékát választottuk, mellyben nekem egy szerelmes kapitány szerepe jutott, ki valami gazdag bárókisaszszonyba halálig bele szeret, ennek kedveért a papa jószágán kertészlegénynek áll be, s végre szerelme tárgyával megszökik. A bárónő szerepét W—d grófkisaszszony játszotta, kinek szépsége és szeretetreméltósága szerepemnek természethű előadását nagyon megkönnyítette. Pártfogóném sok hasonlatosságot talált köztem és Herczberg közt, ki a bécsi udvari szinháznak akkoriban

egyik igen kedvelt tagja volt. Nem mondta meg világosan, személyem vagy játékom hasonlít-e inkább a nevezett szinészéhez? s azért még most is kétségben vagyok, mire kellett volna magamat tulajdonképen elbizni?

Természetes, hogy a meghivott vendégekhez X. gróf is tartozott szeretetreméltó családjával. S csak most jövök arra, miért mondtam magamat előbb szerencse fiának?

Előadás után az előkelőbb vendégek az uraság által estelire marasztattak, s miután a darab mind tartalmánál mind személyzeténél fogva a nézőket érdekelte, ugyanaz anyagot nyújtott élénk társalgásra. Kedvező csillagzatom Stella oldala mellé juttatott s ez alkalommal nem győztem eléggé élénk eszét s gazdag szellemét csudálni. Vagy igen okos anyja volt, vagy nem tartottak neki franczia gouvernantot. — Igen vigak s jókedvüek voltunk; éjfél lett a nélkül hogy észrevettük volna. Távozáskor

a vendégek azon ohajtásukat fejezték ki, bár ez élvezetes mulatság mielöbb ismételtetnék, s midőn a grófnő Stellát kérdezte, hajlandó volna-e egy szerepet elvállalni? a comtesse atyjára tekintett s ennek arczában jóváhagyását olvasván, erre készznek nyilatkozott. — A hölgyek mindig szeretnek komédiázni s komédiát nézni. ‚Spectatum veniunt, veniunt, spectentur ut ipsae!‘ mondta már az öreg Ovidius, kirül senki sem fogja állitani, hogy a hölgyeket nem ismerte.

Azonnal a második program kidolgozásához fogtunk. Ezúttal Koczebuenak ‚das Landhaus auf der Heerstrasse‘ czímü vígjátékát választottuk, melly csak három személybül állott, kik közül Stellának a szobaleány, nekem pedig az inas szerepe jutott. Igen mulatságos darab. Szerepeink az úgynevezett átöltözési szerepek közé tartoztak s szintanynyi ügyességet mint gyorsaságot követeltek, miután szüntelen más costum-ben

kellett megjelennünk s hangunkat és mozdulatainkat a szerint idomitani.

Magam tisztáztam le a szerepet Stella számára s vittem át neki R—ra. A próbákat végtelenig szerettem volna kinyújtani, mert egy naptul a másikig azt reményletem, hogy azokat a comtessel egyedül fogom tarthatni. Hiában; mindig három vagy négy személylyel több volt a teremben, mint szükséges lett volna, s én minden próba után betegebb szívvel tértem haza.

Az előadás igen jól sikerült: olly természethűn játszottam a szerelmes inas szerepét, hogy Z. grófnő ironiai mosolylyal jegyzé meg, miképen ‚egészen magamat játszottam;‘ szellemdús nővére pedig jónak látta a ‚deák‘ urat figyelmeztetni, hogy a ‚természetnek a művészettel egyenlő lépést kell tartani,‘ s hogy ‚máskor tanácsos lesz, a játszószemélynek szerepe és — egyénisége közt különbséget tenni.‘

A czélzás nem volt olly elrejtett, hogy azt ne értettem volna. Stella grófnő nevetett s elmenőben felém fordulván, halk hangon mondá:

— Holnap aligha nem fogok ismét — parasztleány lenni.

Azért gyanította-e ezt, mert attul tartott, hogy a méltóságos papa hasonló véleménynyel fog az ő előadása, mint B. grófnő az enyim iránt lenni? Én legalább azt hittem, s e hitemben olly boldog voltam, hogy nem volt ember, kivel hamarjában megcseréltem volna.

Másnap reggel a kertben sétáltam. Anynyira el voltam foglalva gondolatimmal, hogy B. grófnőt csak akkor vettem észre, midőn előttem állott.

— Mi baja önnek? szólított meg, s engemet e váratlan kérdéssel nem kis zavarba ejtett.

— Nekem? oh — semmi! akadozék: de mi bajom is volna, mikor méltóságodnak

kegyessége nem engedi, hogy a legkisebb panaszra is okot találjak?

— Elég, barátom; jól tudom én, mi bántja önt? mondá komolyan a grófnő: önnek szórakozásra van szüksége. Tisztartóm ma délután Friedbergbe rándul stiriai jószágomra; kisérje el őtet; legalább fogalma lesz önnek az alpesi életrül, s közelben ismerheti meg a népdalokban s regényekben anynyira dicsért havasi pásztornőket; tevé hozzá keserü gúnynyal, mellynek jelentőségét akkoriban még ki nem találtam.

A grófnő felszólitása parancs gyanánt hangzott. Engedelmeskedtem, s az öreg Újhegyivel három napig a hegyek közt kóboroltam, csudáltam a gyönyörü vidéket, beszívtam az illatos friss levegőt, de szívem csak ollyan beteg maradt, mint akkor volt midőn P—őrül elindultunk. Nem igaz, hogy az utazás fölvidítja a lelket, s elfelejteti a bút, melly szívünket nyomja: az ember még árvábban érzi magát, ha körülötte

minden nevet és mosolyog. — A grófnő által említett ‚Sennerin'-ek sem feleltek meg várakozásomnak azok után, miket e havasi nymphákrul olvastam. Láttam vagy egy fél tuczatot e fajbul: röthaju, erőstestü teremtések voltak, de olly szenynyesek és murczosok, hogy a legblazirtabb gourmandnak étvágyát sem tudták volna fölingerelni. — Mondják, hogy más képük van, ha ünnepnapokon a hegyrül lejönnek s kedveseikkel a falu kocsmájában tánczra kerekednek. Lehet; én csak házi foglalatosságaikban láttam őket, s azt találtam, hogy anynyira elütnek a költők előadásaitul, mint a ‚hivatalos lapban' leirt ‚népünnepélyek' a — valóságtul!

Harmad napra viszszajöttem hegyi kirándulásombul. A szórakozás jótékony hatása nem mutatkozott rajtam; úgy jártam körül, mint ha holdkóros lettem volna, s minden embernek arczában azt a gúnyos megjegyzést olvastam: ‚ki segíthet a balgán?

ha bajt szerzett magának, ám tessék azt viselnie!'

Szóval, sem bátorságom sem akaratom nem volt, a nyilat, mellyel a szerelem istene szívemet megsebzé, kihúzni: éreztem a fájdalmat, de a fájdalom anynyi édességgel volt vegyítve, hogy annak megszünése engem kétségbe ejthetett volna.

Nem gondolom, hogy élettörténetem pragmaticájához okvetetlenül szükséges volna a szerelem jelenségeit leirni, mellyek nálam s pedig minden nap növekedőbb mértékben mutatkoztak. Hogy minden hely, hol Stella állott vagy ült, reám nézve különös vonzalommal birt; hogy minden Mari még az is, a kit nem ismertem, szépnek és kedvesnek tetszett, mert a név Stelláéval rokonságban volt; hogy bizonyos neme a belső félelemnek szállott meg mindig, ha valaki Stellával beszélt, mert attul tartottam, hogy ezt nem elegendő tisztelettel fogja tenni; hogy minden női teremtéshez

nagyobb bizalommal viseltettem, ha szőke haja s barna szeme volt, mert Stellának is illyen haja és szeme volt; s hogy minden parasztleány érdekelt, ki Stella falujából csirkét és tojást hozott a p—ői hetivásárra: az magátul értetik, s az emberek e tekintetben minden éghajlat alatt ugyanazok maradnak. — A komoly férfi, s minden más férfi, a ki nem tudja, mi a szerelem? illy dolgok fölött nevetni vagy gúnyolódni szokott. Nem bánom; csak azt méltóztassék elhinni, hogy valamint a halál minden embert közösen ér, úgy a szerelem is mindnyájunkkal egyenlően bánik! —

Majdnem mindennap átfutottam R—ba azon reményben, hogy Stellát egyedül találom. Egyszer majd csak sikerülni fog, gondoltam magamban, s harmad ízben sikerült is.

Hogy mirül beszéltünk? A mult héti előadásrul, a szép és meleg időrül: azután

megakadtunk. Újra kezdtem, s mind az öt világrészt bejártam, hogy valamelly érdekes tárgyat födözzek fel a mulatságra, s ez alkalommal nagybölcsen észrevettem, hogy a reggel már sokkal hűvösebb, mint a dél, s hogy octoberben a nap már sokkal rövidebb mint juniusban volt. Mindketten észrevettük, hogy az egyik szívnek sokkal több izennie valója van a másik szívhez, hogysem azt szavakkal kifejezni tudtuk volna. A szerelem ha fejlődésben van, rendesen némává teszi az embert, s annál csacskább lesz, minél bizonyosabb sorsa fölött. — Sohajim mindig hangosabbak lettek, később Stella sem erőlködött az övéit viszszatartóztatni, s negyed óra mulva az a kimondhatatlan szerencsém volt, hogy elfogadta karomat s bejárta velem a kertnek szebb és árnyasabb helyeit

— Mit? egy grófkisaszszony anynyira elfelejthetné magát, hogy egy proletárius

karján — fi donc: a delnőnek bizonyosan rosz nevelése volt.

Már tessék elhinni, méltóságos urasságok, a comtesse igen finom neveléssel birt, s hogy főrangja iránt miért nem viseltetett nagyobb tekintettel? annak úgy hiszem, nem volt más oka, mint az a bizonyos vakság, melly neki szintúgy nem engedte mint nekem, akkori helyzetünk fölött komolyan gondolkozni!

Meg vannak-e méltóságtok e mentséggel elégedve?

XXXIV.

Voltak perczek, hol helyzetemrül komolyan gondolkoztam; csak az a baj volt, hogy nem sok okosat sütöttem ki. Anynyi bizonyosnak tetszett, hogy nagy balgaság, egy főrangu hölgybe szerelmesnek lenni olly embernek, ki a góthai kalendáriomban apja neve mellett a magáét nem találja.

A mi leginkább aggasztott, az közelgő elutazásom volt. Még csak két hétig tartott a világ, s azt gondoltam, hogy lehetetlen lesz Stellátul megválnom. Pedig menynyit bir az ember kiállani, mit a szenvedély első hevében elviselhetlennek tart.

S úgyis volt! Egyikünk sem tépte ki bujában szivét, hanem engedett a körülményeknek s jámbor megadással türte, mit a sors reája mért. Az enyim akkor szokott többnyire szerencsekerekem küllőibe nyúlni, ha jó dolgom kezdett lenni, s bizonyosan

csak azért csatolt olly sok mellékbajt a főbajhoz, hogy ennek nagyszerüségét maszkirozza.

E szeretetreméltó sors veté utamba a helybeli orvost, Y. urat is. E jó úr sokkal több bajt szerzett nekem, hogysem róla méltó hálábul kissé körülményesebben meg ne emlékezzem.

A ki az emberi boldogságot elfogulatlanul tudja méltányolni, meg fogja engedni, hogy az úgynevezett ‚tányérnyalók' igen nagy részét élvezik azon boldogságnak, mellyet mások fáradhatlanul hajhásznak, s ritkán érnek el. A ki részint szerencsés természeti hajlamánál fogva, részint többszöri gyakorlat által anynyira vitte, hogy mindenütt jóizüen eszik, a hol terített asztalt talál, s étvágyát komor és kaján emberek el nem rontják, arrul bizvást állithatni, hogy a bölcsnek valódi egykedvüségébül, melly az élet minden phásisába bele találja magát, neki a legnagyobb rész jutott.

— Y. úr cseppel sem volt más ember, mint a hires világbölcs Aristipp ő nagysága, ki a könynyü életmódhoz igen jól értett, s kinek derült kedélye a siracuszi Dionysiusnak sok unalmas óráit eltréfálta. De a királyi asztalnál ő is csak azon emberek fajához tartozott, melly nem ismer szebb muzsikát, mint a pecsenyeforgatóét, s az élet valódi titkát, más konyháján jól lakni, a — patkányoktul tanulja. Az asztal mindenütt terítve volt, a hová bekopogtatott, s boëtiai természeténél fogva derekasan bekapott, ha nem kinálták is. Gyakran volt hivatalos; minek okát annak tulajdoníthatni, hogy mesterségét jobban értette, mint a többi. Kiváltképen a hölgyekkel igen ildomosan tudott bánni. Ha például valami tésztás ételt tálaltak fel, a legkomolyabb képpel állítá, miszerint azt bizonyosan a házi aszszony készíté, miután teljes lehetetlenség, hogy illy ‚delicieuse‘ süteményt a világ valamenynyi szakácsnéja készíteni

tudjon. A hölgyek e hizelgésért — mert mellyik aszszony nem szereti, ha hizelegnek neki? igen háladatosak voltak s a doctor urat többször meginvitálták, ha férjeik nem igen szivesen látták is őtet. — E mellett bizonyos társalgási talentommal birt. Ő volt az első, ki minden ötletet megcsudált és megnevetett, ha még olly ostoba volt is, s iparkodott azt a szerző illő magasztalásával, kivált ha ez valami nagyságos vagy méltóságos egyéniség volt, mindenütt terjeszteni. — Ha a satiricusnak olly ember kellett, kit elmessége czélpontjául akart használni, nem volt szükség az illy ficzkót sokáig keresni. A doctor úr azonnal szolgálatjára állott, s különbség nélkül mindent elszenvedett, azt állítván, hogy jó barátok közt ‚el kell érteni a tréfát.‘ — Kinek bátorsága van ezen urat követni, azt bizonyossá tehetem, hogy szerencsésen keresztül úszik a világon. —

Igen sokszor megfordult ő kegyelme a kastélyban is, ámbár ott orvosi segélyét

csak a pióczarakásnál s köppölyözésnél vették igénybe. Egyszer a directorné kutyája lecsuszott a pamlagrul s kificzamitotta lábát; a doctor addig gyógyította, míg a ‚kedves állat' kiadta páráját. Másnap a következő gúnyvers keringett az ottani körökben:

Der ‚Pintsch' hat seinen Fuss verrenkt,
Der ‚Arzt' hat ihn curirt:
Der Fuss ist wieder herg'stellt wor'n,
Das Pintscherl ist crepirt! — —

October közepe felé a kastélyban nagyszerü tánczmulatság volt, mellyre az uraság az egész környéket meghítta. A meghivott vendégekhez Y. doctor úr is tartozott. Nem tudom ki súgta meg, hogy a tisztelt úr illy alkalomra mindig térdigérő bőrzsebekkel bélelt nadrágot és frakkot szokott fölhúzni, hová a különféle ennivalókat, a hogy' keze ügyébe estek, válogatás nélkül elrakta. Vigyáztam reá s nem sokára észrevettem, hogy emberem majdnem minden tánez kezdetével a mellékterembe sompolygott, hol

a sült és tésztás ételek közt rémitő pusztítást vitt véghez, azon kivül pedig zsebjeit úgy teli tömte mindenféle csemegével, hogy szünóra után különben sem szikár teste óriási dimensióvá fajult. — Nem kellett több, mint azt, a mit láttam, Stella grófnővel közölni, ki azonnal föltette magában, hogy a doctor urat megtréfálni fogja.

Azon pillanatra várt, midőn a jámbor úr újra megrakottan a tánczterembe viszszatért. Ekkor feléje közelített s fölszólította őt egy keringőre. A doctor zavarba jött s avval mentette magát, hogy nem tud tánczolni. De a comtesse nem tágitott, s komolyan figyelmeztette a vonakodót, hogy nem illik egy delnő kivánságát viszszautasítani. A doctor tüszszögött s a sebes ‚tactus' ellen tett kifogást; de a grófnő már karon ragadta őtet s olly gyorsan forgatta körül a teremben, hogy a zsebében lappangott pulykaczombok, sonkaszeletek, pampuskák, narancsok s czukros csemegék szétmorzsolva

s öszszemöcskölve hullottak a viaszos padlóra s két bezuzott champagnei butellia, melly hasonlóképen a feneketlennek látszó bőrzsákokban lappangott, a doctor úr bugyogóját úgy beáztatta, mintha csak eresz alá tartotta volna azt záporesőben.

Képzelhetni a homeruszi kaczajt, melly e sikerült pajkosságot követé.

A doctor elfelejtvén életszabályát, bolondjává szegődni minden embernek, kinek teritett asztala van, mérges szemeket vetett Stellára, s a terembül nem anynyira megszégyenülten, mint boszonkodva a jó falatok veszendőbe menésén, távozott.

Igenis hamar megboszulta magát e tréfáért. A deák közmondás: ‚parva saepe scintilla magnum excitavit incendium' rövid idő mulva teljesült.

Mintegy harmad napra e viszontagságos mulatság után átmentem R—ba, s Stellával az útnak közepén találkoztam. Igen szép őszi nap volt, mellyet mindketten,

mintha csak öszszebeszéltünk volna, sétálásra használtunk. A kegyes olvasó el fogja hinni, hogy e találkozás csak véletlen volt, valamint azt is, hogy azt semmi másnak, mint szerencsémnek köszönhettem. Annyira is el voltam a pillanat élvétül ragadtatva s ragadtam magammal a comtesse-t is, hogy a mellettünk elmenő doctort csak akkor vettük észre, midőn ez megfordult, s színlett alázatossággal kalapját szellőztetvén, ‚mulatságos jó reggelt' kivánt.

Mitül Stella tartott, hogy a doctor elég gyöngédtelen lesz, találkozásunkat másnak mint a véletlennek tulajdonítani, megtörtént. A doctor két helyütt csevegett.

Még azon nap este X. gróftul levelet kaptam, mellyben a gróf, tudtára esvén, hogy búcsulátogatásomat akartam nála tenni (pedig dehogy akartam), ennek ismétlésétül engem kegyesen fölmenteni méltóztatott, s szerencsés utat kivánván, azon reményét fejezte ki, hogy szorgalmas tanulás

által iparkodni fogok kegyes pártfogónőm (ez a szó háromszor volt aláhuzva) várakozásának megfelelni, s az emberi társaságnak ‚szerény körömben‘ hasznos tagjává lenni. —

Másnap reggel a grófnő hivatott. Fogadása komoly, tartása főrangu hölgyé volt. Ő kérdezett, én feleltem; a tagadás mitsem használt volna, miután ő méltósága igen körülményesen látszott mindenrül értesülve lenni. A leczke, a mi e vallatás után következett, jóformán hoszszu volt.

— Mit akar ön? mondá a grófnő: románt játszani, s önnek és másnak fejét elszédíteni?

Megtudtam, hogy Stella nem nekem való; hogy az emberek, kik száz meg ezer törvényt csináltak, azt is alkották, mellybül a ‚balházasságok‘ származnak; hogy ennek méltányosságát nem kell nyomozni, miután a törvény fön áll, tehát azt tisztelni kell; hogy, bár a természet az embereket

egyenlőkké teremtette, azért mégis nagy különbség van köztük, mert a körülmények és viszonyok határozzák meg egyedül valaminek nemes vagy ferde voltát; hogy nem lehet a folyam ellen úszni, s ennélfogva, ha valamit erőltetni nem lehet, az ildomos ember megadja magát; s végre hogy semmivé lenne a világ, ha a különféle osztály s az emberek közti fesz és elkülönítés megszünnék!

A vége az lett, hogy nyolcz nappal előbb, mint határozva volt, kellett P—őrül elutaznom. Keresztanyám úgy akarta s nekem engedelmeskedni kellett. Csak most éreztem először, milly keserves — valakitül függni!

Elutazásom előestéjén Stellának levelet irtam s annak átadásával Krisztinát biztam meg, kit a nyájas olvasó az esteli litániákbul ismer. Kissé merész dolog volt, egy fiatal leánytul, kinek ‚a szépet tettem,‘ azt várni, hogy egy szerelmes levelet, melly

nem neki szól, kegyeltebb vetélytársnőjének átadjon. A következmények meg is boszulták magokat e meggondolatlan lépésért!

A levél tartalma következő volt:

,Nagysád érdemesnek tartott engem figyelmére, s ezen kegyét sohasem fogom elfelejteni. Imádni akarom önt, mint egy szentet, követni önt a világ végeig, ha ez szerencséjét eszközli, de egy tapodtat sem fogok helyembül mozdulni, ha ezen lépés önt veszedelembe ejtené. Nem lehet önt többé látnom; mert én is ember vagyok, gyönge és gyarló: ha még olly nagy áldozatba kerül is a győzelem, mellyet az észnek a szív fölött kivívnia kell, attul viszszaijednie nem szabad. A sors és az emberek ellenem esküdtek, s nekem hátrálni kell. Tudja meg tehát nagysád e válságos pillanatban, hogy nincs e széles világon, kit önnél többre becsülök, s hogy életszerencsém azon angyallal, kit tőlem elszakasztottak, hasonlóan

elköltözött. Tartson emlékezetében egy boldogtalant, kinek egész bűne abban állott, hogy a pillanat hevétül elragadtatva, egy szerencsének hitt, melly — hiu álomnak bizonyult. — S ha az nem lenne, s az örvényt darab ideig viruló rózsák fődözték volna? A mámor csakhamar elmulnék, a gyöngéd érzéseket furdaló bánat váltaná fel, s ön örökre elvesztett fényes kilátásai fölött, elégedetlen azon állással, mellyre önt lealacsonyitottam, kárhoztatni fogná csábitóját, kinek mint férfinak elég erősnek és becsületesnek kellett volna lennie, önt azon életkörben meghagyni, mellyben ön egyedüli boldogságát s nyugalmát találja. — S azért, ha életembe kerülne is, el kell ezen őrült szenvedélyt fojtani; de a míg élek, ön iránti tiszteletem mindinkább növekedni fog s megnyugtatásul azon meggyőződést viszem magammal, hogy nem mi, hanem a kaján emberek választottak el bennünket egymástul. Isten önnel!' —

Már azt csak meg kell minden méltányos embernek vallani, hogy koromhoz s helyzetemhez képest ennél józanabb levelet nem irhattam. Volt ugyan még elég phrásis benne, de ki nem fogja azokat kimenteni, a ki huszadik évének küszöbén valaha szerelmes levelet irkált?

Midőn másnap délután a kocsiba léptem Krisztina egy parfumirozott levelkét nyomott kezembe.

— Stella comtesse-tül! suttogott, s örömemben nem vettem észre a pajkos mosolyt, melly a levélhordónő ajkai körül játszott. Csak a számtartó figyelmeztetett reá, midőn a kastély kapuján kihajtottunk, megjegyezvén, miszerint igen mulatságos dolgok állhatnak a levélben, mellyek az emlitett mosolyt előidézték.

Reszkető hévvel bontottam föl a levelet s ezt olvastam:

‚Önnek sorai nekem nagy mulatságot szereztek. Látni, hogy el nem felejtette

még szerelmes szerepét, s nem haszon nélkül olvasta Clauren és Van der Welden regényeit. Ha tanulmányainál is hasonló sikerrel fog előhaladni, nem kétlem, hogy az első helyet fogja kivívni deáktársai közt. Gyakorolja ön magát tovább is e költői stilben; csak arra kérem, hogy szerelmes kifakadásait ezentul ne hozzám, hanem — szobaleányomhoz intézze, hol azok jobban lesznek a maga helyén, s bizonyosan nagyobb elismerést fognak találni. Stella.'

Minek irjam le, hogy' estem e pár sornak olvasása után szerelmem menyországábul egyszerre a puszta földre? Ha nem szégyeneltem volna magamat a számtartó előtt, aligha hangos sirásra nem fakadok. Sok idő kellett, míg nyúgodtabb lettem; később azon különféle okokat kutattam, mellyek Stellát illy megfoghatatlan bánásmódra indithatták; de a legszorgalmasabb nyomozás után sem jutottam más eredményre,

mint azon gyanúra, hátha megsértve érezte magát azon gyöngédtelen mód által, mellyel a levelet kezéhez szolgáltattam? De mikép eszközölhettem volna ezt más úton, midőn valamenynyi zárva volt előttem s én egyáltalában szükségesnek tartottam, hogy a comtessenek levelet irjak?

Arra, hogy a levelet más is irhatta, mint Stella, nem gondoltam. Pedig úgy volt! Rút mistificatio volt az egész, mellyben a doctornak nagy része volt, s mellynek elbeszélésétül a kegyes olvasó engemet fölmenteni fog. — A ki a sorok közt olvasni tud, ki fogja találni, miért kellett nekem e mistificatio áldozatául esnem?

XXXV.

A számtartó észrevevén desperatus kedvemet, mit nem is tartottam szükségesnek eltitkolni, vigasztalni kezdett. Szép volt töle; mert nem csak hogy rettenetesen hebegett, tehát nagy fáradságába került, hanem pipája legalább is huszszor kialudt, pedig szenvedélyes dohányzó volt.

Hiában beszélt. Olly lelki állapotban voltam, hogy azonnal viszsza akartam térni; bár nem tudom mit használt volna a sebet még mélyebben verni, s sajnálat helyett gúnyt gerjeszteni? Még azon gondolatot is tápláltam, szükséges-e egyáltalában, hogy éljek? s csak midőn megfontoltam, hogy sok ember, a ki engemet ismer, s ezek közt Stella is, azt fogja mondani: ‚nem nagy kár értte,‘ riadtam viszsza e merész tettül, melylyet tán amúgy sem birtam volna véghezvinni.

De mit vétettem, hogy a sors illy mostohán bánik velem? dümmögtem magamban, s rendkivül sajnáltam magamat, ha meggondoltam, hogy Stellának szivtelen gúnyát olly mértékben, mint a fehér papirosrul előmbe feketéllett, csakugyan meg nem érdemlettem. Azon pontokra nézve, mellyekben ártatlanok vagyunk vagy legalább azoknak hiszszük magunkat lenni, a kisértet idejében legnagyobb tekintettel szoktunk viseltetni. Ki is ne szeretne tulajdon szemeiben martir lenni?!

Másnap délben Szigligetre értünk, hol a számtartónak egy jó ismerősénél megszálltunk. A szép nap, melly a gyönyörü vidéknek báját még inkább emelte, a kedves házi aszszony s még kedvesebb szőke leánya csakhamar elfelejteték velem a tegnapi napnak keserüségét.

Nagy a világ, búmnak is lesz helye benne; bolond a ki bátorságát elveszti! e gondolatok jártak fejemben, midőn délután

a Balaton partján sétáltunk s a szőke kis leány karomba csimpaszkodott, s nagy kék szemeit rám mereszté s kérdezett: ‚nem szép-e a világ, s nem érdemes-e, hogy abban egy darabig éljünk?‘

A szőke angyalnak igazsága volt. Még nem voltam teljesen húsz éves, s e korban a szerencsét nem mi keressük fel, hanem ez szokott bennünket felkeresni. A szívnek sebei nem olly mélyek, hogy azokat meggyógyítani ne lehetne; nem fészkelli be magát abba egy gondolat se, melly olly hatalmasan működnék a lélek képzeletére, hogy lehetetlen volna azt az ifju erőnek elnyomni. S azért éljen a husz év!

Édes anyámnál csak egy napig tartózkodtam Somogyváron; már akkor előjelei kezdtek mutatkozni nála azon betegségnek, melly két év után halálát okozta. Fájdalmas szívvel váltunk el egymástul, ámbár ő nyugodtabbnak látszott, mert sorsomat

biztosítva hitte. Szegény anyám: a jótékony halál nem engedett téged többé keserü csalódásra ébredni!

Siófokon a számtartó hirtelen megbetegedvén, utamat Fehérvárig egyedül folytattam, honnan az öreg Pittel ‚omnibusz'-án, már akkor is léteztek illyféle emberhordó gépek, csakhogy más nevük volt, Budára döczögtettem magamat. Későbben jut ugyan az ember illy járművel valahová, de elvégre mégis megérkezik; egyáltalában jó volna, ha életmódunkat illy omnibuszszerüleg rendeznénk el a helyett, hogy vasúti gyorsasággal repülünk tovább!

Még igen korán volt, midőn elindultunk. A kocsiban teljes sötétség s mély csendesség uralkodott, kivéve ha egyik vagy másik tüszszentett s az egész ‚chorus' ezt egészségére kivánta. Utóbb elevenebb kezdett a kis, de ‚válogatott' társaság lenni, s egy friss női hang megszólalt mellettem:

— Nézd csak mama, milly szépen világít a hold, s milly kedvesen mosolyog le a szerelmesekre!

— Nem hallgatsz te fertelmes leány — hangzott a kólya mélyébül — ki fog korán reggel illyesmire gondolni? Add ide inkább azt a kis szalmás butelliát.

Jaj, édes anyám, kiittad már azt, mielött a kocsiba léptünk.

— Tehát add ide a másikat, s ne beszélj többé olly ostobaságokat; dümmögött a mama s az átnyújtott szomakbul hoszszu kortyot tett. Az Isten a holdat nem teremtette a szerelmeskedésre — folytatá oktatólag — hanem arra — add ide még egyszer azt a palaczkot .... hogy komolyan gondolkozzunk határtalan jósága fölött ... oh édes Istenem, pedig milly sokszor cselekszem én ezt napjában ...

— A kakas csípje meg a nyelvét; kezdé egy mély hang hátam mögött: jobb lenne, ha a vén szatyor e haszontalan

fecsegés helyett felebarátjárul is megemlékeznék s ne csak magának hanem másnak is juttatna valamit a palaczkbul.

E szavakra, mellyek elég hangosan voltak mondva, hogy azokat az illető megértse, heves szóvita támadt. A sértett fél az aszszonyi ékesszólás minden kitelhető tropusaival kezdett ellenére bombázni. A férfi capitulálni akart, de a lövöldözés folyvást tartott, mígnem egy harmadik hang interveniálni kezdett, s azon fenyítéssel, hogy a házsártos satrafát kidobja a kocsibul, ha nem hallgat, a békét szerencsésen helyreállította. —

Midőn kiderült, azt a kellemes észrevételt tettem, hogy szomszédném, a ki a holdat anynyira szerette, igen csinos barnaszemü leány volt; ámbár az első megszólítás után meggyőződtem, hogy nem lehet vele egyetlen okos szót is váltani. E hiányt azonban gömbölyü könyökével s lábaival pótolta, mellyek sokkal értelmesebben szóltak,

hogysem a conversatiót ne kivántam volna ez irányban folytatni.

Utóbb ezt is meguntam, s hátradülvén ülésemen alunni kezdtem. Nem sokára szomszédném olly erősen simult hozzám, hogy czombjaink közt egy szál czérna sem férhetett volna meg. ‚Jól van!‘ gondoltam magamban, s tovább aludtam. Az én szomszédném mindig tolakodóbb lett. Keze az enyémbe tévedt, s mert jóformán puha volt, ezt is szívesen türtem. Lassankint ugyanezen kéz mindig fölebb csúszott . . . egyszerre úgy éreztem, mintha valaki óralánczomat rángatná, mire én önkénytelenül hatalmas ütéssel feleltem. Szomszédném elsikoltá magát, mert keze helyett véletlenül álkapczáját találtam s ez alkalommal egyszersmind egypár fogát bevertem.

— Tolvaj! kiálték, órámhoz kapván, melly már félig kicsüngött zsebembül, s ha jókor észre nem veszem, idegen birtokba kerül.

Az öreg Pittl leszállt a bakrul, s megtudván mi történt, elkáromkodta magát s szomszédnémat anyjával együtt ki akarta vetni a kocsibul. A fehérszemélyek bőgni kezdtek. A mama azt állította, hogy leánya csak tréfált, s ez szinte azt mondta; a többi társaság semlegesen viselte magát, kivéve azon mélyhangu urat, ki rövid idő előtt az öreg szatyorral szóvitába keveredett, s most csak azt sajnálta, hogy kedves magzatjának még orrát is be nem zúztam.

Utóbb tudtam csak meg, hogy az idősbik nő nem is volt anyja a fiatalabbiknak, hanem azon kétes jellemü s bizonytalan koru aszszonyszemélyekhez tartozott, kiket a változó sors majd ide majd amoda hány az életben, s ez alatt idősebbek lesznek ugyan, de nem szeretetreméltóbbak. Azon időben szövetségbe lépett egy jó barátnéjával Pesten, a ki egy féltuczat fiatal leányt kosztban tartván, bizonyos urak mulatságárul gondoskodni szokott. Társnője e czélbul többször

kirándulásokat tett a vidék közelebb és távulabb helyeire, s az intézetet mindenkor új egyénekkel szaporította vagy a fogyatkozást pótolta. Most is olly szerencsés volt egy illy nymphára szert tehetni, a ki lényeges talentomán kivül még egyéb hasznos tulajdonságokkal is fölruházva látszott lenni, mint ezt az órámra tett kisérlete mutatta. Persze hogy e merény roszszul ütött ki, miután kisült, hogy a kedves teremtésnek a legművészietlenebb módon a világon két előfogát bevertem. Az öreg boszorkány eleget boszonkodott e fölött, mert védencze ezen el nem titkolható hézag által, tekintve jövendő keresetét, észrevehetőleg elsilányult, azonban egyik sem tartotta tanácsosnak engemet ez iránt igénybe venni. —

Ezen kis intermezzon kivül minden más baj nélkül valahára szerencsésen elértünk Budára, honnan átkocsiztam Pestre a ‚Zrinyi'-vendéglőbe, hol az adácsi tisztartót találtam, kivel másnap Egerbe utaztam.

A tisztartó becsületes magyar ember volt; a politicát meg a czigányzenét nagyon szerette, s koros ember létére jó kedvében néha túltett a legvirgonczabb fiatal legényen is.

— Szép ember, az igaz, nem volt, sőt majdnem az ellenkezőt lehetett állítani; ő maga is tudta ezt, mert első találkozásunk alkalmával már igy szólított meg egész nyiltsággal:

— Ne tekintsen, öcsém uram, külsőmre; jól tudom, hogy az emberek első látásra nem nagy vonzódást fognak irántam érezni, de ha ön közelebbrül fog engem megismerni, tudom, hogy becsületes embernek fog tartani. —

S igaza volt. Közelebbrül megismertem őt s olly derék embert találtam, kihez hasonló csak igen kevés van. Persze hogy Lavater csúfot vallott volna, ha ezen férfiu phisiognomiájárul következtetést akart volna annak lelkületére vonni. Ámbár nem rosz,

ha az ember a különféle arczképeket tanulmányozza; mert csak ez által magyarázhatja meg néha azon kiáltó ellentéteket, mellyek egy szép lárva s a közt létezik, mi e lárva alatt lappang. Mindig eszembe jut b—i suszterem, a ki nem csak csizmákat csinált, hanem azokat, kik nála dolgoztattak, jó ötleteivel is mulattatta. Egyszer nálam volt s míg az új csizmákat próbáltam, mosolyogva jártatta végig szemeit a falon függő nagyúri képeken.

— Mit nevet Tamás mester? kérdeztem őt.

— Hja, uram — válaszolt a suszter — ha tudnék valakit, ki a gondviselésben kételkedik, azt önnek engedelmével ide vezetném, s tudom hogy megtériteném. Mert ha ezen képeket nézem, azt gondolom, hogy a világ föl nem állhatna, ha az Isten a legnagyobb munkát magára nem vállalta volna. — —

Másnap este Adácsra értünk. A tisztartóné, egy eleven víg magyar menyecske, kinek egyéb baja nem volt, mint magtalansága, igen nyájasan fogadott, s midőn harmadnap Egerbe kocsiztunk, zsebemet tele tömte süteménynyel s férje engedelmével olly jóízü csókot adott útravalóul, hogy még most is kivánkozom utánna.

Egerben egy özvegy kapitánynénál fogadott számomra kosztot és szállást a tisztartó. Jó aszszony volt a jámbor, csak ne hagyott volna olly sokat koplalni, a mi egy egészséges fiatal embernek igen érzékenyen esik. Egy goromba veje is volt, már elfelejtettem a nevét, kit úgy látszik, csak azért tartott házánál, hogy durvaságai által étvágyamat elrontsa, a mi csak azért nem sikerült neki, mert csinos felesége a hiányért mindig illő kárpótlást nyújtott. Régi igazság, hogy a fösvény mindent drágábban fizet.

Tanáraink Dinkay és Ivánszky urak voltak. Az első a statisticát tanitotta, az utóbbi a természetjogot adta elő, vagy inkább akarta volna előadni, ha ezt a hallgató urak pajkossága miatt teheti, melly néha olly tiszteletlenséggé fajult, hogy az öreg úr káromkodva hagyta el sokszor az iskolát s a kalendáriom minden szentjeire megesküdött, hogy illy ‚betyárok'-nak többé nem fog praelegálni. Csak más napig tartott fogadása, s a ‚jux' újra kezdődött. Egyszer azonban csak mégis megunta az öreg úr a sok dévajságot s ott hagyott bennünket a kapufélfánál. Utódja valami tisztelendő Macskási úr lett, kivel körülbelül úgy jártunk, mint a nyughatatlan békák Jupiter gólyájával.

Általában sok víg fiúk voltunk együtt; hamar megismerkedtünk s jó pajtásságban éltünk. Csak a nevemet nem tudták sokáig megtanulni, melly persze a Halasy, Hitlényi, Somoskövy, Földváry nevek mellett kissé

idegenszerüen hangzott, de azért csak olly becsületes magyar szivet rejtett, mint a többié volt.

Nem hiszem, hogy valahol Magyarországban jobb élete lett volna a juristának, mint Egerben. Joggal lehetett e tősgyökeres magyar várost a deákok Eldoradojának mondani. Mi voltunk az urak; a bálokban mi vittük a főszerepet; a hölgyek nagy kitüntetésnek tartották, ha egy juristával tánczolhattak, s e szerencséért — hallatlan, de igaz — még a katonatiszteknek is kosarat adtak.

A vidéken nem volt mulatság, mellyre a jurista urakat meg ne hívták volna. A fekete frakk és pantalon egy hétig sem lóghatott békével az almáriomban; az év multával öt garast sem adott érte a zsidó, úgy elkopott a sok kefélés és porozás által.

A legvendégszeretőbb uraságok egyike volt az öreg Mocsáry kamarás Andornakon

Eger mellett. Majdnem minden héten volt nála mulatság, mellyen a város és a vidéknek színe szokott megjelenni, e közt természetesen a ‚kikerülhetetlen' jogászok csapatja is. Az öreg úr igen szeretett víg arczokat látni maga körül; különben pedig igen sokat tartott az ‚etiquette'-re, s nem jó szemmel nézte, ha vendégei közül néha egyik vagy másik ez ellen véteni talált. Igen jól emlékezem, milly zavarba jött egyszer, midőn két generálisné volt nála, s nem tudta, mellyiket vezesse ebédkor az étterembe? Nekem jutott az a kényes szerep, valahogy megtudni, minő születésü a két delnő? s midőn aztán illő nyomozás után megsugtam neki, hogy az egyik született bárónő, a másik pedig egy becsületes bécsi szabómesternek leánya: olly megelégedett képpel nyújtotta karját a bárónőnek, mint ha a legfontosabb diplomaticai kérdést sikerült volna neki megoldani.

Jobbágyai iránt igen jó és kegyes földesúr volt, a mit az akkori időkben minden esetre érdemül kellett neki tulajdonitani. Névnapján úgy tisztelte meg őt a falu birája, hogy a maga s a ‚jobbágyság' nevében azt ohajtotta: bár a méltóságos úr ollyan volna mint a csizma, mellyet többször lehetne megfejelni, hogy örökké tartson!

Egy szép tavaszi nap ismét hivatalos voltam néhány társammal Andornakra. Midőn a kastélyba érkeztünk, azt mondták, hogy az uraságok a kertben vannak. Lementünk tehát azokat fölkeresni. Az igen csinos angolkertnek közepén fekvő tóhoz érve, ezen már több csónakot láttunk vendégekkel megrakottan s vigan hasitván keresztül a tiszta vizet, mellynek bodor habjain a napnak arany sugarai hintálták magokat. Mi is megoldottunk a parthoz kötött csónakok közül egyet, s beleszálván iparkodtunk egy előttünk evező csupa hölgyekbül álló társaságot

utólérni, avval fenyegetvén őket, hogy megfürösztjük őket. A hölgyek félelmet szinlelvén, kettőztetett erővel eveztek a part felé. Mi nyomban követtük őket tréfa és nevetés közt; egyszerre összeütköznek csónakaink s az egyik hölgy éles sikoltással a vizbe bukkan. Szerencsére megragadtam ruhájánál s csónakunkba emelvén őtet a szárazra menekültem vele. Az ijedtségen kivül egyéb baja nem lett; de a további csónakozással felhagytunk.

Az önkénytelenül megfürdött hölgyet — Vilt Ninának hitták; egy egri sóstisztnek leánya — az én kedves, elfelejthetetlen feleségem volt! —

S most engedjék meg a nyájas olvasók, hogy első huszévi eseményeimet befejezvén, tőlük rövid időre búcsut vegyek. Addig is, ha igénytelen soraimban valami jót találtak, szemeljék ki s fordítsák azt

hasznukra. A roszszat sem hallgattam el. Tán lesznek, kik azt mint a mérges füvet megismerni, s attul vagy őrizkedni fognak, vagy gyógyszert készíteni belőle számukra.

A viszontlátásig!